

Emilia Uusi-Ranta

Sijaishuollon vaikutus vanhemman jaksamiseen ja tuen tarpeeseen

Opinnäytetyö

Syksy 2017

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Emilia Uusi-Ranta

Työn nimi: Sijaishuollon vaikutus vanhemman jaksamiseen ja tuen tarpeeseen

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 78

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyöni tutkii lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten vanhempien jaksamista ja tuen tarpeita sijaishuollonprosessin aikana. Sijaishuollossa on tärkeää ottaa huomioon perhe kokonaisuutena eikä ketään voi ajatella omasta perheestään irrallisena. Myös vanhemman oma jaksaminen tulee ottaa huomioon prosessin aikana sekä tarvittaessa antaa tähän tukea, sillä vanhemman omalla jaksamisella on monenlaisia vaikutuksia sijaishuollonprosessissa.

Opinnäytetyön teoriaosassa käsittelen sijaishuoltoa ja sen tavoitteita. Lisäksi kerron eri sijoitusmuodoista. Lapsen sijoitus on vanhemmalle aina kriisi, joten tarkastelen teoriassani kriisin vaiheita ja näiden vaikutusta vanhemman omaan jaksamiseen. Lisäksi käsittelen vanhemman tukemiseen liittyviä asioita niin sosiaalityöntekijän kuin sijaishuollonyksikönkin näkökulmasta. Tutkimuksen olen toteuttanut laadullisena tutkimuksena teemahaastattelun keinoin. Haastateltavani keräsin yhteistyöorganisaationi kautta ja haastatteluja oli yhteensä kuusi.

Tutkimustulosten mukaan monet vanhemmat ovat tyytyväisiä lapsen sijoitukseen, mutta monet vanhemmat ovat jääneet yksin asioiden kanssa. Jokaisessa haastattelussa kuvattiin sitä, kuinka oma jaksaminen on ollut ääri rajoilla. Vanhempien kohdella ja kohtaamisella on paljon vaikutusta vanhemman jaksamiseen. Haastattelussa kerrottiin, että ihan tavallinen keskustelu valloillaan olevista asioista auttaa jo paljon vanhempaa jaksamaan eteenpäin. Monet vanhemmat ovat itse hakeneet tukipalveluita. Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön kanssa koetaan pääosin toimivaksi vaikka poikkeuksiakin on. Avoin ja rehellinen keskustelu yhdessä vanhempien kanssa on yhteistyön lähtökohta. Haastatteluista nousi esiin asioita, joita voitaisiin kehittää yhteiskunnallisella tasolla lastensuojelussa sekä sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön toiminnassa.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, vanhemmuus, jaksaminen, tuki

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Author: Emilia Uusi-Ranta

Title of thesis: The Effect of Foster Care to Parents' Welfare and the Feeling of Support

Supervisor: Päivi Rinne

Year: 2017

Number of pages: 78

Number of appendices: 3

This thesis explores how parents experience their own welfare and what kind of support they need during foster care. It is important to consider the whole family, thus workers should not consider a child outside of the family. During foster care, workers have to think about how parents are managing and whether they need support in their situation, because parents' own welfare influences the process of foster care.

In the theory part of this thesis, I first deal with foster care and its targets. In addition, I will tell about different forms of foster care, because this influences what kind of rights parents have during foster care. Foster care of a child is always a crisis to the parent, so in the theory part, I explain the steps of the crisis and how these influence parents' welfare. In addition, I deal with how social workers and foster care placements support parents. This thesis is a qualitative research where the theme interview method is used. The interviewees were gathered through the cooperation partner of this thesis. In total, there were six interviews.

The results of this research indicate that many parents are satisfied with foster care at this moment, but parents are alone with their feelings and thoughts. In every interview, parents described that, at some point of foster care, they had difficulties to manage themselves. The way social workers treat and face them has a big influence on parents' welfare. The interviews indicated that parents consider ordinary discussions to help also very much. Many parents expressed that they have applied for support services by themselves. Furthermore, they expressed that cooperation with social workers and workers in foster care placements work well, even though there are also parents who disagree. Open and honest discussion is the starting point for cooperation. Parents also suggested ideas to develop child protection in the Finnish society and the work of social workers and activity of foster care placements.

Keywords: child protection, foster care, parenthood, welfare, support

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO.....	8
2.1 Sijaishuollon asiakasmäärät.....	8
2.2 Sijaishuollon tavoitteet.....	9
2.2.1 Sijoitus avohuollon tukitoimena.....	10
2.2.2 Kiireellinen sijoitus.....	11
2.2.3 Huostaanotto.....	12
2.3 Lapsen asiakassuunnitelma.....	14
2.4 Vanhemman asiakassuunnitelma.....	15
3 SIJAISHUOLLON AIHEUTTAMAT TUEN TARPEET JA NIIDEN VAIKUTUS VANHEMMAN JAKSAMISEEN.....	17
3.1 Jaksaminen käsitteenä.....	17
3.2 Sijaishuollon vaikutukset vanhemman jaksamiseen.....	18
3.3 Lapsen sijoitus on vanhemmalle kriisi.....	19
3.4 Vertaistuen merkitys.....	22
3.5 Vanhemman omatyöntekijä apuna jaksamiseen.....	23
4 VANHEMMAN TUKEMINEN.....	25
4.1 Vanhemman tukemisen vastuu auttamisjärjestelmässä.....	25
4.2 Vanhemmuuden tunnistaminen.....	27
4.3 Vanhemman tukeminen sijoitukseen liittyvissä asioissa.....	29
4.4 Omaohjaajatyöskentely vanhemman kanssa.....	30
4.5 Kunnioittava kohtaaminen on yhteistyön kivijalka.....	31
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	33
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	33
5.2 Yhteistyöorganisaatio.....	34
5.3 Tutkimuksen kulku.....	35
5.4 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu.....	36

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	38
5.6 Aineiston analysointi	39
6 TULOKSET	41
6.1 Vanhempien kokemuksia ja ajatuksia sijaishuollosta	41
6.2 Vanhemman jaksaminen sijaishuollon aikana.....	46
6.3 Vanhemman tukeminen sijaishuollon aikana	49
6.4 Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön kanssa	52
6.5 Sijaishuollon kehittäminen vanhempien näkökulmasta	60
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	64
8 POHDINTA	70
LÄHTEET	72
LIITTEET	78

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tutkin sijaishuollossa olevien lasten vanhempien jaksamista sijaishuollon aikana sekä sitä, saavatko he tukea sijoituksen aikana tuleviin kriiseihin tai sijoituksen syistä johtuviin ongelmiin sosiaalityöntekijän avulla tai muista palveluista. On mielenkiintoista tietää, millaisena vanhemmat kokevat sijoituksen ja millaisia tunteita herää sen edetessä. Jäävätkö vanhemmat asioiden kanssa täysin yksin ja kokevatko he, että lapsi vain otetaan heiltä pois? Lapsen sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön velvoite on tehdä vanhemman kanssa yhteistyötä lapsen asioissa, joten on mielenkiintoista tietää millaisena vanhemmat kokevat yhteistyön näiden tahojen kanssa. Haluan myös selvittää, mitä kehitysehdotuksia vanhemmilla on sijaishuollonprosessiin.

Aihe opinnäytetyöhön syntyi omasta mielenkiinnostani aihetta kohtaan. Yhteistyökumppani opinnäytetyössäni on lastensuojeluyksikkö Pihakoivu, jossa olen työskennellyt sijaisena muutaman vuoden ajan opiskelujeni ohessa. Työssäni olen miettinyt vanhempien jaksamista ja kuinka heidät otetaan sijaishuollon prosessissa huomioon. Joidenkin vanhempien kohdalla minulle on tullut tunne, että he ovat täysin yksin asioidensa kanssa. Aiheestani vanhemman jaksamiseen tai tuen tarpeeseen löytyi muutamia opinnäytetöitä, mutta ei yhtäkään Etelä-Pohjanmaan alueelta. Aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä löysin muun muassa seuraavanlaisia: kokemuksia lastensuojelupalveluista Kuopiossa, vertaistukiryhmän merkitys lapsen sijoituksen aikana Rovaniemellä, äidin kriisi lapsen sijoituksen aikana, perhetyön kehittäminen lastenkodissa Töölössä eli miten lastenkoti voisi tukea huostaanotettujen lasten vanhempia enemmän. Teoriaosiossa kerron tarkemmin aiemmin tehdyistä tutkimuksista.

Työni tavoitteena on tuoda vanhempien roolia ja tunteita enemmän esille sijaishuollossa. Uuden lapsen tulo sijaishuollonyksikköön voi olla työntekijöille jollakin tavalla tavallinen ja rutiininomainen asia. Vanhemmalle usein sijoitus on ainutkertainen ja jokainen vanhempi suhtautuu sijoitukseen eri lailla. Työntekijöiden tulisi ottaa vanhempien erilaiset tarpeet huomioon varsinkin sijoituksen alussa sekä tietysti sen jatkuessa. Jos vanhempi käyttäytyy esimerkiksi aggressiivisesti, olisi hyvä pohtia, mistä käytös johtuu. Työntekijöinä täytyy myös ottaa huomioon, miten vanhempi saa

toteuttaa omaa vanhemmuuttaan lapsen kanssa. Vanhemmuuden tukeminen kuuluu myös yhtenä tavoitteena sijaishuollonprosessiin. Toisena tavoitteena on herättää sosiaalialan ammattilaisia siihen, että vanhemmat tarvitsevat tukea ja apua niin sijaishuollosta nouseviin kysymyksiin kuin myös omaan jaksamiseensa. Toivon myös, että työni herättää ajatuksia siitä, että lapsi tulisi nähdä osana omaa perhettä eikä siitä irrallisena. Tämä tarkoittaa sitä, että työtä täytyy tehdä koko perheen eikä vain lapsen kanssa. Kun sijoituksen tavoitteena on aina lapsen kotiin palaaminen, niin se ei voi toteutua, jos työskennellään vain lapsen kanssa ja muu perhe jää palveluiden ulkopuolelle. Kun perheestä yksikin lapsi sijoitetaan, se vaatii koko perheeltä työskentelyä asioiden eteen (Pitkänen 2011, 115). Monet eri lähteet kertovat siitä, että usein lasta sijoitettaessa vanhempi jää ilman tarvitsemaansa tukea. Kolmantena tavoitteena on löytää haastatteluista kehittämisen kohtia sijaishuollonprosessiin.

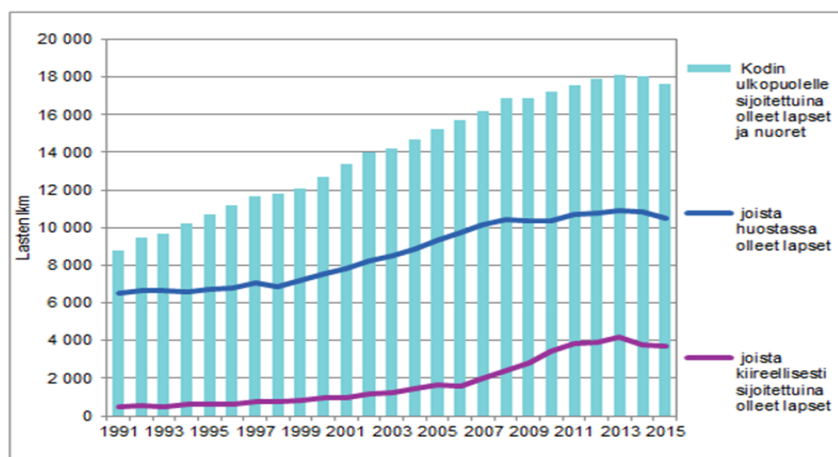
Tutkimukseni kohdistan eripituisiin asiakkuuksiin sekä niin huostaanotettujen, kiireellisesti- kuin avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten vanhempiin. Työstäni rajaan pois ammatillisen perhekodin sekä perhehoidon ja keskityn vain lastensuojeluyksikköihin. Puhuessani lastensuojelun työntekijöistä tarkoitan sillä sekä sosiaalityöntekijää ja sijaishuollonyksiköntyöntekijöitä. Jos puhun tietystä työntekijästä, kerroon sen lukijalle. Tutkimusosiooni olen haastatellut sijoitettujen lasten vanhempia, jotka olen kerännyt yhteistyöorganisaationi kautta.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

Tässä kappaleessa kerron ensin sijaishuollosta ja sen tavoitteista sekä käyn läpi eri sijoitusmuodot. Näihin asioihin tutustuminen auttaa ymmärtämään sitä, mitä kaikkea pitää ottaa huomioon, kun työskennellään sellaisen perheen kanssa, joka käy läpi sijaishuollonprosessia. Lopuksi kerron vielä lapsen ja vanhemman asiakassuunnitelmista, joiden avulla perheen tilannetta ja tarvittavia tukipalveluita tulisi selvittää.

2.1 Sijaishuollon asiakasmäärät

Alkuun haluan vielä ottaa esiin positiivisen muutoksen lastensuojelun sijoituksissa kodin ulkopuolelle vuodelta 2015. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportoi, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä väheni vuonna 2015 edelliseen vuoteen verrattuna kaksi prosenttia. Vuonna 2015 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 17 664 lasta. Kiireellisesti sijoitettiin 3733 lasta, joka sekin väheni prosentin vuodesta 2014. Huostaanotettuna oli 10 501 lasta, jonka määrä väheni edellisvuoteen verrattuna kolme prosenttia. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien asiakasmäärät kasvoivat edellisvuodesta 1.4.2015 voimaan tulleen uuden sosiaalihuoltolain myötä. Alla olevan taulukon mukaan lastensuojelun asiakasmäärät ovat pitkään olleet taysaisessa kasvussa 1990-luvun alkupuolelta tähän päivään saakka. (Kuoppala & Säkkinen 2016, 1.)

Taulukko 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991–2015. Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisesti sijoitettuihin että huostassa olleiden lukumääriin.

2.2 Sijaishuollon tavoitteet

Sijaishuollolla tarkoitetaan, lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle joko huostaanotona, kiireellisenä sijoituksena tai sijoitettuna avohuollon tukitoimena ja tämä voidaan järjestää lastensuojeluyksikössä tai perhehoidossa (Taskinen 2010, 17). Lastensuojelussa jokaiselle lapselle nimetään oma sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista. Sijaishuollossa täytyy ottaa huomioon lapsen vanhempien ja huoltajien oikeudet. (Helavirta 2016, 188, 191-192.) Lastensuojelussa lähdetään liikkeelle lievimmän toimenpiteen periaatteesta eli sosiaalityöntekijän on valittava toimenpiteistä se, jolla vähiten puututaan lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen. Toisaalta sosiaalityöntekijän täytyy valita se tukitoimi, joka parhaiten vastaa perheen tilannetta. (Räty 2015, 3.)

Lapsen asioista vastaavat ensisijaisesti huoltajat ja lastensuojelun periaatteisiin kuuluu, että huoltajia tarvittaessa tuetaan tässä tehtävässä. Tehtävänä on pyrkiä ehkäisemään lasten ja perheen ongelmia sekä pyrkiä puuttumaan niihin riittävän varhain. Lastensuojelussa on pyrittävä aina yhteistyöhön koko perheen kanssa kaikissa toimissa. Tukea ja palveluita annettaessa tulee ottaa huomioon päätösten vaikutukset lapsen ja hänen vanhempiensa sekä sisarusten välisiin suhteisiin. (Laiho 2010, 164.) Lastensuojelutyö on parhaimmillaan, kun otetaan huomioon perhekonaisuus, jossa sekä lapsi että aikuinen tulevat kuulluiksi, nähdyiksi sekä tuetuiksi (Pitkänen 2011, 21). Lapsen ja perheen hyvinvoinnin välillä ei nähdä kahtiajakoa. Kaikki politiikka, joka tukee perheiden hyvinvointia, tukee samalla lasten hyvinvointia. Näin ollen lastensuojelu tulisikin ajatella lasten sekä perheiden suojelijana. (Shireman 2015, 21.) Näkemys pelkästään lapsen suojeluun keskittymisestä on kapea ja se estää näkemästä, mitä tapahtuu lasten ja perheiden elämässä. Ei ole järkevää puhua lapsen suojelemisesta ottamatta huomioon sitä, että heilläkin on tarpeita kuulua perheeseen ja yhteisöön. (Cameron 2014, 301.)

Lastensuojelulaissa korostetaan lapsen oikeutta saada hyvää hoitoa ja huolenpitoa vanhemmiltaan ja vanhemmalla on oikeus päättää siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpitoa järjestetään. Kun viranomainen puuttuu perheen yksityisyyteen tai järjestää lastensuojelun mukaisia palveluja, päätöksenteossa tulisi aina huomioida van-

hemman velvollisuus ja oikeus päättää lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Viranomaisten on siis pyrittävä edistämään tämän oikeuden toteutumista käytännössä. Lastensuojelussa on myös tuettava vanhempia ja muita lapsen huollosta vastaavia henkilöitä järjestämällä tukitoimia ja palveluita. Lapsen etua arvioitaessa on otettava riittävästi huomioon vanhemman tarpeet ja oikeudet, mutta arviointi ei voi kuitenkaan lähteä vanhemman vaatimuksista. Jokaisessa tapauksessa tulisi löytää sellainen ratkaisu tilanteeseen, että lapsen oikeus vanhempiin säilyy ja lapsi saa hyvää hoitoa ja kasvatusta. Lapsen kehityksen turvaamisen lisäksi lastensuojelun tavoitteita ovat vanhemmuuden tukeminen ja perheen uudelleen yhdistäminen. (Räty 2015, 3, 4; L 13.4.2007/417.) Mielenkiintoinen kysymys opinnäytetyöni kannalta onkin, kuinka kaksi viimeistä tavoitetta toteutuvat. Työskennellessäni lastensuojelun sijaishuoltoyksikössä olen usein huomannut, että avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen vanhemmat saavat kotiin sosiaalityöntekijän kautta tukipalveluita perhetyönä. Mielenkiintoista olisikin saada tietää tarjotaanko huostaanotettujen tai kiireellisesti sijoitettujen lasten vanhemmille minkäänlaista tukea sijoituksen aikana.

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 54 §:ssä säädetään lapselle tärkeiden ihmissuhteiden turvaamisesta sijaishuollon aikana. Lapsella on oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä tapaamalla heitä sijaishuollonyksikössä tai vieraillemalla heidän luonaan. Laissa on erikseen sanottu, että sijaishuollonyksikön etäisyys ei saa olla tähän esteenä. Lapsella on myös oikeus ottaa näihin ihmisiin yhteyttä puhelimella, kirjeitse tai muulla tavoin. (Laiho 2010, 189.) Tämä asia on tärkeää muistaa työntekijänä, sillä ilman pätevää syytä ei ole oikeutta rajata yhteydenpitoa vanhempiin.

2.2.1 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä kun lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat, eivät turvaa turvallista terveyttä tai kehitystä lapselle, tai lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Tukitoimien tarkoituksena on sekä tukea että edistää lapsen myönteistä kehitystä ja vahvistaa vanhempien kasvatuskäytäntöä. Avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa. (Räty 2015, 313.) Tällöin vanhempien kanssa tehtävä työ on todella tiivistä (Aarnio 2017). Avohuollossa sosiaalihuollolla on neuvova ja ohjaava ote ja perheeltä odotetaan

aktiivista osallistumista ja osallisuutta järjestettyjen tukitoimien toteuttamiseen (Räty 2015, 313).

Avohuollon tukitoimena tehty sijoitus voidaan toteuttaa joko lapsen ja vanhempien kanssa kodin ulkopuolella perhekuntoutuksena tai lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin. Sijoitukseen vaaditaan huoltajan tai huoltajien suostumus sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. (Laiho 2010, 177-179; L 13.4.2007/417.) Myös 12 vuotta nuoremman lapsen kanssa keskustellaan asiasta ja hänenkin mielipiteensä kirjataan asiakirjoihin. Vanhemmilla tai huoltajilla säilyy päätösvalta lapsen asioissa koko sijoituksen ajan ja he voivat halutessaan sen lopettaa, sillä avohuollon tukitoimet perustuvat vapaaehtoisuuteen. Sijoituksesta päätettäessä määritellään sijoituksen tavoitteet sekä arvioitu kesto. (Taskinen 2010, 72-74.)

Lapsi voidaan sijoittaa yksin myös siinä tapauksessa, että arvioidaan kuntoutuksen tarvetta, aloitetaan kuntoutus tai suoritetaan kuntoutus kokonaan. Lapsen sijoituksen syy voi olla myös vanhemman tai huoltajan sairastuminen tai kuntoutujakso mielenterveys- tai päihdepalveluissa. Lapsen sijoituksen aikana arvioidaan lapsen tuen tarvetta lastensuojelun erilaisiin palveluihin tai tarvetta pidempiaikaiseen sijoitukseen. Mikäli lapsi ei voi palata kotiin vanhemmista johtuvista syistä pitkään aikaan, tulee selvittää täyttyvätkö huostaanoton edellytykset. (Räty 2015, 326-327.) Lapsen tilannetta tulee arvioida kolmen kuukauden välein yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa (Laiho 2010, 179). On tärkeää muistaa, että lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä ei voida käyttää lapseen, joka on sijoitettu avohuollon tukitoimena (Taskinen 2010, 74).

2.2.2 Kiireellinen sijoitus

Sijoitus voidaan tehdä kiireellisenä, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muulla tavoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa. Kiireellisen sijoituksen syitä voi olla monia. Esimerkiksi vanhemmat ovat alkoholin vaikutuksen alaisena eivätkä pysty huolehtimaan lapsesta tai lapseen kohdistuu välitön väkivallan uhka. Myös erilaiset onnettomuudet voivat olla syynä tai lapsi voi itse omalla käyttäytymisellään aiheuttaa kiireellisen sijoituksen. Kiireellisen sijoituksen päätös on aina vaativa teh-

tävä, sillä äkillinen eroon joutuminen perheestä on lapselle aina vahingollista. Täytyy miettiä kumpi on lapselle haitallisempaa, ero vanhemmista vai lapselle aiheutunut vaaratilanne. Kiireellisestä sijoituksesta säädetään lastensuojelulaissa tarkoin, sillä se on aina vakava puuttuminen ihmisten yksityisyyteen. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä lastensuojeluyksikköön, terveydenhuollon laitokseen tai muuhun vastaavaan. Myös sijoitus sukulaisen luo voi olla mahdollista. (Laiho 2010, 183-184; L 13.4.2007/417.)

Kun vaara tai muu sijoitustarve on ohi, tulee lapsen kiireellinen sijoitus lakkauttaa välittömästi ja viimeistään 30 päivän sisällä. Jos perheen tai lapsen tilanne ei muutu 30 päivän aikana, aletaan valmistelemaan huostaanottoa hallinto-oikeudelle, jolloin kiireellinen sijoitus jatkuu. Lapsen kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa myös toiset 30 päivää, jos aika ei ole riittänyt huostaanoton tarpeiden selvittämiseen. Tällöin päätöksen tekee johtava viranhaltija sosiaalihuollossa. (Taskinen 2010, 76, 82.) Kiireellisen sijoituksen aikana lapsen asioista vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin ja hänellä on myös päätösvalta lapsen asioissa eli sosiaalihuolto päättää lapsen hoidosta, terveydenhuollosta, olinpaikasta ja yhteydenpidosta. Kiireellisen sijoituksen aikana tulee kuitenkin pyrkiä hyvään yhteistoimintaan vanhempien tai huoltajien kanssa. (Räty 2015, 344.)

2.2.3 Huostaanotto

Huostaanotto on yksi vaikeimmin ratkaistavista kysymyksistä lastensuojelussa ja siitä säädetään lastensuojelulaissa. Laissa kerrotaan huostaanoton perusteet ja edellytykset, joiden on aina täytyttävä, jotta lapselle voidaan järjestää sijaishuoltoa. (Laiho 2010, 185-186; L 13.4.2007/417.) Perusteet huostaanotolle ovat, että lapsen hoito on puutteellista tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen kehitystä tai terveyttä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään. Huomioonotettavaa kuitenkin on, että huostaanottoon voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai mahdollisia lapsen edun mukaisesti toteuttamaan huolenpitoa tai tukitoimet eivät ole riittävät ja sijaishuolto on lapsen edun mukaista. (Taskinen 2010, 89.) Huostaanotto eroaa muista sijoitustoimenpiteistä niin, että se voi yhtä lailla perustua vapaaehtoisuuteen kuin pakkoon (Huhtanen

2016, 35). Vuonna 2015 oli 10 143 lasta huostaanotettuna ja näistä vain 2 309 tahdonvastaisesti (Kuoppala & Säkkinen 2015, 7). Ennen huostaanoton päätöstä pitää kuulla 12-vuotta täyttänyttä lasta sekä hänen huoltajiaan (Ikonen 2013, 182-183).

Huostaanotto on aina tarkoitettu väliaikaiseksi ja viimesijaiseksi toimenpiteeksi. Sijaishuollon aikana vastuusosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen asioista ja samaan aikaan hänen tulee tukea perheen yhdistymistä uudelleen. (Pitkänen 2011, 20.) Tämä suomalainen ominaisuus huostaanotolle kuvaa sitä, että uskotaan muutokseen. Vanhempien ja heidän olosuhteidensa muuttumiseen uskotaan niin, että lapsi voisi palata todennäköisesti vielä kotiin. Vanhempien vaikeimpiakaan ongelmia ei haluta nähdä pysyvinä vaan muutokseen uskotaan. (Pösö 2016, 25.) Huostaanottoprosessissa kehittämistä kaivattaisiin vielä vanhemman kanssa tehtävään kuntoutustyöhön. Olisi myös tärkeää, että vanhemman kuntoutus olisi tiivistä ja jatkuvaa koko sijaishuollon ajan ja kaikissa sijoitusmuodoissa. (Aarnio 2017.)

On tärkeää huomioida, että huostaanotossa huoltajuus säilyy edelleen vanhemmilla vaikka he eivät olekaan vastuussa lapsen asioista. Huostaanoton aikana sosiaaliviranomaisella on oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidollisista ja kasvatuksellisista asioista sekä muusta huolenpidosta, valvonnasta, tarpeellisesta opetuksesta, terveydenhuollosta ja yhteydenpidosta vanhempiin ja muihin lapselle läheisiin henkilöihin. (Ikonen 2013, 54.) Konkreettisesti kasvatusvastuu on kuitenkin sijaishuollonyksiköllä (Enroos 2016, 224). Sosiaaliviranomaisen tulee valvoa lapsen hyvinvoinnin toteutumista sijaishuollonyksikössä sekä muita olosuhteita (Ikonen 2013, 54). Lapsen huoltaja voi kuitenkin edelleen toimia lapsen edunvalvojana eli edustaa lasta tämän omaisuutta tai taloudellisia asioita koskevissa tilanteissa eli edunvalvojan oikeudet eivät siirry huoltajalta huostaanoton johdosta. Mikäli edunvalvonta halutaan jostain syystä pois huoltajalta, voi päätöksen tehdä käräjäoikeus. Sosiaalityöntekijän on huostaanoton aikana aina pyrittävä yhteistyöhön huoltajien kanssa lasta koskevissa asioissa. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi koulunkäyntiin tai terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa keskustellaan myös vanhempien kanssa ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon asioita päätettäessä. (Taskinen 2010, 138, 141.)

Asiaa selventää, kun vertaillaan adoptiota ja sijaishuoltoa. Sijaishuollossa lapsen kasvatus- ja huolenpitovastuuta jaetaan huoltajien kanssa vaikka vastuu onkin sosiaaliviranomaisella ja se ainoastaan rajaa vanhempien oikeuksia toisin kuin adoptiossa. (Pösö 2016, 19.) Sosiaaliviranomaisen tulee olla valmis ottamaan vastuu lapsen siirtämisestä sijaishuoltoon, muuten heillä ei ole oikeutta puuttua lapsen ja hänen perheensä elämään. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisen tulee olla valmis ottamaan vastaan vanhempien palaute sijaishuollon laadusta, kuulemaan lasta aidosti ja riittävän usein sekä takaamaan lapselle paremmat olosuhteet kuin paikka, josta lapsi otetaan huostaan. (Ikonen 2013, 54.)

2.3 Lapsen asiakassuunnitelma

Kun lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena tai huostaanotetaan, tehdään hänelle asiakassuunnitelma ja sen paikkansapitävyys tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Se on tärkeä asiakirja työntekijälle ja varsinkin asiakkaan oikeusturvalle. Suunnitelmassa on tietoa missä asiassa ja millä tavoin muutokseen pyritään. Näin lapsi ja vanhemmat tietävät mitä heiltä odotetaan, millaista apua tarjotaan ja mikä on viranomaisten rooli ja tehtävä heidän elämäntilanteessaan. Suunnitelma ei kuitenkaan ole sellaisenaan asiakirja, johon vedoten asiakas voisi heti vaatia itselleen tietynlaisia palveluita. Asiakassuunnitelma on prosessi, jonka aikana lastensuojelun asiakkaana olevat henkilöt osallistuvat elämäntilanteensa arviointiin ja etsivät yhdessä työntekijöiden kanssa ratkaisua muuttaa elämäntilannettaan. (Laiho 2010, 180-181.)

Asiakassuunnitelma tulee tehdä yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa, vanhempansa, muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön sekä lapsen huoltoon osallistuvan hoitotahon kanssa eli esimerkiksi lastensuojeluyksikön työntekijöiden kanssa. Lastensuojeluyksiköstä paikalla voi olla yksikön edustaja ja/tai lapsen omaohjaaja. (Räty 2015, 272.) Siihen kirjataan olosuhteet, joihin toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve sekä tukipalvelut, joilla pyritään tukemaan perheen tilannetta, arvioitu aika, jolloin tavoitteet pyritään saavuttamaan. Suunnitelmaan tulee myös kirjata asianosaisten eriävät

mielipiteet tuen tarpeesta ja palveluiden järjestämisestä. (Poikela 2010, 54.) Asiakassuunnitelmaan tulee määritellä miten lapsen yhteydenpito ja tapaamiset vanhempiin ja muihin läheisiin ihmisiin tullaan toteuttamaan. Lisäksi suunnitelmasta pitää tulla ilmi miten tuetaan perheelle mahdollisuus yhdistyä uudelleen lapsen edun mukaisella tavalla. Suunnitelmassa tulee tulla myös ilmi vanhemmille järjestettävä apua ja tuki. (Räty 2015, 278.)

2.4 Vanhemman asiakassuunnitelma

Vanhemmille on tarvittaessa laadittava erillinen vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista pidetä tarpeettomana ja sen laatimisesta vastuussa on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tarvittaessa suunnitelmaa laaditaan yhdessä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Asiakassuunnitelman yhtenä tarkoituksena on arvioida niitä avun ja tuen tarpeita, joita vanhemmalla saattaa olla. Suunnitelman tulisi myös tukea perheen yhdistymistä jälleen. (Räty 2015, 279, 281.) Joidenkin vanhempien kanssa asiakassuunnitelma tehdään ja jotkut eivät sitä itselleen halua. Vanhemman asiakassuunnitelma on tärkeä väline silloin, kun vanhempi on lastensuojelun lisäksi jonkun muun palvelun piirissä. Tällöin vanhemman omia asioita ei voida laittaa lapsen asiakassuunnitelmaan. Suunnitelman on tärkeää perustua vanhemman omiin toiveisiin sekä näkemyksiin elämäntilanteestaan. (Aarnio 2017). Asiakassuunnitelmassa tärkeää onkin vanhemman aito mahdollisuus osallistua työskentelyn suunnitteluun ja asettaa itse omat tavoitteensa. Jos työntekijä on asettanut tavoitteet, suunnitelma ei voi aidosti tukea vanhemman omaa kuntoutumista. Kriisitilanteessa vanhempi saattaa kieltäytyä yhteistyöstä, mutta työntekijän velvollisuus on tarjota jatkuvasti uutta mahdollisuutta päästä tukipalvelujen piiriin. (Pitkänen 2011, 64.)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (Räty 2015, 279 mukaan) toteaa, että vanhemmalla on erityinen tarve ja oikeus saada viranomaiselta neuvoa, tukea ja ohjeistusta siihen, miten hän jatkossa pystyisi vastaamaan lapsen hoidosta ja kehityksestä paremmin. Siksi onkin erityisen tärkeää, että vanhemmat tietävät millaisia vanhemmuutta tukevia palveluja heidän on mahdollista saada ja millä tavalla heidän pitäisi

muuttua, että perheellä olisi mahdollisuus yhdistyä jälleen. Oman pohdintani mukaan täytyy ottaa vielä huomioon, että vanhempi voi tarvita usein tukea myös jaksamiseensa. Vasta sen jälkeen, kun vanhempi jaksaa hyvin, pystyy hän miettimään, miten hänen pitäisi muuttua. Helavirran (2016, 211-212) tutkimuskyselyissä tuli esiin, että suurimmalle osalle vanhemmista ei ollut laadittu omaa asiakassuunnitelmaa. Hän kertoo, että aineiston perusteella vanhempien tuki rajoittui vain sijaishuollonyksikö tarjoamaan perhetyöhön. Se taas ei tullut aineistoista ilmi, millaista tukea perhetyö tarjosi.

3 SIJAISHUOLLON AIHEUTTAMAT TUEN TARPEET JA NIIDEN VAIKUTUS VANHEMMAN JAKSAMISEEN

Tässä kappaleessa perehdytään tekijöihin, jotka vaikuttavat vanhemman omaan jaksamiseen sijaishuollon aikana. Vanhemman jaksamiseen prosessin aikana liittyy kriisin eri vaihteita. Kriisin vaiheiden tunteminen auttaa ymmärtämään vanhemman käyttäytymistä sekä sitä, millaisia tunteita vanhemmalla voi prosessin aikana olla. Kappaleessa otan esiin myös vertaistuen sekä vanhemman omatyöntekijän merkityksen vanhemman jaksamisen kannalta. Joillakin vanhemmilla oma työntekijä voi olla esimerkiksi terapeutti ja joillakin tällaista työntekijää ei ole lainkaan. Koenkin tärkeänä ottaa esiin, että jokaisella vanhemmalla sellainen tulisi olla.

3.1 Jaksaminen käsitteenä

Tässä opinnäytetyössä jaksamisen käsitteeseen sisältyy itsensä hyväksyminen, stressi, tunteiden käsittely ja vaikeuksista selviämisen kyky. Jaksamiseen sisältyy varmasti paljon muutakin, mutta näen näiden asioiden olevan olennainen osa jaksamisen käsitettä omassa opinnäytetyössäni.

Itsensä hyväksyminen on tärkeää, sillä se tukee sisäisen voiman tunteen vahvistumista ja itsensä arvostamista ihmisenä. Sisäinen voiman tunne on keskeistä ihmisen jaksamisen, arjessa selviytymisen ja toimintakykyisyyden kannalta. Sisäinen voiman tunne tarkoittaa, että ihminen tunnistaa voimavaransa ja hänellä on halua asettaa itselleen päämääriä. Itsensä hyväksyvä ihminen kokee itsensä ihmisarvoiseksi ja tarpeelliseksi sekä hänellä on toivoa ja halua selviytyä elämässä eteenpäin. (Pesonen 2006, 160, 163.)

Jokainen ihminen kokee elämänsä tapahtumat ja kriisit erilaisina. Tähän vaikuttaa yksilölliset tekijät, aikaisempi elämäkokemus sekä niistä selviytyminen. Ihmisen haavoittuvuus vaikuttaa siihen, kuinka paljon stressiä ihminen kestää. Haavoittavuuden ja stressin yhteisvaikutus on helpompi kestää, kun ihmisen elämässä on mielenterveyttä suojaavia tekijöitä, kuten esimerkiksi hyvät ihmissuhteet ja ongel-

manratkaisutaidot. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 12.) Stressi on ahdistava ja ikävä tunne, mikä saattaa joskus johtaa vakaviin seurauksiin. Stressi tarkoittaa epäsuhtaa ulkopuolelta tulevien vaatimusten ja omien kykyjen välillä. Ihmisellä on siis halua selvitä jostakin, mutta häneltä puuttuu kyky selviytyä tilanteesta. Stressistä selviytymiseen vaikuttaa stressitilan voimakkuus, ihmisen käytössä olevat voimavarat sekä stressin fyysinen kesto. Stressi voi saada aikaan psyykkisiä ja käyttäytymisen muutoksia sekä somaattisia sairauksia. Somaattinen stressi voi laukaista esimerkiksi masennuksen. (Keltikangas-Järvinen 2008, 168-170, 182-183.)

Ihmisen tunteilla on vaikutusta päätöksentekoon, toimintaan, terveyteen ja hyvinvointiin. Erilaiset tunnetilat voivat aiheuttaa stressiä. Tunteilla on vaikutusta myös henkilön kokemaan energiaan. Huolehtiminen, murehtiminen ja hermostuneisuus vievät energiaa. Tunteiden käsittelemättömyydellä on vaikutuksia ihmisen terveyteen. Erään tutkimuksen mukaan tunteiden käsittelemättömyys nopeuttaa pulssia, joka puolestaan nostaa verenpainetta. Kun alitajunnassa olevia tukahdutettuja tunteita pääsee purkamaan pihalle, tapahtuu terveyttä edistäviä muutoksia. (Virolainen & Virolainen 2016, 219-220, 226-229.)

Elämä tarjoaa erilaisia vastoinkäymisiä kaikille ihmisille. Ihmisen selviytymiskykyyn vaikuttaa myötätunto itseään kohtaan, mikä tarkoittaa sitä, että ihminen hyväksyy myös epätäydellisyyttä itseltään. Selviytyminen vaikeuksista ei ole yksinselviämistä vaan siihen liittyy myös omien sekä ympäristön voimavarojen tunteminen ja hyödyntäminen. Näitä ovat oma stressinsieto- ja ongelmanratkaisukyky sekä kyky hakea ja vastaanottaa apua. Vaikeassa tilanteessa ihmisen on tärkeää löytää itsestään vahvuuksia, jotka rakentavat uskoa selviytymiseen. (Lipponen, Litovaara ja Katajainen 2016, 213, 242-244, 246.)

3.2 Sijaishuollon vaikutukset vanhemman jaksamiseen

Lapsen ollessa sijaishuollossa ovat vanhemmat usein tilanteessa, jossa heidän voimansa ovat vähäiset ja olemassa olleet voimavarat ovat kadonneet. Jokaisessa ihmisessä on lahjoja, kykyjä ja voimavaroja, ne on vain tunnistettava ja otettava käyttöön. Vanhempien olisi hyvä tunnistaa omia voimavarojaan. Mitä laajemmilta osa-

alueilta ihminen osaa käyttää voimavarojaan, sitä paremmin hän voi selviytyä elämän haasteista ja kriiseistä. Vanhempi ei jaksakaan olla hyvä vanhempi lapselle, jolle hän huolehdi omasta jaksamisestaan, ja juuri tämän takia vanhemman olisi hyvä oppia huomaamaan, milloin tarvitsee esimerkiksi muiden aikuisten, sukulaisten tai ammattiauttajien tukea. (Kujala 2003, 48, 52.) Kysymys kuuluukin, pystyykö vanhempi tunnistamaan tai käyttämään omia voimavarojaan yksin ilman tukea.

Sijoitus on vanhemmalle enemmän kuin pelkkä muodollinen prosessi, sillä se merkitsee lapsen menetystä sekä sen uhkaa ja näihin liittyviä tunneprosesseja. Sijoitus on heille myös kohteellistumista eli jatkuvaa vanhemmuuden arviointia, stigmatisoitumista ja muutoksia vanhemmuuden toteutumisessa. Sijoitus muuttaa merkittävästi myös vanhemman elämän suhteita sekä erilaisia prosesseja. (Vierula 2016, 289-290.) Lapsen sijoituksessa vanhemmalla voi olla toive ja halu selviytyä tilanteesta yksin, mutta juuri tällaisessa tilanteessa, jossa perhe on joutunut äkilliseen kriisiin, tarvitaan konkreettista tukea ja ohjausta. (Pesonen 2006, 158.)

Sijoitusprosessissa ja vanhemman kokemuksissa on monta tärkeää teemaa, jotka tulisi tunnistaa ja joihin olisi kyettävä vastaamaan. Vanhempi voi kokea toimijuutensa kaventuneen omassa elämässään monelta kannalta niin kuin Aarniokin (2016, 311) toteaa. Yksi teema on yksinäisyys ja yksin jääminen ratkaisujen tekemisessä. Kokemus yksinäisyydestä kaventaa ihmisen toimijuutta ja läsnä on epävarmuutta sekä epäselvyyttä. Lapsen siirtyessä sijaishuoltoon toimijuus vanhemmuudessakin muuttuu ja usein vanhemman häpeä tilanteesta on myös yksi toimijuutta kaventava tekijä. Lapsen sijoitus voi vaikuttaa siihen, miltä vanhempi näyttää suvun tai lähiverkoston silmissä. (Kivistö-Pyhtilä 2008, 14-15.)

3.3 Lapsen sijoitus on vanhemmalle kriisi

Kun vanhemman omassa elämässä on monenlaisia vaikeuksia esimerkiksi mielen-terveys-, päihdeongelman tai perheväkivallan vuoksi, ei vanhemmalla välttämättä enää ole voimavaroja huolehtia lapsesta riittävällä tavalla. Lapsen menettäminen on kuitenkin todella raskasta vanhemmalle. Lapsen sijoituksen aiheuttamalle kriisille tulisi antaa tukea ja aikaa. Varsinkin jos vanhemman oma kuntoutuminen on vaarassa kaatua siihen, että vanhempi itse murehtii lapsen sijoitusta ja sieltä tulevat

tunteet puskevat päälle vieden voimavarat. Elämän kriiseihin kuuluvat tietyt kriisireaktiot ja niistä toipuminen on jokaisella oma prosessinsa. On hyvä muistaa, etteivät reaktiot ole epänormaaleja vaan luonnollisia kenelle tahansa vaikeassa elämäntilanteessa. (Kujala 2003, 5, 14-15, 30-31.) Anne Kurkinen (2012, 40) on tutkinut äidin kriisiä lapsen sijoituksessa ja hänen tutkimuksensa mukaan huostaanoton hyväksyminen ja sopeutuminen tilanteeseen vaatii paljon aikaa ja myös avoimuutta.

Sokkivaihe on kriisin vaiheista ensimmäinen. Ihmisen joutuessa traumaattiseen tilanteeseen, hän ei pysty heti käsittämään tapahtunutta ja mieli torjuu tapahtuneen. Sokissa ihminen voi toimia vaistomaisesti ja olla rauhallinen, vaikka pinnan alla valitsee kaaos. Sokkivaiheessa ulkoiset reaktiot ovat kuitenkin aina yksilöllisiä. (Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 67.) Kun lapsen menettämisen todellisuus iskee ihmisen tajuntaan, on se aina sokki. Vaiheeseen liittyy usein epätodellisuuden tunteita. Ajatukset suuntautuvat koko ajan väkisin lapseen ja hänestä luopumiseen eikä vanhempi pysty ajattelemaan mitään muuta. Vanhemman havaintokyky voi kaventua eikä hän pysty kuuntelemaan mitä ympärillä tapahtuu. Sokkivaiheessa vanhemman voi olla vaikea keskittyä lapsen sijoitukseen liittyvään palaveriin tai asiakirjoihin ja ymmärtää, mitä niissä todella lukee. Arkirutiinit tapahtuvat kuin unessa kävellen ja jokainen asia kodissa ja sen ulkopuolella muistuttaa lapsesta. Tällainen vaihe voi kestää muutamasta päivästä muutama viikkoon. (Kujala 2003, 31.) Joskus vanhemman hämmennys ja vastustelevuus johtuvat siitä, ettei hänellä ole ollut mahdollisuutta itseohjautuvuuteen. Tällöin vanhempi ei ole saanut olla oman elämänsä toimija vaan päätökset on tehnyt joku muu. Myös liian äkkiä tapahtunut sijoitus voi aiheuttaa hämmennystä ja tällaisessa sokki- ja kriisitilassa tärkeintä olisi riittävä kuunteleminen ja tuki. (Aarnio 2016, 311.)

Reaktiovaihe on kriisin toinen vaihe. Ihmisen selvitessä ensijärkytyksestä puskevat erilaiset tunteet kuten suru, suuttumus tai ruumiilliset reaktiot päälle. Joillekin nukkuminen voi olla vaikeaa. Ihminen on itkuherkkä ja usein voi tulla ajatuksia, että mitä muut minusta ajattelevat ja tällöin on vaarana eristäytyä. Viha voi kohdistua keneen tahansa eikä pysty katsomaan toisia vanhempia lastensa kanssa. Tilannetta käy läpi yhä uudelleen, mitä olisi voinut tehdä toisin. Ihminen voi kohdistaa vihaansa myös itseensä tai lapseensa ja vakuutella, että lapsen on parempi olla ilman vanhempaa. Tämän seurauksena vanhempi voi alkaa välttelemään omaa lastaan sekä

viranomaisia ja muita työntekijöitä. Lopulta ihminen voi myös pelästyä omaa vihaansa, mikä on luonnollista kriiseissä. Viha voi myös antaa voimaa muuttaa asioita parempaan suuntaan. Viha olisi kuitenkin aina hyvä käsitellä, ettei se jäisi ihmisen sisälle. Viha kertoo itsestä ja siitä, mitä itselle kuuluu. (Kujala 2003, 31-32.) Vaiheen kesto on vaikea arvioida, sillä se voi jatkua viikkoja tai muutamia kuukausia. Seuraavaan vaiheeseen siirrytään vähitellen vaikka tunnereaktiot voivatkin olla vielä voimakkaita. (Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 69.)

Käsittelyvaihe on kriisin vaiheissa kolmas vaihe. Suuttumuksen ja vihan hälvettyä ihminen vaipuu masennukseen ja tulee tunteita, ettei välitä kenestäkään eikä mikään kiinnosta. Olo on kelvoton sekä arvoton ja jollekin voi tulla itsetuhoisia ajatuksia. Päivissä ei ole sisältöä ilman lasta ja elämä tuntuu tyhjältä. Lapsesta luopuminen aiheuttaa surutyöprosessin. Jotkut vanhemmat voivat verrata tilannetta jopa lapsen kuolemaan. (Kujala 2003, 32-33.) Heikkinen-Peltonen ym. (2014, 70) kuvaavat kolmatta vaihetta kuitenkin hieman erilaiseksi. Heidän mukaansa tässä vaiheessa ihminen pystyy käsittelemään tapahtunutta jo hieman realistisemmin ja tapahtumia voi ajatella ilman jatkuvaa tuskaa. Ihminen tekee suunnitelmia ja muutoksia, jotka auttavat ihmistä menemään eteenpäin elämässä. Ihmiselle tulee vielä tuskaisia tunteita, mutta hänellä on enemmän voimavaroja päästä niistä yli. Surutyön avulla ihminen sopeutuu uuteen tilanteeseen ja tapahtumasta tulee osa elämää.

Uudelleensuuntautumisenvaihe on kriisin vaiheista viimeinen. Ihmisen energia ja toimintakyky palautuvat ja ihminen alkaa kokea mielihyvää sekä muita positiivisia tunteita. Pitkän ajan kuluttua ihminen voi huomata, että kokemus on esimerkiksi antanut uudenlaista rohkeutta ja selviytymiskykyä. Myös arvot voivat asettua uuteen järjestykseen. (Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 70.) Vasta useiden kuukausien kuluttua vanhemmalle voi tulla tunne, että asiat ovat taas hieman paremmin. Elämä alkaa olla normaalimpaa ja ruokahalu sekä unirytmii ovat normaalimmat. Kiinnostus ulkomaailmaan on palannut ja ajatukset lapsen sijoituksesta eivät ole enää yhtä ahdistavia. Vanhempi haluaa tavata lastaan ja on hänestä kiinnostunut. Vanhemmalle voi tulla tunne, että aikaa ja voimia on nyt jopa enemmän kuin ennen sijoitusta ja vanhempi voi huomata tarvitsevansa muita ihmissuhteita selvitäkseen yksinäisyydestä.

Pahin kriisi on ohi, jolloin vanhempi olisi valmis käsittelemään syitä lapsen sijoitukseen ja tekemään töitä tavoitteiden eteen. Vanhempi haluaa toimia vanhempana niiden voimien ja mahdollisuuksien mukaan, mitä hänellä on. (Kujala 2003, 33.)

3.4 Vertaistuen merkitys

Vanhemmat voivat hakea tukea omaan jaksamiseen myös perheen, sijaishuollonyksikön tai sosiaalityöntekijän ulkopuolelta. VOIKUKKIA-toiminta kouluttaa ryhmänohjaajia sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseen. Vertaistukiryhmät ovat suljettuja ryhmiä ja osallistujia on neljästä kuuteen henkilöä ohjaajien lisäksi. Ryhmiä kokoontuu ympäri Suomen. Vertaistukiryhmän voima on siinä, että saa keskustella omasta tilanteestaan sellaisten ihmisten kanssa, jotka ovat myös samassa tilanteessa. Yhdessä oppiminen toisten kokemuksista sekä muiden tukeminen auttaa löytämään myös itsestä uusia voimia. VOIKUKKIA sivuille on koottu vinkkejä myös siitä, mikä auttaa perhettä selviytymään omassa kriisissään. (VOIKUKKIA-toiminta.)

Anne Mäkelä (2014) on tehnyt Lapin ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön aiheesta ”Vertaisryhmätoimintaa palvelukeskus Hiekkarinteelle sijoitettujen lasten vanhemmille”, jossa selvitettiin vertaistukiryhmän merkitystä vanhemmille. Moni vanhemmista koki sen tärkeänä tukimuotona lapsen sijoituksen aikana. Tärkeä huomio ryhmässä vanhemmille oli se, etteivät he ole tilanteessa yksin.

Lopuksi haluan ottaa esiin vielä oppaan, jonka VOIKUKKIA-toiminnan vanhemmat ovat koonneet niille, joiden perhettä koskettaa sijaishuolto. He ovat koonneet oppaaseen ohjeita ja neuvoja avuksi sijoituksen aiheuttamaan kriisiin. (Voikukkia-vanhemmat.) Tällainen opas olisi varmasti jollain tavalla helpottava, kun tämän antaisi vanhemmalle käteen, kun lapsi sijoitetaan. Helpottavaa on se, että sen ovat koonneet vanhemmat, jotka ovat itse myös olleet joskus samanlaisessa tilanteessa. Opas on rohkaiseva ja kannustaa menemään asioissa eteenpäin. Esimerkiksi lastensuojeluyksikkö Leppälintuun Sanna Käkelä-Petäys (2016, 52-53) on koonnut opinnäytetyönään oppaan sijoitukseen liittyvistä asioista vanhemmille. Vanhemmilta opas oli saanut positiivista palautetta.

3.5 Vanhemman omatyöntekijä apuna jaksamiseen

Opinnäytetyössäni yhtenä kysymyksenä nousee esille, että kuka voisi olla sellainen työntekijä, joka kulkisi vanhemman rinnalla ja tukisi vanhemman omaa jaksamista koko sijaishuollonprosessin ajan. Aarnion (2017) haastattelussa asia tuli esiin. Rakenteissa tulisi olla selkeästi määritelty työntekijä, jonka vastuulla olisi vanhempien kriisityö. Työntekijällä tulisi olla lastensuojelun asiantuntijuus taustalla ja työntekijän pitäisi olla joku muu kuin lapsen sosiaalityöntekijä tai omaohjaaja sijaishuollonyksiköstä. Asiantuntijuuden kautta syntyy ymmärrys vanhemman tilanteeseen ja tilanteesta nouseviin tunteisiin, missä on tärkeää ottaa huomioon vanhemman tekemä suru- ja kriisityö sekä myös mahdollisesti vanhemman kokemat häpeän tunteet. Usein juuri ensimmäinen sijoitus koetaan vaikeana ja tukea tarvitaan nopeasti. Tärkeää olisi, että vanhempi saisi purkaa omia tunteitaan oman tukitahonsa piirissä irrallaan muusta sijaishuollonprosessista. Lapsen sijoitusta ja kuntoutumista auttaa paljon, kun myös vanhempi saa apua tilanteeseen. Kujala (2003, 9) tuo myös esiin, että vanhempien voi olla vaikea ottaa vastaan apua juuri sosiaalityöntekijältä, sillä onhan tämä tehnyt päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. Tällöin pitäisi miettiä tuen antajaa esimerkiksi järjestötaholta.

Läpikäymällä perheen ja lapsen kokemuksia ennen sijoitusta ja sijoituksen aikana vanhemman elämä voi jäsentyä ja elämän selkiytyminen voi luoda motivaatiota vanhemman omaan kuntoutumiseen. Häpeää ja syyllisyyttä aiheuttaneen toiminnan kohtaaminen on vastuun ottamista ja vie kuntoutuksessa eteenpäin. Näiden tunteiden huomioiminen työskentelyssä vanhemman kanssa on tärkeää, sillä vastuunottaminen vanhempana tapahtuneista asioista voi olla vanhemmalle itselleen korjaava kokemus emotionaalisesti. (Hyytinen 2007, 189-190.)

Järvinen ym. (2012, 19) korostavat lisäksi sitä, että jokaisen asiakkaan oma tarina ja kokemus ovat ainutlaatuisia eikä mitään pidä yleistää vaikka työntekijällä olisikin kokemusta jo entuudestaan monenlaisista perheistä. Ihminen tarvitsee juuri päinvastaista apua eli tukea, ohjausta, rohkaisua ja hyväksyntää omien päätöksiensä teossa. Tällöin ihmiselle tulee kokemus siitä, että hän on oman elämänsä toimija, ratkaisujen tekijä ja vastuun kantaja. (Mattila 2010, 28.)

Monesti vanhempien motivaatiota omaan kuntoutumiseen epäillään ja joskus saattaa nousta esiin, ettei tarkemmin edes määritellä mihin he eivät työntekijöiden mielestä ole motivoituneita. Motivaatio voi kohdistua jo pieneenkin asiaan ja siitä on hyvä lähteä liikkeelle. Monesti ajatellaan, että asiakkaalla ei ole motivaatiota kuntouttaa itseään tai ottaa apua ja tukea vastaan, jos hän keskeyttää asiakassuhteen. Tällöin on syytä tarkastella mistä motivaation puute johtuu ja voisiko kyse olla väärästä tuen muodosta tai itse työntekijän omasta motivaation puutteesta auttaa ja tukea asiakasta. Onnistunut toiminta auttaa vahvistamaan motivaatiota. Juuri tämän vuoksi ei ole kovin tärkeää määritellä aluksi onko asiakkaan tavoite oikea vaan tärkeää on nimenomaan se, että on edes jokin tavoite, joka motivoi vanhempaa toimimaan. Vaikeita hetkiä tulee kaikille ja silloin tarvitaan valmiiksi mietittyjä toimintamalleja vaikeiden hetkien varalle ja niistä ylipääsemiseksi. (Hyytinen 2007, 172-174, 183.)

4 VANHEMMAN TUKEMINEN

Tässä kappaleessa etsin vastauksia siihen kenen vastuulla vanhempien tukeminen sijaishuollon aikana oikeastaan on. Samalla otan esiin surullisen tosiasian, että Suomen sektoroituneessa yhteiskunnassa sijaishuollossa olevan lapsen vanhemman on vaikeaa saada itselleen tukipalveluita. Palveluissa ihmiset nähdään vain siinä roolissa, mistä he palvelua tulevat hakemaan eikä oteta huomioon ihmisen kokonaisuutta. Samalla tarkastelen myös millaista sosiaalityöntekijän sekä sijaishuollonyksikön yhteistyö vanhemman kanssa pitäisi olla, jotta sijaishuollon prosessi olisi inhimillinen.

4.1 Vanhemman tukemisen vastuu auttamisjärjestelmässä

Sosiaalityöntekijällä on vastuu vanhemman asiakassuunnitelman laatimisesta ja näin ollen myös tarvittavien tukipalveluiden järjestämisestä vanhemmalle lain tarkoittamilla palveluilla ja tukitoimilla eikä pelkästään lapselle. Tämä velvoite koskee myös muitakin työntekijöitä kuin kunnan sosiaalihuollon viranomaisia. (Räty 2015, 3.) Sosiaalityöntekijän on tärkeää muistaa, ettei tilanteessa tarvitse toimia yksin, sillä palveluohjauksen ja verkostotyön avulla voidaan tukea perhettä etsimällä heille erilaisia palvelujen yhdistelmiä (THL 2017c). Järvi (2015) toteaa kuitenkin, että vaikka vanhempien kuntoutumisen ja vanhemmuuden tukeminen onkin kuntien lastensuojelun lakisääteistä toimintaa, se ei vielä käytännössä ole kenenkään vastuulla. Hän painottaa, että vanhempien tuen kuntoon saamiseksi tarvitaan myös järjestötoimijoiden panosta sekä sektori- ja hierarkiarajat ylittävää toimintaa. Pitkäsen (2011, 47) mukaan tuen saaminen onkin pitkälti vanhempien oman aktiivisuuden varassa.

Auttamisjärjestelmä on sektoroitunut eli usein asiakas nähdään vain siinä roolissa, mistä hän tulee palvelua hakemaan. Vanhemman elämäntilanteen tukemiseen tarvitaan kokonaisvaltaista tukea ja tällöin työntekijöiden haasteena on nähdä ja kohdata asiakas kokonaisvaltaisesti. (Pitkänen 2011, 25.) Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän päihdepalvelujen tutkimuksen mukaan aikuisten palveluissa lapsen tilannetta ei taas oteta riittävästi huomioon. Päihdehoitoyksiköissä työntekijöiden valmiudet kohdata aikuinen ovat paremmat kuin lapsen kohtaamisen taidot.

(Perälä, Kanste, Halme, Pitkänen, Kuussaari, Partanen & Nykänen, 2014, 189-190.) Tällainen eri sektoreihin jumittunut järjestelmä aiheuttaa ongelmia niin asiakkaille kuin ammattilaisillekin. Varsinkin lastensuojelun asiakkaat tarvitsevat monenlaista tukea ja tällöin vaarana on jäädä eri palvelujen väliseen kuiluun. Tällöin avunsaanti viivästyy ja pahimmillaan tänä aikana ongelmat vain kasaantuvat. Yksi huolestuttava asia sektorirajoissa on, että lopulta kukaan ammattilainen ei ota vastuuta tilanteesta. (Alhanen 2014, 35.)

Yleisessä terveydenhuollossa, yksityisissä laitoksissa ja järjestöissä on kyllä kontakteja moniin perheisiin, mutta silti perhe voi jäädä ilman palvelua. Voi olla niin, ettei perhe sovi juuri tietyn palvelun muottiin ja tämän takia perhe voi jäädä palvelujen väliseen kuiluun. (Shireman 2015, 321.) Tällä hetkellä Suomessa on käynnissä LAPE-hanke (lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma), joka on yksi hallituksen kärkihankkeista. Hankkeessa tarkoituksena on uudistaa lapsi- ja perhepalveluita siten, että ne kohtaavat perheen tarpeet paremmin. Ensisijaisiksi asioiksi on nimetty lapsen etu ja vanhemmuuden tuki. (Sosiaali- ja terveysministeriö.) Tuleva sosiaali- ja terveystalouden uudistus on mahdollisuus kehittää vanhemman tukemiseen tarvittavia palveluita. Tavoitteena on niin sanottujen sektorirajojen rikkominen. Vanhemmilla voisi olla esimerkiksi terveydenhuollon henkilökuntaa käytettävissä nopeisiin kriisitilanteisiin. (Aarnio 2017.)

Aarnio (2016, 315) ottaa kantaa teoksessaan vanhempien tuen riittämättömyyteen. Hän on sitä mieltä, että sosiaalityöntekijän tulisi järjestää vanhemmille aikaa riittävään keskusteluun sijoitusprosessin aikana. Mutta varatakseen riittävästi aikaa vanhemman surun ja kriisin läpikäymiseen, pitäisi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät olla nykytilannetta pienempiä. VOIKUKKIA-verkostohankkeen vanhempainraadeissa kerättiin keväällä 2015 huostaanoton kokeneiden vanhempien tärkeimpiä viestejä prosessissa mukana olleille ammattilaisille. Lapsen sijoitus on aina iso kriisi, johon vanhemmat tarvitsevat apua. Sujuvan yhteistyön kannalta on tärkeää, että vanhempi tulee kohdatuksi ja nähdyksi ihmisenä. Yksi vanhempien toive oli myös saada mahdollisimman totuudenmukaista tietoa, sillä epätietoisuus on pahinta. Samassa hankkeessa lähetettiin kysely myös sosiaalihuollon ammattilaisille ja 89% vastaajista oli sitä mieltä, että tarvetta vanhempien tuen lisäämiseen lapsen sijoituksen aikana on. (Järvi 2015.)

Anne Salmela (2010, 6-7, 46.) pyrkii tutkimuksensa ”Sijoitettujen lasten vanhempien kokemuksia lastensuojelupalveluista Kuopiossa” avulla saamaan kuuluviin asiakkaan äänen ja kokemuksen lastensuojelun palveluissa. Haasteltavina olivat Vesa-lan perhetukikeskuksen asiakkaat. He kokivat pääosin saavansa tarpeeksi tukea lapsen sijoituksen aikana, mutta yksi vastanneista ei kokenut saavansa tarpeeksi tukea. Salmela toteaa, että tukipalveluja vanhemmille näyttäisi olevan saatavilla, mutta vaihtelevassa määrin. Koivuluoman, Pasasen ja Hietalahden (2009, 58) tutkimuksessa Keski-Suomen alueella huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista huostaanotto-prosessin aikana suurimpana tuen antajana koettiin lähisukulaiset. Monet vanhemmat toivat esiin sitä, etteivät olleet saaneet muualta tarpeeksi tukea tai ei tukea ollenkaan.

4.2 Vanhemmuuden tunnistaminen

Aiemmin kerroin, että lastensuojelussa yhtenä tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen, siksi haluan hieman ensin selvittää, mitä vanhemmuus on. Vanhemmuus on läpi elämän kestävä, peruuttamaton ja jatkuvasti muuttuva rooli. Vanhemmuuteen vaikuttavat sen hetkinen elämäntilanne, menneisyys, parisuhde, jos sellainen on sekä muut sosiaaliset suhteet. Sosiaalisia suhteita voidaan sanoa ulkoisiksi voimavaroiksi. Vanhemmuuteen liittyy myös sisäiset voimavarat, johon kuuluu tietämys lapsen kasvusta ja kehityksestä, lapsen tarpeiden huomaaminen sekä kyky olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Oman lapsuuden kokemuksilla ja sillä miten lapsena näki omat vanhempansa sekä käsitys omista kyvyistä selvittää vanhempana joko vahvistavat tai estävät tyydyttävää vanhemmuuden toteutumista. Vanhemmuus ja siihen kohdistuvat odotukset muuttuvat koko ajan samalla, kun yhteiskunta ja sen kulttuuri muuttuu. Täydellistä vanhemmuutta ei ole vaan siinä voi kasvaa ja kehittyä koko ajan. Jokaisella ihmisellä on oma käsityksensä sen suhteen, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta. (Järvinen ym. 2012, 124-125.)

Kaikilla vanhemmilla tulee hetkiä elämässään, jossa he tarvitsevat neuvoja vanhemmuuteen. Jotkut tarvitsevat neuvoja vähän enemmän kuin toiset. Kun puhutaan vanhemmuuden tukemisesta, tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, jotka auttavat vanhempaa

kehittämään kykyään olla nimenomaan vanhemman roolissa. Toimenpiteillä rohkaistaan positiiviseen lapsi-vanhempisuhteeseen. Kun tukeminen sisältää empatia- ja kuuntelukykyä, tulee keskustellessa asioita helposti esille ja jaettavaksi, jotka hahmottavat ja suuntaavat vanhempien käytöstä, tarjotaan erilaisia malleja ja ratkaisuja sekä kysymyksiä ja haasteita. (Miller 2010, 55-56, 58.) Helminen (2006, 28) kirjoittaa, että perheen haastavalla elämäntilanteella on kokonaisuudessaan vaikutusta vanhemmuuden rooliin.

Vanhemman olisi tärkeää tunnistaa oma merkityksensä vanhempana lapsen kannalta ja olla tietoinen lapsen normaaleista kriisireaktioista. Jos vanhemmalta tämä käsitys puuttuu, on hänen vaikea toimia vanhempana tyydyttävällä tavalla sijoituksen aikana. Tämän myötä vanhempi saattaa ajatella, että lapsen on parempi ilman häntä ja luopuu yhteydenpidosta lapseen. Tämä on suuri väärinkäsitys, sillä vanhemmat ovat lapselle aina korvaamattoman tärkeitä. Pahinta lapselle on joutua oman vanhemman hylkäämäksi. On tärkeää muistaa, että jokaisella vanhemmalla on vahvuuksia vanhemmuudessaan ja vanhemmuudesta voi oppia ja oivaltaa aina lisää, jotain sellaista mitä ei ollut ennenkin ajatellutkaan. (Kujala 2003, 18-19, 47.)

Lastensuojelussa vanhempien kanssa työskentelyn voi ajatella kasvatuskumppanuutena, joka vahvistaa vanhempien osallisuutta lapsen hoidon ja kasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Työntekijät jakavat vanhempien kanssa kasvatustuuta lapsesta, jolloin perheen omat voimavarat eivät siihen riitä. (THL 2014.) Nämä asiat ovat tärkeitä lähtökohtia vanhemmuuden tukemiseen, sillä näiden asioiden ymmärtäminen niin vanhempana kuin työntekijänäkin on ensiaskeleita perheen yhdistämiseen uudelleen. Näiden asioiden läpikäyminen auttaa myös varmasti vanhempaa ymmärtämään paremmin sijoituksen syitä.

Lapsella ja vanhemmalla on ainutlaatuinen suhde, jota tulee pitää yllä ja tarvittaessa vahvistaa. Lähtökohtana on, että sijoituksen aikana vanhempaa autetaan muodostamaan vanhemmuutta uudelleen. Vanhemman roolia sijoituksen aikana pitää saada myös tarkemmaksi sekä moniammatillista yhteistyötä lastensuojelun ja aikuistyön välillä korostaa. Lopputuloksena sijoitus saa vanhemman tuen, vanhemmuus voi vahvistua, lapsen tavoitteet voivat toteutua sijoituksen aikana paremmin sekä perheen yhdistyminen voi aikaistua tai edes mahdollistua. Kun tavoitteena on lapsen kotiutuminen jossain vaiheessa, on tärkeää mahdollistaa myös lapsen ja

vanhempien keskinäisen arjen toteutumista esimerkiksi kotilomilla. Myös kotiutumiseen tarvittavien tukitoimien järjestäminen koko perheelle on tärkeää sijaishuollon aikana. (Pitkänen 2011, 116-117, 22.)

4.3 Vanhemman tukeminen sijoitukseen liittyvissä asioissa

Sosiaalityöntekijän tulee aina selvittää vanhemmille huostaanottoon johtaneet syyt ja perustelut. Jo ennen sijoituksen valmistelua vanhempien on koko ajan tiedettävä vaihtoehdot ja niiden seuraamukset. Näin vältetään yllätykset, kun asiakkaat ovat tietoisia asioiden etenemisestä ja heillä on jokaisessa vaiheessa mahdollisuus tuoda oma mielipiteensä julki. (THL 2017c.) Vanhempien vastuuttaminen tilanteesta täytyy tehdä varovaisesti. Vanhempi voi kokea syyllistämistä asiasta, jos esiin tuodaan vain epäkohtia sen sijaan, että asioita perusteltaisiin myös lainsäädännön kautta. (Mahkonen 2010, 128.) Työntekijöiden on tärkeää luoda ympäristö, jossa ei ole vain turvallista myöntää tarvitsevansa apua, vaan avun tulee myös olla helposti saatavilla ja käytettävissä sekä sopia tarkoitukseen (Miller 2010, 14). Vanhemman mielipide ja toiveet tulee aina ottaa huomioon sijoitukseen liittyvissä asioissa. Aika ajoin työntekijöillä voi olla kuitenkin niin runsaasti asiakkuuksia, etteivät he ehdi olla riittävästi yhteydessä vanhempaan. Tämä puolestaan saattaa vaikeuttaa sijaishuollon prosessia myös lapsen kannalta. Sijoitusprosessissa vanhemman osallisuutta ja äänen saamista kuuluviin tulee vahvistaa. (Aarnio 2017.)

Sijoituksen alussa sosiaalityöntekijän on tärkeää tehdä selväksi vanhemmille, ettei vanhemmuus lopu sijoitukseen. On myös tärkeää, että sijaishuollonyksikön edustaja käy vanhemman kanssa läpi sijaishuollossa käytettävät käsitteet ja tarjoaa vanhemmalle tarvittaessa keskusteluapua, ettei vanhempi kuormita lasta omilla asioillaan heidän tapaamisensa aikana. Sijaishuollonyksikön tulee myös antaa vanhemmalle sijoitukseen, lapseen ja vanhempaan liittyvät dokumentit. Näin vanhempi pysyy ajan tasalla lapsen elämässä tapahtuvista asioista. Sijaishuollonyksikön ja vanhempien olisi tärkeää löytää yhteinen toimintalinja ja työnjako vanhemmuuden tehtävissä. Tämän takia vanhempia tulee kutsua lapselle tärkeisiin tapahtumiin ja tilanteisiin. (THL 2017b.)

Vanhempien toiminnalla ja asennoitumisella on vaikutusta siihen, miten lapsi asetuu sijaishuollonyksikköön. Kaikkein vahingollisinta on, jos vanhemmat eivät suostu yhteistyöhön sijaishuollonyksikön kanssa ja näin lapselle voi tulla ristiriitaiset tunteet sen suhteen tunteeko lapsi kuuluvansa sinne vai ei. Kaikkein ihanteellisinta olisi, että vanhemmat tukisivat sijoitusta ja näin lapsen ei tarvitsisi valita kenen puolella olla. (Sinkkonen 2015, 154-155.)

Vanhempien olisikin hyvä muistaa, että sijaishuollonyksikön työntekijöiden kanssa voi keskustella aivan tavallisista asioista, sillä hekin ovat vain ihmisiä omine vahvuuksineen ja heikkouksineen. Jonkun asian vaivatessa kannattaa asioista keskustella heti, mutta ei tietenkään lapsen läsnäollessa. (Kujala 2003, 44.) Sijaishuollonyksikön työntekijöillä on merkittävä rooli myös lapsen ja hänelle läheisten ihmisten yhteydenpidon toteutumisessa. Yksiköt pitävät säännöllisesti yhteyttä vanhempiin sekä tukevat lapsen ja vanhempien välistä yhteydenpitoa. Parhaimmillaan huoltajuus jakautuu tasaisesti näiden toimijoiden kesken. (Helavirta 2016, 207, 212-213.) Varsinkin sijoituksen alussa sijaishuollonyksiköt ovat usein yhteydessä vanhempiin ja saattavat näiden puheluiden aikana käydä vanhemman kanssa häntä tukevia keskusteluja (Enroos 2016, 255). Johanna Granlund (2014, 59) on tutkinut Töölössä perhetyön kehittämistä lastenkodissa eli sitä, miten lastenkoti voisi tukea huostaanotettujen lasten vanhempia enemmän. Tutkimuksesta nousi esiin nimenomaan se, että vanhemmat pitävät yhteydenpitoa sijaishuollonyksikön kanssa todella tärkeänä sekä sitä, että heille kerrottaisiin tietoa myös sijaishuollosta ja itse huostaanotosta.

4.4 Omaohjaajatyöskentely vanhemman kanssa

Omaohjaajuus on keskiössä sijaishuollonyksikön työssä ja jokaiselle lapselle valitaan omaohjaaja. Hänen tehtävänä on pysyä perillä ja hoitaa lapsen elämään kuuluvia asioita, kuten esimerkiksi yhteys koulun ja muiden yhteistyötahojen kanssa, lapsen arjen jäsentäminen sekä monet muut käytännön järjestelyihin kuuluvat asiat. Omaohjaaja myös pitää tiivistä yhteyttä vanhempien kanssa. Hänen on oltava perillä lapsen elämästä ennen sijoitusta ja sen eri vaiheista, kuten merkittävistä elämäntapahtumista ja erilaisista tehdyistä tutkimuksista. Omaohjaajasta voi

tulla lapselle tärkeä ihminen, minkä vuoksi on tärkeää välttää kilpailuasetelmaa lapsen biologisten vanhempien kanssa. Lapsi ihannoii vanhempiaan eikä näe heissä mitään vikaa vaikka olisi tullut kovastikin laiminlyödyksi. Lapsi haluaa olla hyvien vanhempien lapsi ja tästä syystä vanhempien kova arvostelu osuu aina lapsen itse-tuntoon. (Sinkkonen 2015, 241-242, 244.) Vanhemman ja omaohjaajan suhteella on vaikutusta lapseen, kun suhde on hyvä ja toimiva, ei viesti kulje vain lapsen kautta vaan vanhemmat ja omaohjaaja vaihtavat ajatuksia myös keskenään. Lapsen vointi on tällöin yhteinen ilon- tai huolenaihe. (Kiiskinen & Eskelinen 2013, 18.)

Työntekijä voi helposti ottaa asioissa asiantuntijavaltaisen roolin, jolloin työntekijän ja vanhempien välistä suhdetta voi leimata työntekijän oma oletus tietää lapsen kasvatuksesta enemmän kuin vanhemmat ja hylkää vanhempien tiedon omaa lasta koskevissa asioissa vääränä. Puhuttaessa kuitenkin vanhemmuudesta, perheestä ja perheen välisistä ihmissuhteista, paras tieto on vanhemmilla eikä työntekijöillä. Vanhempien oma asiantuntijuus omasta lapsesta tulisikin nähdä arvokkaana ja näin työntekijät sekä vanhemmat voivat yhdistää työskentelyssä voimavaransa. (Kekkonen 2012, 36,38.)

4.5 Kunnioittava kohtaaminen on yhteistyön kivijalka

Lainsäädännössä korostetaan vanhempien kunnioittamista eli ihmisen ja hänen vakaumuksiensa arvostamista. Kunnioittamisen vastakohta on halveksiminen, jolloin ihmistä pidetään mitättömänä, vähäarvoisena, merkityksettömänä, häntä väheksytään, hyljeksitään ja hänet jätetään huomiotta. Lastensuojelutyössä kunnioitus on tärkeää jo siten, että se on sidottu lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 2000-luvulla on lisääntynyt eräänlainen perheiden luokittelu ”lastensuojeluperheeseen”, ”huono-osaiseen” ja ”syrjäytyneisiin” sekä moniin muihin nimityksiin. Tällainen nimittely ja luokittelu ovat ristiriidassa vanhempien ja perhe-elämän kunnioittamisen kanssa, joka vahvistaa asennetta siihen, että vanhempien kanssa työskentely on ongelmallista. Ongelmakeskeisen ajattelun sijaan heille pitäisi antaa tukea käytännössä esimerkiksi ratkaisukeskeistä ajattelutapaa hyödyntäen. (Ikonen 2013, 51-52, 58.)

Työntekijän kohtaamisella on merkitystä sille, kokeeko ihminen saavansa tukea vai ei. Tämän vuoksi arvostava, hyväksyvä ja kiinnostuva kohtaaminen on tärkeää. (Viinikka ym. 2014, 67.) Tarkoitus ei ole syyllistää vanhempia vaan etsiä syy siihen, miksi lapsi voi pahoin (Mahkonen 2010, 131). Siksi on tärkeää, että lapsen ja perheen asioita käsitellään täsmällisesti oikein, vääristelemättä asioita. Syyllistäminen on vallankäyttöä, varsinkin jos siihen liittyy epäsuoraa vihjailua ja vanhemmuuden kyseenalaistamista ilman asioiden selvittämistä. (Ikonen 2013, 53, 259.)

Viinikka ym. (2014, 77) toteavat, että työntekijän ensimmäinen tehtävä on vakauttaa tilanne, jotta vanhempi voi kokea olonsa tapaamisen aikana turvalliseksi. Niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa lastensuojelu koetaan usein tunkeilevana ja ei toivottuna vieraana. Parhaimmissa tapauksissa kuitenkin lopulta lastensuojelun väliintulo koetaan positiivisena ja osataan sanoa konkreettisia asioita, mitä hyvää se on tuonut elämään. Työntekijöiden asenteella ja vallankäytöllä on merkitystä sille, miten vanhemmat kokevat sijoituksen aikaisen prosessin. Työntekijän asenne voi olla positiivinen, hyväksyvä sekä avoin vanhemman näkemyksille ja siihen kuinka näkee perheen. Työntekijän asenne voi olla myös väheksyvä, kaukainen tai holhoava. Työntekijän tulee hallita vallankäyttönsä eikä tuomita vanhempia ennalta. Tämä määrittelee kokeeko vanhempi prosessin inhimillisenä vai ei. (Fine & Mandell 2014, 201, 203.) Jokainen sosiaalialan ammattilainen voi ajatella, miten haluaisi itseään kohdeltavan samassa tilanteessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus menee helposti vain neuvojen antamiseen. Toisaalta työntekijän tuleekin antaa ohjeita, mutta se ei saa mennä siihen tilanteeseen, että hän on henkilö, joka tietää kaikesta kaiken. Tämä antaa kuvan siitä, että työntekijä itse on vaikeuksien yläpuolella. Parhain tilanne on, jos vanhempi löytää omat ratkaisunsa. Monesti hyvä ratkaisu löytyy työntekijän ja vanhemman yhteistyönä ja se myös tuottaa tulosta. (Mattila 2010, 124-125, 127, 129.) Tärkeää on kyky asettua vastavuoroiseen suhteeseen. Työntekijän on hyvä kysyä ja olla tietämättä asioita. Erilaisilla kysymyksillä työntekijä auttaa vanhempaa syventämään omaa ajatteluaan. Työntekijän on tärkeää ymmärtää, että vanhemmalla voi olla erilainen ajatusmaailma ja käsitys asioista kuin työntekijällä on. (Viinikka ym. 2014, 68-70.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä kappaleessa pyrin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti tutkimukseni kulkua. Samalla kerron myös tutkimusmenetelmästäni ja sen erityispiirteistä. Tässä kappaleessa kerron myös yhteistyöorganisaatiostani.

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää vanhempien kokemuksia sijaishuollosta. Mielienkiinnon kohteenani ovat erityisesti kokemukset, jotka koskevat omaa jaksamista ja tuen tarpeita sijaishuollon aikana. Toisena tavoitteenani on herättää ammattilaisia siihen, että sijaishuollon prosessissa koko perhe tarvitsee tukea ja ohjausta siihen, että perheellä on mahdollisuus yhdistyä jälleen yhdeksi perheeksi. Ammattilaiset voivat ihmisen kohtaamisessa ja tekojensa valinnassa vaikuttaa siihen, millaisena sijaishuollossa olevan lapsen vanhempi kokee kohtelunsa. Sijaishuollonyksikön ja sosiaalityöntekijän tekemällä yhteistyöllä on vaikutusta vanhemman omaan jaksamiseen sekä siihen, miten vanhempi kokee saavansa tukea. Siksi koen tärkeänä tutkia myös tätä asiaa, miten vanhemmat kokevat yhteistyön sujuvan. Kolmantena tavoitteenani on löytää ja poimia vanhempien haastatteluista kehittämisen kohtia, miten sijaishuollonprosessia kaiken kaikkiaan voitaisiin kehittää. Kaikella toiminnalla sijaishuollossa on jonkinlainen yhteys siihen, millaiseksi vanhempi kokee oman jaksamisena ja miten hän kokee saavansa tukea. Jo pienetkin asiat voivat vaikuttaa kokemukseen positiivisesti.

Opinnäytetyössäni on kolme tutkimuskysymystä. Ensimmäinen kysymykseni on, millaista vanhempien jaksaminen on ollut ja millaista tukea on kaivannut tai saanut sijaishuollon aikana. Toinen kysymys on, millaista yhteistyö on ollut sosiaalityöntekijän sekä sijaishuollonyksikön kanssa ja miten se on vaikuttanut omaan jaksamiseen. Kolmantena tutkimuskysymyksenäni on, miten sijaishuoltoa voitaisiin kehittää vanhempien näkökulmasta.

5.2 Yhteistyöorganisaatio

Yhteistyöorganisaationi on lastensuojeluyksikkö Pihakoivu, joka sijaitsee Seinäjoen Ylistarossa. Pihakoivu on yksityinen lastensuojelupalvelujen tuottaja. Pihakoivu tarjoaa huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimena sijoitetuille lapsille ja nuorille kodinomaisen kasvuympäristön. (Pihakoivu 2017.) Sijaishuoltopalvelut Pihakoivussa ovat 0-18 –vuotiaille lapsille ja nuorille. Lisäksi Pihakoivu tarjoaa jälkihuollon palveluita 18–21 –vuotiaille nuorille. (Ranta 2017.) Samassa pihapiirissä sijaitsee neljä sijaishuollonyksikköä, joista Pihakoivu 1, 2 ja 3 ovat perusyksiköitä ja Pihakoivu 4 on erityisyksikkö. Kaikki yksiköt ovat seitsemän paikkaisia. Pihakoivussa on tarjolla itsenäistyville nuorille neljä asuntoa, jossa voi harjoitella itsenäistä elämää. Henkilökunta Pihakoivussa koostuu sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisista ja vähintään puolella työntekijöistä on korkeakoulututkinto. Jokaisessa perusyksikössä vakituisia työntekijöitä on seitsemän ja erityisyksikössä heitä on yhdeksän. (Pellikka 2017.) Ohjaajina toimii sekä miehiä että naisia. Jokaisella yksiköllä on oma yksikönjohtaja ja lisäksi Pihakoivussa työskentelee toiminnanjohtaja sekä toimitusjohtaja. (Ranta 2017.)

Toiminta Pihakoivussa perustuu arjen taitoihin. Pihakoivu on kodinomainen sijaishuollonyksikkö ja sijaitsee viihtyisässä ympäristössä. Koulutetut työntekijät ja moniammatillinen osaaminen auttaa eteenpäin niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä. Pihakoivu toimii tiiviissä yhteistyössä koulun ja eri harrastusryhmien kanssa. Tavoitteena onkin, että jokaisella olisi mielekäs harrastus. (Pihakoivu 2017.)

Pihakoivu tarjoaa myös perhekuntoutusta, jolloin koko perhe voi tulla Pihakoivuun. Perhekuntoutusta tuotetaan yhteistyössä Tukipuun ja lastensuojeluyksikkö Leppälinnun kanssa. Tukipuu tuottaa lastensuojelun avopalveluita ja sen toiminta-alueena on koko Pohjanmaa. Tukipuun palvelut täydentävät sijaishuollon ja perhekuntoutuksen palveluita koko perhettä koskeviksi palveluiksi. Tavoitteena on varhainen puuttuminen sekä joustava ja tarkoituksenmukainen palvelukokonaisuus. Avohuollon palveluilla pyritään edistämään lapsen turvallista kasvua ja kehitystä, mutta myöskin tukemaan ja vahvistamaan vanhempien kasvatuskykyä. Perheohjausta voidaan tarjota esimerkiksi huostaanoton purkuprosessissa ja kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsen kotiinpaluun tueksi. (Tukipuu 2017.)

5.3 Tutkimuksen kulku

Haastateltavat tutkimukseeni keräsin lastensuojeluyksikkö Pihakoivun vanhemmista. Tavoitteenani oli saada jokaisesta neljästä yksiköstä vanhempi osallistumaan tutkimukseeni ja se onnistui. Haastatteluihini osallistui miehiä ja naisia, pariskuntia ja yksinhuoltajia. Haastatteluissani oli kokemuksia kiireellisestä sijoituksesta ja avoimuksen tukitoimena sijoitetuista sekä huostaanotosta. Jotkut haastateltavistani olivat sijaishuollonprosessin alussa, joillakin se oli kestänyt jo hieman pidempään ja joillakin sijaishuollon asiakkuus oli loppumassa. Haastateltavani olivat Etelä-Pohjanmaan sekä Satakunnan maakunnista ja kokemuksia oli kolmesta kunnasta.

Haastateltaviani aloin kerätä puhelinsoitoilla huhtikuussa ja viimeisimmät haastattelut sain sovittua toukokuun aikana. Valitsin seuraavia haastateltavia sen mukaan, millaisessa sijaishuollonprosessin vaiheessa ovat ja minkä sijoitusmuodon vanhemmat olivat jo lupautuneet haastateltaviksi. Tavoitteena oli saada erilaisia haastateltavia. Vanhempien yhteystiedot sain Pihakoivun kautta. Positiivisena yllätyksenä minulle tuli se, kuinka myönteisiä vanhemmat olivat osallistumaan tutkimukseeni enkä saanut yhtään kieltävää vastausta. Haastattelut aloitin huhtikuun loppupuolella ja viimeisen haastattelun tein kesäkuun alussa 2017. Haastatteluja tein yhteensä kuusi. Haastateltavista miehiä oli kaksi ja naisia kuusi. Ennen haastattelua lähetin vanhemmille saatekirjeen, jossa kerroin tutkimuksestani sekä teemoista, mitä aion haastatteluissa kysyä. Näin tärkeänä, että vanhempi ehtii hieman valmistautua haastatteluun.

Haastattelut tein vanhempien kotona tai puhelinhaastatteluna. Kaikki haastattelut äänitin nauhurilla. Neljän haastattelun keskimääräinen kesto oli yhden tunnin ja loppujen haastattelujen kesto oli 45 minuuttia ja puolitoista tuntia. Tuloksia lukiessa tärkeää on huomata, että vanhemmilla oli kokemuksia muistakin sijaishuollonyksiköistä kuin Pihakoivusta. Tämän vuoksi tuloksissa kaikkia asioita ei voi yhdistää vain Pihakoivuun.

5.4 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus elämän moninaisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä saada aikaan kokonaisvaltainen tutkimus sekä löytää tai paljastaa tosiasioita. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu myös se, että aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa sekä suositaan ihmistä tiedon tuottajana. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja. Lähtökohtana ei ole teorian testaaminen vaan aineistoa tulee tarkastella monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti. Tämän vuoksi tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää vaan tutkittava. Jokaista tapausta pidetään ainutlaatuisena ja aineistoa tulee tulkita sen mukaisesti. Tyypillistä tämän tyyppisessä tutkimuksessa on myös se, että tutkimussuunnitelma muotoutuu vasta tutkimuksen edetessä eli joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua, jota Hirsjärvikin ym. (2009, 164.) suosittelevat yhtenä haastattelumenetelmänä laadullisessa tutkimuksessa. Tärkeää on, että asiakkaan ääni ja näkökulmat pääsevät haastattelussa avoimesti esille. He myös lisäävät, että tällaisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisesti.

Yleisesti haastattelussa etuna on, että aineiston keruuta voi myös tehdä joustavasti ja vastaajia myötäillen. Aiheiden järjestystä on mahdollista muuttaa haastattelun edetessä ja samoin vastausten tulkitsemiseen on enemmän mahdollisuuksia. Haastattelussa halutaan korostaa sitä, että ihminen on tutkimustilanteessa subjekti ja hän voi tuoda itseään koskevia tietoja esille mahdollisimman vapaasti. Tähän liittyy se, että haastateltava voi kertoa itsestään niin laajasti kuin haluaa ja usein tutkijan on vaikea tietää ennalta vastauksia. Näin tutkimuksen aihe voi tuottaa vastauksia monipuolisesti ja moniin eri suuntiin. Haastattelun hyviä puolia on myös se, että tutkijalla on mahdollisuus tilanteessa selventää vastauksia sekä saada halutessaan syventävämpää tietoa, kuten esimerkiksi perusteluja vastaukselle. Kuten kaikessa niin myös haastattelussa voi olla virhelähteitä, jotka voivat aiheutua niin haastattelijasta,

haastateltavasta tai itse tilanteesta. Haastateltava voi esimerkiksi kokea tilanteen uhkaavana tai pelottavaksi tilanteeksi itselleen. (Hirsjärvi ym. 2009, 205-206.)

Teemahaastattelu on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto eli haastattelun aihepiiri on tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joihin keskustelussa keskitytään. Teemahaastattelu lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia ja ajatuksia sekä tunteita ja uskomuksia voidaan tutkia tällä menetelmällä. Se ei sido haastattelua mihinkään tiettyyn tutkimustyyppiin vaan yksityiskohtaisten kysymysten sijaan keskustelu eteneekin tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelurunkoa valmistellessa täytyy miettiä teema-alueuuttelo, jotka tulevat tutkimuksen teorian pääkäsitteistä. Haastattelussa ne ovat haastattelijan muistilistana ja ohjaavat keskustelua. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että myös tutkittava voi toimia kysymysten tarkentajana, sillä ilmiöt konkretisoituvat juuri tutkittavan maailmassa ja ajatuksissa. Tästä syystä valittujen teema-alueiden tulisi olla myös mahdollisimman väljiä ja tutkija voi mennä haastattelussaan niin syvälle kuin vain pääsee. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 47-48,66-67)

Tunnelma haastatteluissa oli rauhallinen ja koin tärkeänä sen, että asioista pystyttiin puhumaan suoraan ja rehellisesti. Haastattelun alussa haastateltavaa ja myöskin minua saattoi tilanne jännittää, mutta loppua kohden huomasi, että jännitys aina jossain vaiheessa laukesi ja tällöin puhettakin saattoi tulla enemmän. Välillä haastattelujen aikana vanhemmat tekivät omia asioitaan, mutta se ei haitannut haastattelun kulkua vaan päinvastoin ilmapiiri oli rento. Ensimmäisen haastattelun jälkeen minulle tuli lisäkysymyksiä haastattelulomakkeeseeni, kuten millaista tukea saa sukulaisilta ja ystäviltä sekä kokeeko vanhempi, että muut perheen sisarukset tarvitsivat myös apua tilanteeseen. Jokainen haastattelu oli hieman erilainen ja joissakin haastatteluissa jotkut asiat painottuivat enemmän kuin toisessa. Koen kuitenkin, että jokainen haastattelu antoi minulle paljon hyvää materiaalia ja tärkeitä asioita, jotka tulee huomioida. Viimeisimmät haastattelut alkoivat jo toteutua aivan omalla painollaan enkä oikeastaan paljon tarvinnut haastattelulomaketta haastattelun tueksi. Huomasin myös, että monet asiat tulivat haastateltavien suusta ennen kuin ehdin edes kyseistä asiaa kysyä.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan on otettava tutkimusta tehdessä huomioon monia eettisiä kysymyksiä. Lähtökohtana tutkimuksessa tulee aina olla ihmisarvon kunnioittaminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että ihmisten itsemääräämisoikeus otetaan huomioon antamalla heille päätösvalta tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksessa tärkeää on rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tulosten arvioinnissa. Raportoinnissa erityisen tärkeää on, ettei se ole harhaanjohtavaa tai puutteellista. Jos tutkimuksessa huomataan puutteita, ne on tuotava julki. (Hirsjärvi ym. 2009, 23-26.)

Kaikki haastateltavani saivat itse päättää haluavatko he osallistua tutkimukseeni vai eivät. Jo puhelinsoiton aikana pyrin tuomaan esiin sen, että osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisen voi myös myöhemmin peruuttaa, jos tilanne muuttuu. Haastattelujen litterointi vei kovasti aikaa, mikä kertoo siitä, että pyrin litteroimaan aineiston tarkasti. Vielä tulosten esittelyvaiheessa tarkistin onko asia nyt niin, kuin haastateltava on sen minulle kertonut.

Muita tärkeitä eettisiä periaatteita tutkimukselle ovat luottamuksellisuus, seuraukset, yksityisyys, tutkijan vallankäyttö ja toiminta. Haastattelutilanteessa tulee haastateltaville selvittää esille tuomien tietojen luotettavuus. Ennen haastattelua tutkijan täytyy ottaa huomioon se, miten haastattelu voi vaikuttaa haastateltaviin. Esimerkiksi jollekin haastattelutilanne saattaa olla stressaava. (Hirsjärvi & Remes 2008, 19-20.)

Haastatteluissa pyrin tuomaan esille sen, että tulen miettimään erinäisiä asioita tarkasti, jottei kenenkään henkilöllisyys paljastu tutkimuksestani. Haastateltavien tunnistettavuutta olen pyrkinyt peittämään puhumalla pelkästään vanhemmasta ja lapsesta. Olen tarkoituksella jättänyt kertomatta minkä sukupuolen edustaja on kyseessä. Olen joutunut myös hieman muokkaamaan heidän lauseitaan jättämällä sanoja pois, jotka lisäävät tunnistettavuutta. Heidän henkilöllisyytensä ovat pysyneet salassa koko tutkimuksen ajan. Samoin nauhoitteet ja kirjoittamani litteroinnit olen säilyttänyt niin, ettei ulkopuolinen pääse niitä lukemaan. Olen kertonut vanhemmille lähetetyssä saatekirjeessä, että opinnäytetyöni valmistuttua tulen poistamaan kaiken aineiston.

Yleisesti kaikissa tutkimuksissa pyritään välttämään virheitä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys saattavat joskus vaihdella. Tämän vuoksi kaikissa tutkimuksissa tutkijan tulee arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Yksi tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius, jolla tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on aiottukin mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232.) Toinen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyvä käsite on reliaabelius. Reliaabelius tarkoittaa sitä, että samaa henkilöä tutkittaessa kaksi kertaa, saadaan sama tulos tai jos kaksi arvioijaa päätyy samaan tulokseen. Reliaabeliuden määrittämistapoihin tulee kuitenkin suhtautua varauksellisesti, sillä ihmisten elämässä on luontaista muuttuvat tilanteet ja olosuhteet. Toiseksi tutkijat ymmärtävät tutkimaansa usein eri tavoilla ja on epätoivonmukaisesti, että kaksi arvioijaa olisivat yksimielisiä tutkimastaan aineistosta. (Hirsjärvi & Remes 2008, 186.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkija kertoo lukijoille tarkasti sen toteutuksesta kaikissa vaiheissa. Aineiston keruun olosuhteet olisi hyvä kertoa, tarkasti ja selvästi eli esimerkiksi haastattelupaikka ja mahdolliset häiriötekijät. Samoin tulisi kertoa haastatteluun käytetty aika, virhetulkinnat sekä tutkijan itsearviointi tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233.) Hirsjärven & Remeksen (2008, 185) mukaan tutkimusta ei voida sanoa luotettavaksi, jos kaikkea aineistoa ei ole kerätty haastatteleamalla, tallenteiden nauhoitus on epäselvä, litterointi noudattaa eri sääntöjä alussa kuin lopussa tai jos luokittelu on sattumanvaraista. Tutkimuksessani olen kuitenkin kaiken aineiston kerännyt haastatteleamalla ja pääosin tallenteista on saanut hyvin selvää lukuun ottamatta yhtä haastattelua.

5.6 Aineiston analysointi

Kerätyn aineiston analysointi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen kannalta ydinasia, sillä silloin selviää vastaukset siihen, mitä on lähdetty tutkimuksella selvittämään. Haastattelujen jälkeen aineisto tulee litteroida eli kirjoittaa haastattelu sana sanalta puhtaaksi. Litterointi voidaan tehdä koko aineistosta tai valikoiden teema-alueiden mukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa analyysia voi tehdä pitkin matkaa, sillä aineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samaan aikaan. Aineiston

analysointiin tulisi ryhtyä heti sen keräämisen jälkeen. Näin aineistoa on helpompi vielä täydentää tai selventää tarvittaessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221-224.)

Omassa opinnäytetyössäni litteroin haastattelut heti jokaisen haastattelun jälkeen. Litterointi vei paljon aikaa. Suurimmasta osasta haastatteluista litteroin koko haastattelun, mutta joistakin haastatteluista jätin litteroimatta asioita, jotka eivät liittyneet opinnäytetyöhöni. Kaikki nauhoitukseni olivat sellaisia, että puheesta sai hyvin selvää lukuun ottamatta yhtä haastattelua. Istuin haasteltavasta liian kaukana, joten välillä oli vaikea saada selvää puheesta, jos hän puhui hiljempaa. Näitä kohtia ei kuitenkaan ollut hirveän montaa. Loppuhaastattelusta taustalle tuli myös melua muista asioista, joka vaikeutti asian saamisesta selvää.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysitapa on usein ymmärtämiseen pyrkivä. Tavallisimmat analyysimenetelmät taas ovat teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi tai keskusteluanalyysi. Aineiston analyysissä tulkinta on esiin nousevien asioiden selkiyttämistä ja pohdintaa. Monenlaisia tulkintaongelmia voi nousta analyysiä tehdessä esiin. On pohdittava, miten haastattelijan tai haastateltavan kielelliset ilmaukset vaikuttavat vastauksiin ja miten tutkija ymmärtää haastateltaviaan. Ihmiset voivat tulkita asioita eri tavoilla, joten lukija, haastattelija ja haastateltava voivat kaikki tulkita asian eri tavalla. Tulosten analysoinnin jälkeen niitä on selitettävä ja tulkittava, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkija pohtii analyysin tuloksia ja tekee niistä omia johtopäätöksiä. Tutkimuksen johtopäätöksissä pohditaan, mikä on saatujen tutkimustulosten merkitys tutkimusalueella ja laajemminkin. (Hirsjärvi ym. 2009, 224, 229-230.)

Litteroinnin jälkeen aloin teemoittelemaan asioita eri otsikoiden alle haastattelumakkeeni kysymysten mukaan. Teemoittelin asioita kokemuksia sijaishuollosta, vanhemmuus, oma jaksaminen, tuki, yhteistyö sosiaalityöntekijän sekä sijaishuollonyksikön kanssa otsikoiden alle. Sen jälkeen lajittelin otsikot tutkimuskysymysteni alle. Opinnäytetyössäni on mahdollista, että haastattelija sekä haastateltava ovat tulkinneet joitakin asioita eri tavoin. Joskus haastateltavien oli vaikea kuvailla sitä, millaiseksi on kokenut esimerkiksi oman jaksamisensa sijaishuollon aikana tai millaisia tukipalveluita olisi ollut tärkeää saada. Johtopäätöksissä olen vertaillut saamiani tuloksia opinnäytetyöni teoriaan sekä omiin ennakoajatuksiini, mitä minulla oli ennen kuin aloin opinnäytetyötä tekemään.

6 TULOKSET

Tässä kappaleessa kerron opinnäytetyöni tuloksia, joilla pyrin vastaamaan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Ensin kerron yleisesti haastateltavieni vanhempien kokemuksia ja ajatuksia sijaishuollosta. Näiden asioiden tietäminen auttaa ymmärtämään vanhempien kokemuksia paremmin tutkimuskysymyksiini saaduista tuloksista.

6.1 Vanhempien kokemuksia ja ajatuksia sijaishuollosta

Vanhemmilla oli erilaisia kokemuksia ja ajatuksia sijaishuollonprosesseista. Yli puolet haastateltavista olivat tällä hetkellä pääosin tyytyväisiä tilanteeseen, sillä vanhemmat kokevat saaneensa apua kotona olevaan tilanteeseen. Jotkut vanhemmat toivat esiin sitä, että sijoitus on loppujen lopuksi ollut hyvä ratkaisu vaikka se ei aina siltä ole tuntunut. Kaksi vanhempaa sanoivat, että ovat itse olleet yhteydessä lastensuojeluun, jotta he saisivat apua tilanteeseen lapsen kanssa ja nyt tilanne on rauhoittunut.

On niinku hoidettu asioita, ne on menny hienosti eteenpäin, että nyt on ihan tää ihan toinen tilanne. (H2)

Välillä mä oon ollu sitä mieltä, että tää oli niinku aivan väärä ratkaasu, et ei. Mutta kyllä nyt kun ajattelee, niin kyllä tää vaan on ollu, on ollu hyvä. Että jos nuo kaikki olis ollu niinku tullu sillä lailla, että lapsi olis ollu kotona, ettei olisi ollu mitään tahoja siinä mukana niin en tiedä kuinka ois käyny. (H1)

Tuli sellaanen ehkä hieman yllätyksenä, että nyt sitte näin radikaalisti puututaan heti. Ei se huono asia ollu sekään sitte. Jälkeenpäin lapsi iteki on sanonut, että ihan oli hyvä. (H3)

Yhdessä haastattelussa oltiin täysin pettyneitä sijaishuollonprosessiin. Vanhemmat kertoivat, että mikään ei oikein suju ja he jäivät asioiden ulkopuolelle. Tämän tunteen aiheutti sosiaalityöntekijä eikä niinkään sijaishuollonyksikkö. Toisessa haastattelussa vanhempi ei oikein osannut sanoa onko tyytyväinen sijaishuollonprosessiin vai ei. Aluksi he olivat suhtautuneet avohuollon sijoitukseen positiivisesti, mutta pikuhiljaa ajatukset ovat muuttuneet negatiiviseksi ja kuin kaikki olisivat kääntyneet

vanhempaa vastaan. Jollakin vanhemmalla oli tunne, että sijaishuollonyksikkö ja sosiaalityöntekijä jättävät vanhemman ulkopuolelle. Tämän tunteen oli aiheuttanut se, kun sosiaalityöntekijä ja sijaishuollonyksikön työntekijä olivat jääneet keskenään vielä puhumaan asiakassuunnitelmanneuvottelun jälkeen.

Että siitä tulee vähä itelle semmonen tunne, että no jäätiinkö sielä sitte vielä puhumaan semmosia asioita, mitä meidän korvat ei sais kuulla. Voihan se olla että niillä on paljon muitakin lapsia, et ne voi puhua jostain toisesta lapsesta, niinku varmaan onki. Mutta kumminkin sitte, että siinä tulee semmone.. Nii et ollaan kumminkin yks yhteen siis tää yksikkö ja sosiaalityöntekijä, nii et sä oot vaan semmonen välikapula. (H4)

Tuntuu, että mitä enemmän ollaan niinku yritetty, yritetty ajaa tavallaan omaa asiaa niin, niin sitä enemmän on vain tullu kapuloita rattaisiin meille. Että pitäis vaan olla hiljaa ja nöyrästi ja ottaa kaikki vastaan eikä arvostella systeemiä. (H6)

Kumminkin lapsenki kohdalla käy ja tulee käymään vaikkaki me ei tehtäis mitää nii se huostaanotto kumminkin sitte. (H4)

Kahdessa haastattelussa tuli ilmi, että omien oikeuksien säilyminen vielä vanhempana sijaishuollosta huolimatta oli selvää ja niitä oli selvitetty vanhemmalle. Toisessa tapauksessa näistä vain koettiin, että siitä huolimatta vanhempien sanalla ei ole ollut merkitystä. Avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten kohdalla vanhemmat olivat tietoisia siitä, millaiset oikeudet heillä vanhempana säilyy. Jotkut kertoivat oikeuksien olleen aluksi epäselvät.

Ne korosti mulle sitä tosi paljon ja monta kertaa, että mulla jää vielä päätäntävaltaa ja yhdessä neuvotellaan, puhutaan ja keskustellaan niinku tähänkin asti. (H3)

On sanottu, että että vanhempien sana tavallaan painaa vähintään yhtä paljon ellei enemmän ku lastensuojelun, mutta asia ei todellakaan oo niin, että mitä tahansa on yrittäny sanoa tai ehdottaa, nii siinä palaverissa myönnyttellään, että joo joo näin tehdään ja näin tapahtuu, mutta sitte todellisuus on aivan toinen. Että vain, suurin piirtein vain ilmoitetaan mitenkä asiat tapahtuu, jos edes sitä muistetaan tehdä, että ilmoitetaan siitä. (H6)

Et siinäki kohtaa oltas voitu toimia ihan toisin ja selittää, että mitä se sijotus tarkoittaa, mitkä on tosiaan mun oikeudet vanhempana. (H2)

Kyllä siinä varmaan selvitetiin [oikeuksia] mulle, mutta tota mä sanon, että siinä kohtaa mä en voinu sisäistää. (H5)

Kahdessa haastattelussa koettiin, että vanhemman mielipiteitä on otettu huomioon koko sijaishuollonprosessin ajan. Yhdessä haastattelussa oli hieman kahdenlaisia tunteita. Aina ei ole otettu, mutta toisaalta nyt ymmärtää, että on ihan hyvä, ettei aina ole tehty niin kuin vanhempi olisi halunnut. Yhdessä haastattelussa vanhemmalla oli myös monenlaisia kokemuksia. Joissakin sijaishuollonyksiköissä on otettu mielipiteet huomioon ja joissakin ei ja ajan myötä sosiaalityöntekijät ovat alkaneet ottaa vanhemmankin mielipiteitä huomioon. Yhdessä toisessakin haastattelussa todettiin, että aluksi vanhemman mielipiteitä ei huomioitu, mutta nyt sekin asia on parempaan päin. Yhdessä haastattelussa tuli esiin, että sijaishuollonyksiköt ovat ottaneet hyvin vanhempien mielipiteitä huomioon, mutta sosiaalityöntekijä ei.

Mua on kuitenkin tosi paljon kuunneltu ja otettu huomioon mun tahtoani ja sitä, että miten mä haluan, että asioita viedään ja hoidetaan. (H3)

Ihan ymmärrettävistä syistä ei sitten oo aina niinku oltu samaa mieltä mun kans. (H1)

Mut sit taas oman lapsen mä tunnen niin hyvin ja mä tiään kuinka sen kaa pitää toimia niin, ne ei niinku, se, että siinä niinku kuuntelis. Ottais sen ni, mutta ei. Että niinku aina tulee se tunne, että niinku mä en niinku oo enää mikään. (H5)

Kolmessa haastattelussa tuli esille se, että vanhemmat joutuvat tekemään paljon töitä sen eteen, että saisi lapselleen lisää ammattiapua, kun pelkkä sijaishuollonyksikössä asuminen ei riitä. Vanhemmat toivat esiin sitä, että ikään kuin heidän mielipiteillään ei ole mitään väliä tai niitä vähätellään. Myös lapsen ongelmia vähätellään eikä niitä oteta tosissaan. Yksi vanhempi toi esiin sen, että onneksi yhdessä palaverissa sijaishuollonyksikkö edes puolusti vanhemman mielipidettä kaikkien muiden edessä. Vanhemmat joutuvat taistelemaan paljon myös sen eteen, että paneudutaan oikeisiin ongelmiin ja tarjotaan oikeisiin asioihin apua. Vanhemmilla oli tunne, että ammattilaiset ikään kuin päättävät, mihin asiaan perhe tarvitsee apua ja tämä apu vanhempien mielestä voi olla taas väärää. Myös raha tuli esiin, että kaikkea ajatellaan liian paljon rahan kautta.

Et lopultahan sitte tosiaan lapsi pääsi sitte. Kaiken kaikkiaan se kesti semmosen puolisen vuotta tää mun taistelu, et mä sain lapsen hoitoon, jonneka hän luojan kiitos sitten lopulta pääsi. (H2)

Ja se, että ei niinku todellakaan lähdetty sitä lasta hoitamaan vaan heti ajateltiin, että syy on perheessä, kasvatuksessa eikä niinkään, että sillä lapsella on ongelma, huumeongelma ehkä psyykkisiä ongelmia ja niitä ei missään vaiheessa lähdetty tutkimaan tai hoitamaan. (H6)

Ne lähti niinku kattamaan miten lapsen ja mun vuorovaikutus, mä olin et ei siinä oo se ongelma vaan lapsi sisarusten kans tai päiväkodissa lasten ryhmässä nii se on ne, mikkä sillä on haasteellista. Mutta ne vaan sitä mun ja lapsen välistä. (H5)

Kahdessa haastattelussa vanhemmat kokivat, ettei heidän vanhemmuuttaan ole sijaishuollosta huolimatta viety mihinkään. Jotkut ajattelivat ensin, että vanhemmuus viedään kokonaan, mutta nyt ajan myötä on huomannut, ettei sitä ole viety mihinkään. Yhdessä haastattelussa todettiin, että aluksi tuntui, ettei oma vanhemmuus toteutunut ollenkaan, mutta nyt se asia on korjaantunut sen jälkeen, kun sen eteen on tehty töitä. Vaikka lapsi ei ole läsnä jokapäiväisessä arjessa niin kyllä silti lapsi joka päivä on mielessä eikä sillä tavoin vanhemmuus ole kadonnut mihinkään. Vanhemman ja lapsen side ei katoa mihinkään ja vanhempi voi jo puhelimesakin aistia, jos lapsella ei ole kaikki hyvin.

En mä nyt koe että niinku tavallaan mun vanhemmuutta oltas viety mihinkään. Että kyllä mä sen tiedän että lapsi on mun lapsi aina ja lapsi pitää mua vanhempana aina ja ei se siitä mihinkään muutu. (H3)

Mä olin aivan varma, että lapsi unohtaa mut kokonaa. (H5)

Kyllä nyt se toteutuu, että nyt siihen on niinku tavallaan sijaishuollon yksikönki puolelta on saanu sitä tukea sitte, siihen omaan vanhemmuuteen ja tosiaan siellä on ihan oikeasti kuunneltu. Ja ne keskustelut on ollu hyvinkin niinku rakentavia ja, mitä on niinku ohjaajien kanssa käyty. Että nyt, nyt on tullu se tuki, mitä ois tarvinnu sillon heti alusta saakka. (H2)

Että se kuitenkin se jatkuva ikävä ja semmonen niinkun, kun lapset on poissa niin kyllä se koskettaa, se koskettaa joka päivä. (H2)

Kyllä mäki heti aistin, jos niillä on joku ni vaikka ne sanoo, että ei oo mikään, ei oo mikään, nii kyllä se sitte sieltä jossaki kohtaa tulee että. (H5)

Kahdessa haastattelussa kuitenkin tuli ilmi, että vanhemmat olivat hieman pettyneitä siihen, että heidän vanhemmuutensa toteutumista on rajattu. Toisaalta he kyllä ymmärsivät, ettei vanhemmuutta voi toteuttaa samalla lailla lapsen kanssa, joka asuu sijaishuollonyksikössä kuin niiden lasten, jotka asuvat kotona ja heidän kanssaan on päivittäin tekemisissä.

No on se nyt aika aikalailla niinkun rajotetumpaa mitä se on aikasemmin ollu. Kyllähän sitä erkaantuu väistämättä, kun ei elä sitä arkea. (H6)

Ei se nyt ihan täysin oo mun mielestä ainakaa toteutunu. Se tuntuu erilaiselta se kumminki, mitä on niinku muitten kans, mitkä on kotona. (H4)

Sijaishuolto on ollut kova paikka monelle vanhemmalle ja muutama toikin sitä esiin, että kokee olevansa huono vanhempi. Myös sitä ihmeteltiin, kun ”vanhoja” kasvatussääntöjä ja -periaatteita pidetään nykypäivänä huonona kasvatustapana. Se tuntui ristiriitaiselta, että sijaishuollonyksikössä lasta voidaan kasvattaa tietyllä tavalla ja se on sallittua, mutta sitten jos vanhempi kotona tekisi niin, niin se on kiellettyä. Monesti vanhemmilla saattoi olla myös tunne siitä, että heitä syyllistettiin, jos kotona tapahtui jotain, mutta sitten, kun sama tapahtui sijaishuollonyksikössä, niin asiaa ei pidetty isona. Toisaalta yhdessä haastattelussa tuli esille myös se, että täytyy vain oppia antamaan itselleen anteeksi, jos kaikkien lapsien kohdalla kasvatustyö ei ole onnistunut.

Jos vanhempi on sitä mieltä, että ei poika tartte vielä tai tyttö tartte vielä älypuhelinta nii sitte se on huono vanhempi. (H6)

Sitte ku mä siitäki otin niinku kantaa, että kuinka se näin voiaan toimia, niin sitte kumminki niinku sosiaalityöntekijäki meinas, että no ne käyttää siellä [sijaishuollonyksikössä] enempi harkintaa. Kumminki sitte vanhempi ei sais käyttää harkintaa. Tuloo semmonen kuva, että vanhemmat ei sais tehdä, että vanhempien pitäis olla täydellisiä kasvattajia, mut sitte siellä saahaan tehdä harkintaa ja siellä voidaan tehdä virheitä. Että luodaan niin kova paine vanhemmille kasvatuksessa. (H4)

On ihan persoonasta paljon kiinni se asia, sille mä en voi mitään, että vaikka mä nyt kuinka olisin kasvatustyötä tehny mitenkä ja millä lailla tahansa niin en mä oisi voinu vaikuttaa näihin lapsen tekemisiin. Toinen nyt käy vähän kivikkoisempaa tietä, mutta toivotaan, että hänkin nyt paikkansa vielä löytää ja asettuu ja näin. (H3)

Moni vanhempi toi esiin myös sen, että työntekijöiden vaihtuvuus harmittaa, niin sosiaalityöntekijöissä kuin sijaishuollonyksiköissäkin. Heti kun syntyy hyvää yhteistyötä ja tottuu tiettyyn ihmiseen, niin taas työntekijä vaihtuu. Aina vaihtuminen ei kuitenkaan ole ollut huono asia, vaan kokemuksia oli myös siitä, että entinen sosiaalityöntekijä olikin vaihtunut parempaan ja yhteistyö oli alkanut sujumaan paremmin sosiaalityöntekijän kanssa.

Se oli tosi hyvä, mutta harmi se jäi pois. (H5)

Se harmitti tosiaan siinä alus ku vaihtuu niinku lapsella vaihtuu ensi sijoituspaikka ja sitte vaihtuu sosiaalityöntekijä ja sitte vaihtuu omahoitaja ja sitte vaihtuu. Että tuntuu että niinku kaikki vaihtuu heti ku johonki tottuu niin taas vaihtuu. (H1)

Sosiaalityöntekijät nyt vaihtu niin nyt on tavallaan päästy siinäkin asiassa jo niin pitkälle, että asiat on ruvennu menemään oikiaan suuntaan. (H2)

6.2 Vanhemman jaksaminen sijaishuollon aikana

Jokaisessa haastattelussa tuli esille se, kuinka ääri rajoilla vanhemmat ovat olleet oman jaksamisensa kanssa sijaishuollon aikana erilaisista syistä. Monet vanhemmat kertoivat masennuksesta. Jotkut vanhemmat olivat väsyneet siihen, kun oma lapsi käyttäytyy huonosti ja jatkuvasti tulee negatiivisia asioita eteen, alamäki jatkuu ikään kuin loputtomiin. Yksikin vanhempi kuvasi, että hänellä oli yhdessä vaiheessa jatkuvasti stressitila päällä ja aina, kun puhelin soi hän mietti, että mitä nyt on tapahtunut. Jotkut vanhemmat olivat itse olleet lastensuojeluun yhteydessä, kun tilanne oman lapsen kanssa oli riistäytynyt käsistä ja vanhempi tunsu itsensä todella väsyneeksi.

Mä niinku, aloin olla aika loppu, että mä niinku että mitenkä mun käy itte, että lapsella ei oo pian kotia mihinkä tulla että jos mä oon jossain tuolla. Mulle tuli sitte jo sellanen, että puhelin soi niin mä niinku säpsähdin ja mä en uskaltanu kattoo, että jos sieltä sijaishuollonyksiköstä taas soitetaan. Aina vaan varovasti otin puhelimen, jotta huoh ei se olukaan. Sitte taas ku soitettiin aivan sydän kurkus, et nii mitä tällä kertoo. (H1)

Justihin ne pahimmat tilanteet on ollu, että ku on menny nukkumahan ja sitte on ruvenny pyörittelemään asioita ja sitte huomaa, että kello on neljä aamulla ja kuudelta soi puhelin että pitää lähteä töihin. (H1)

Sitte niinku ittelle mulle tuli siinä kohtaa semmonen väsähdys, että nyt on tehtävä jotain, et en mä jaksa enää niinku itteksensä kattoo sen perään, että ku tuntu, että se lähtee menemään samaa mallia ku aiemmin. Että sitte ihan itte oon ollu lastenvalvojaan yhteydessä ja ihan itte siitä sitte ruvennu tätä prosessia aloottelemaan. (H3)

Että kaikki tämä niinku mitä on niinku viime vuosina sattunu ja tapahtunu niin saa sanoa, että kyllä se niinku se vei meikäläisen ihan äärimilleen sitte sen oman kestävyuden ja jaksamisen kanssa. (H2)

Oma syyllisyyden tunto, se on valtava. Sitä syyttää, sitä syyttää itteensä niistä tota siitä, että lapsi on viety pois. Et mä olin niiden asioiden kans aikalaila yksin ja se työmäärä mitä sai niinku tehdä niin sanotusti yksin, niin se oli kyllä liian suuri. (H2)

Mä en pystyny puoleen vuoteen olla omas asunnossa, ku sielä oli tyhjäät sängyt. Mulla niinku kaatu kaikki. (H5)

Joidenkin jaksaminen oli äärirajoilla sen takia, ettei lapselle oltu löydetty hänelle sopivaa paikkaa ja tämän lisäksi he kokivat, että sosiaalityöntekijä syytti heitä tilanteesta eikä yhteistyö muutenkaan sosiaalityöntekijän kanssa toiminut. Haastattelussa kerrottiin sen aiheuttavan mielipahaa, kun oli tunne, ettei sijaishuollon tarkoitus olekaan kotiinpäin.

Ku siinä tuntoo ittensä, siinä vaiheessa, ku laps on muutenki sijoitettu ja muuta nii sä voit nii huonoks ittes, että älä ny mee sanomaan mitää, että ku et sä oo muutenkaa osannu tehdä mitää oikein, että laps on nyt tuola ja ollaan tässä tilanteessa. (H4)

Kyllähän sitä niinku itte on ollu monesti hyvinki maissa näistä asioista, että kun on eri asioista mua niinkun syytetty ja justiin mistä oli puhetta niinku perättömistä syytöksistä ja ne on seurannu joka ikisessä paperissa mukana sitte. Sitä tuntee niinku ittensä tavallaan huonoksi kansalaiseksiki ku tulee lastensuojeluilmutuksia. (H6)

Haastatteluista tuli esiin, että kaikesta huolimatta vanhemmilla on kova tahto jaksaa eteenpäin päivä kerrallaan. Moni vanhempi tunsikin jo oman jaksamisensa paremmaksi kuin esimerkiksi vuosi sitten. Yksi vanhempi toi esiin myös sen, että se auttaa jo paljon omaa jaksamista, kun ei tarvitse elää epätietoisuudessa siitä, mitä kaikkea tapahtuu vaan asioista keskustellaan avoimesti ja rehellisesti. Myös onnistumiset auttavat jaksamaan eteenpäin.

Ja viime kesänä mä olin ite nii ylpee ku mä olin aivan epävarma, että kuinkahan mä jaksan, mut siis ei mitään ollu, hyvin meni. Kyllä pikkuhiljaa eteenpäin. (H5)

Kyllä se on niinku helepompi ku sun ei tartte jakaa sitä kaikkea painetta ja stressiä itte, että kuitenkin nyt saa nukuttua yöt. (H3)

Suurimmalla osalla vanhemmista oli sellainen tilanne, että he olivat pystyneet hyväksymään tilanteen, mikä jollakin tapaa auttoi myös paremmin jaksamaan eteenpäin. Yhdessä haastattelussa tuli myös esiin, että vanhemmat olivat löytäneet itselleen keinon irtautua hetkeksi arjesta matkustamalla, joka auttoi sitten taas jaksamaan arjessa eteenpäin. Joissakin haastatteluissa tuli esiin, että vanhemmilla on vielä paljon asioita pureskeltavaksi sijaishuollon suhteen.

Kyllä se on hyvä, jotta lapsen sijaishuolto on voimassa ja kyllä se on mulle tärkeä asia, että kuitenkin sitä vaikka oma lapsi on ihan hirvittävän tärkeä, mutta jollakin kohdalla on pakko ruveta miettimään, että niinku mikä menee siinä oman jaksamisen rajalla ja että mikä on niinku oikeesti hyväks sun muulle perheelle, sun muulle elämälle, et eihän se saa vaikuttaa yhden lapsen toiminta ja käyttäytyminen sun koko elämään.(H3)

Ja mun täytyy niinku ite sanoa, et mulla se kesti vuosia ennenku mä oon sen hyväksynyt ja myöntänyt, et niin et mun käytöksessäni oli semmosta vikaa, että ei voinu ajatellakaan et lapset elää semmoses turvattomas kodis. Ja se, että sä myönnät sen itelles, niin se on jo kova askel ja suuri askel siihen, siihen ymmärtämiseen, et okei, et mitä mä voin tehdä toisin, et lapset vois joskus palata kotiin. Ja tähän sitä niinkun ihminen tarvitsis sitä tukea, sitä toista ihmistä. (H2)

Että meillä ei niinku semmosta aikaa vielä varmaan vuosikausiin tuu, että tätä vois niinku sit prosessoida niinku läpi. (H6)

Sijaishuollon alkua kuvattiin usein todella raskaaksi. Kaikki vanhemmat toivat esiin sitä, kuinka sijaishuollon alku oli sekavaa ja moni kuvasi olleensa jonkinlaisessa sokkitilassa. Usein vanhempi ajatteli sijoitustilanteessa vain lastaan eikä pystynyt kuuntelemaan tai rekisteröimään hänelle kerrottuja asioita. Moni vanhempi sanoi, että ei muista onko hänelle kerrottu yleisiä asioita itse sijaishuollosta tai sijaishuollonyksiköstä vai ei. Yhdessä haastattelussa kerrottiin, ettei missään vaiheessa ollut oikein mitään tietoa missä oikein mennään ja kaiken pyörremyrskyn mukana vain oli mentävä.

Mä olin täysin shokissa. Tuntu, että multa ei tullu ääntä kurkustakaan, et mä olin ihan niinku täysin lamaantunu. (H2)

Siinä kohtaa mä en voinu sisäistää. Kyllä siinä jossai jotenki sillai niinku sokis, siinä kriisis ja kaikkes, että ei sitä niinku ja mullaki niinku ei mulla pyöriny ku lapset mielessä, en mä niinku pystyny ottamaan sitä omaa ja ittee, itteeni siihen niinku näkökulmaan, että... Et jotenki se on niinku varmaan siinä alkuvaiheessa nii tosi typerää edes alkaa vaikka totta kai ne joutuu, mutta en mä usko, että monikaa sitä pystyy ottamaan. (H5)

Kattot sitä oman lapsen reagointia siinä kohtaa ja mietit, että mitä se nyt miettii mielesnänsä ja sun on vähä paha olla ja näin niin, ethän sä kuule enää mitä ne puhuu sulle, sä et enää edes muista ketä siinä on. (H3)

6.3 Vanhemman tukeminen sijaishuollon aikana

Kolmessa haastattelussa kerrottiin, että he saavat tällä hetkellä tukea ulkopuolelta omaan tilanteeseensa sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön tuen lisäksi.

Nämä kaikki kolme vanhempaa käyvät terapiassa ja yhdellä on lisäksi perhetyötä.

Tässä haastattelussa kerrottiin, että perhetyöltä ei kuitenkaan saa sitä, mitä kokisi tarvitsevansa.

Pääsin sitte psykoterapiaan ja jos en mä olisi sielä käyny nii, en tiedä, en tiedä mikä tilanne olis ny. (H1)

Käyn juttelemassa ja tota on hoitosuhde olemassa, että koen, että tarviin niinku sitä tukee, että ei ei se oo niin heleppoa. (H2)

Mä oon sitte alkanu ite terapian. (H5)

Meillä on nyt toisen kerran perhetyötä nii sekin mun mielestä on ihan puuta heinää, koska siinä ei puhuta ku kuulumisia. Se pitäis sit olla ihan semmonen toisella nimikkeellä. Ku mun mielestä perhetyö on sitte taas se, että ne antaa jotain niinku mulle kuinka mä toimin ku ne tulee kotiin ja ku ne on kotona ja ku on erilaisia ongelmia. (H5)

Jotkut kokivat saaneensa tukea sosiaalityöntekijältä tai sijaishuollonyksiköstä. Yhden vanhemman mielestä lisäpalveluissa käyminen kävisi liian raskaaksi. Tämän vuoksi hän ei ole halunnut palveluja ulkopuolelta.

Se [sosiaalityöntekijä] kohtas mut niinku ihminen ihmisenä. Ja se, että mitä niinku tukea oon sieltä saanu ja sitte tosiaan se, että mitenkä mulle sanottiin, että joo, että he järjestää sulle tuota niin niin ta-

paamiset, he järjestää sulle kulukemisen eikä mulla ollu autoa nii sosiaalitoimi makso mulle kulut ku mä kävin tapaamassa lasta. Hyvin erikoista oli myös se, että ku mä jouduin sairaalaan, niin tää sosiaalityöntekijä tuli mua sinne katsomaan. Et se oli, oli jotenki niinku mä olin, että herranen aika. Hyvin kannusti eteenpäin ja on kannustanu edelleen. Ja tää on niinku ollu se semmonen ihimeellinen juttu, et herranen aika, että täähän sitä tukemista on. (H2)

Jos se [omaohjaaja] soittaa nii se tietää, et se varaa aikaa ku mä puhun ummet ja lammet ja kaikki mun ajatukset ja tuntemukset, että sitte jos se joutuu jo välillä sanoo, että nyt pitää lopettaa toisetki haluu puhelinta tai jotain, mutta että. Se on ainaki mun mielestä tosi tärkeä. (H5)

Että kyllä mä nyt kuitenkin koen sen, että mä oon saanu apua. En mä jaksa semmosta käydä läpitte enää ollenkaa että, jos mun pitää niinku alusta asti, ku siitä, että mistä tämä homma on niinku polokaastu käyntiin tai mistä tää on niinku lähteny alun perin, niin jos sieltä asti pitää ruveta miettimää ja rääkymään niin en minä, ei. (H3)

Jotkut vanhemmat olivat saaneet apua mielenterveys- ja päihdeyksiköstä ja joillakin oli ollut ennen perhetyötä, mutta näistä palveluista vanhemmat olivat nyt luopuneet.

Kysy, että halutaanko me, että tulee niinku joku hänen tilalle, mutta sitte me ei, me ei taas sillon koettu sitte siinä vaiheessa enää niinkö, että tarpeelliseksi sitä ja sitte se lakkautti sen, että he ei niinkö nää tarpeelliseksi sitä. (H4)

Jos sitä ei ois tullu sitä, meille sitä perhe, semmosta työntekijää niin oisithan sä ollu aika ulkona joka asiasta. Ja sitte tavallaan kukaan ei ois sitte antanu meille kumminkaan tukea, että me ois vaan jääty aikailla sivuun siinä. (H4)

Yhdessä haastattelussa tuli esiin, ettei perheellä ollut minkäänlaisia tukitoimia eikä heille ollut myöskään niitä tarjottu.

Missään vaiheessa ei ole tarjottu perhetyötä tai minkäänlaista keskusteluapua tai tällä lailla perheelle, ei yhtään ainutta kertaa. (H6)

Monet haastateltavat kertoivat itse hakeneensa apua itselleen erilaisten polkujen kautta. Yhdelle vanhemmista sosiaalityöntekijä oli ehdottanut terapiaa ja tämän

ehdotuksen kautta vanhempi oli lähtenyt etsimään itse terapeuttia. Yksi haastateltava kertoi, että oli ensin itse hakenut apua ja sitten sosiaalityöntekijä oli auttanut häntä pääsemään lisätukipalvelujen piiriin.

Niin niin silloin mä sitte menin työterveyden kautta että mä tota niin pääsin sitte psykoterapiaan. (H1)

Että tota ite oon sitte itelleni sitä apua hankkinu. (H2)

Siis tää oli sosiaalityöntekijä, joka ehdotti, että mä ottasin yhteyttä tähän henkilöön ja sit mä ite soitin. (H5)

He [sosiaalityöntekijä] järjestää sulle sitte paikan, että sä saat käydä, että hän ottaa yhteyttä niinku hoitaviin lääkäreihin ja et saako ottaa, mä olin, että no totta kai saa ottaa. Ei siinä mitään ja mulle järjestettiin mielenterveys- ja päihdeyksikköön sitte paikka. (H2)

Puolet haastateltavista kokivat, että he ovat saaneet edes yhdeltä sukulaiselta tai ystävältä tukea omaan tilanteeseensa. Yhdessä haastattelussa vanhempi koki, että hän enemmänkin antaa sukulaisille tukea tilanteessa kuin he hänelle. Kahdessa haastattelussa tuli esiin, että toisessa puoliset olivat tukena toisilleen ja toisella ei oikeastaan ollut tukena kuin viranomaiset. Tässä haastattelussa kerrottiinkin, että he pitivät usein yhteistä palaveria viranomaisten ja terapeutin kesken ja käyvät läpi vanhemman vointia, hänen omasta tahdostaan.

Toki mulla on ollu ystäviä ja on edelleen ja on vanhemmat ja sisarukset et he on kieltämättä kantanu ja pitäny niinku tässä elämässä kiinni. (H2)

No oikeestaan ainut joka on ollu täs nyt niinku tukena nii on tää lapsen isovanhempi. Sillä lailla että siis mä en oo kenenkään muun kans pystyny niinku puhumahan sillä lailla ku sen kans. (H1)

Mää ku oon oikeesti aika yksin olin tos asiassa nii ku ei oo muutaku lapset ja viranomaiset mun elämässä nii ja sitte mun terapeutti. (H5)

Haastatteluissa oli vaikea kysymys vanhemmille se, että millaista tukea omaan tilanteeseensa olisi kaivannut. Monessa haastattelussa oltiin sitä mieltä, että kun vain saisi puhua jollekin, niin se helpottaisi paljon. Olisi tärkeää saada puhua avoimesti ja rehellisesti omista ajatuksista jonkun kanssa, ilman pelkoa siitä, että se vaikuttaisi sijaishuoltoon jotenkin. Yhdessä haastattelussa kerrottiin, että vertaistuesta voisi olla apua.

Jotaki keskusteluapua niinku ehdottomasti kyllä suosittelen kaikille, jotka on samas tilantees. (H1)

Mä oon sellanen kans, että ku mä tykkään puhua asioista ja puhuminen auttaa mua ja sitte mitä enemmän mä puhun, sitä helpompi mun on asioita käsitellä ja selventää ne niinku omaan päähän. (H3)

Niissä palaverieissa ei tämmösiä asioita käydä läpi. Nii eihän sekää vaan ku saa puhua ja sanoa, et seki jo itellä paljo helepottaa. (H4) Semmonen vertaistuki vois olla ihan hyvä. Et osaa niinkun tuoda sen oman näkökulman, et hei että ei täs oo kuinkaan käyny. Et nyt laitetaan asiat ja elämä kuntoon ja ruvetaan parantamaan sitä ja tota vietään asioita hyvällä mallilla eteenpäin, et lapset vois tosiaan joskus palata sinne kotiin. Niin semmosta niinkun ihmistä, ihmistä ja läheistä kaipaa. (H2)

Vain yhdessä haastattelussa tuli esiin, että vanhemmalle on tarjottu ja tehty asiakassuunnitelma. Tämä vanhempi koki muutenkin, että sosiaalityöntekijä välittää hänestä vanhempana. Muissa haastatteluissa tuli esiin, ettei vanhemmat olleet sellaisesta aiemmin edes kuulleet. Yksi oli kuullut ja kysynyt asiasta sosiaalityöntekijältä, mutta hänelle ei kuitenkaan oltu laadittu omaa suunnitelmaa.

EU-R: Onko teille tehty asiakassuunnitelmaa?

H: Kyllä on. (H2)

Seki voi olla tietenki, että mulla on siinä alkuvaihees voitu tarjota, mutta sehän on menny ohi suun. Mutta ei oo nyt myöhemmässä vaiheessa tarjottu. (H5)

6.4 Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön kanssa

Yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa kuvailtiin suurimmassa osassa haastatteluista hyvin toimivaksi. Tärkeäksi tekijäksi koettiin juuri se, että pidetään sovituista asioista kiinni ja puhutaan asioista rehellisesti, avoimesti ja suoraan. Vanhemmalle tärkeä tunne on se, että hän tulee kuulluksi. Sosiaalityöntekijän kannustus menemään asioissa eteenpäin ja se, että sosiaalityöntekijä auttaa huomaamaan hyvin menneet asiat, koettiin tärkeäksi. Samalla viivalla oleminen ja tasavertainen kohtelu, tuo inhimillisyyttä sosiaalityöntekijän työhön.

Ja täytyy sanoa, että nämä ihmiset, jotka nyt lapsien asioita hoitaa, he on olleet fiksuja, he on olleet ymmärtäväisiä ja he on niinku tukeneet sitä myös vanhempana olemista. Ne asiat, mitä ollaan sovittu ja keskusteltu, nii ne on niinku justiin niin kirjattu ja ollaan toimittu sopimusten mukaisesti. (H2)

Mulla on ollu kuitenkin aika selkeetä, mä oon pystyny tekee tosi hyvää yhteistyötä ja mä koen, että mä oon saanu paljon ja mulle on annettu paljon ja mun lapselle on annettu paljon. (H3)

Vanhemmat kokivat myös, että yhteistyötä vahvistaa se, kun sosiaalityöntekijä kehuu vanhempaa, että on joissakin asioissa toiminut oikein. Myös se on vahvistanut tätä tunnetta, kun sosiaalityöntekijä on puolustanut vanhemman sanoja lapsen edessä.

Lapsi suuttu mulle ja keskeytti heti, nii sitte yks kaks se kääntyki niin päin, että se sosiaalityöntekijä rupeski sanomaan lapselle tosi äkäsesti, että sä et voi vanhemmalles noin sanoa, että oo hiljaa ku vanhempas sanoo sulle tosi asioita, nii sillon sää kuuntelet ku se yrittää auttaa sua. Mut se oli niinku hyvä, että joku sitte tuki tavallaan sitä, mitä määki sanoin, että lapselle tuli semmonen tunne, että se on oikein. (H4)

Mä oon saanu tukea siihen mun omaan vanhemmuuteen ja siihen, että mä tiedän, että en mä nyt välttämättä oo itte se, joka on toiminu koko ajan huonosti. (H3)

Muutamassa haastattelussa tuli kuitenkin esiin, että yhteistyö ei olekaan aina sujunut niin hyvin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Näillä vanhemmilla oli tunne, ettei heitä kuunnella eikä arvosteta. Heitä haukutaan ja syyllistetään asioista. Myöskään lupauksista ei oltu pidetty kiinni. Jollakin vanhemmalla oli sellainen tunne, että koko ajan keksitään vain uusia syitä lapsen sijoitukselle, kun vanhat korjaantuvat. Vanhemmilta tuli palautetta siitä, että ihmisen kohtaamiseen voitaisiin kiinnittää enemmän huomiota, kohdataan ihminen ihmisenä ja kunnioitus olisi molemminpuolista. Joillakin vanhemmilla oli aivan päin vastaisia kokemuksia kuin toisilla siitä, että asioista ei ollut puhuttukaan avoimesti ja rehellisesti.

On keksitty lisää uusia syitä millä perusteella lapsi pitää olla sijaishuollossa. Siitä puuttuu niinku se semmonen asiallisuus. (H2)

Kyllähän se semmonen, että ei niinku semmosta luottamusta kyllä niinku tavallaan lastensuojeluun eikä lastensuojelijoihin oo tietyllä tavalla, että ei voi luottaa. (H6)

Jotkut vanhemmat kokivat, että sijoitusta oli hyvin perusteltu ja jotkut taas kokivat, että ei ollut saanut perusteluja sijoitukselle ollenkaan. Yksi vanhempi sanoi, että ensin sijoitus tuntui järkyttävältä, mutta sitten kun kaiken näki paperilta, niin sijoituksen syy selvisi paremmin itsellekin. Toisilla taas oli sellainen tunne, että sijoituksen perustelut olivat vanhempien syytökset.

Olihan ne selvät, ne perusteli ne tosi hyvin ja ne oli sillä lailla selvät, mutta mä en tajunnu, että mä olin niin loppu. (H5)

Mut sitte ku sä luet sen kaiken paperilla ja se on siinä niin kyllä se niinku realisoituu nopeestiki, että ei se, jotain on tehtävä. Ja sitte ittelekki siinä tuli semmonen, että tämä on nyt tällä hetkellä hyvä vaihtoehto ja ilman muuta se on näin tehtävä että. (H3)

Kun ne perustelut oli ne syytökset. (H6)

Jotkut vanhemmat pitivät huonona asiana sitä, miten sosiaalityöntekijä oli sijaishuollon alun hoitanut. Kun sijoituspäätös oli tehty, vanhemmat olisivat toivoneet, että heidän mielipidettään olisi kuunneltu siinä vaiheessa enemmän. Alussa vanhemmilla oli myös tunnetta siitä, että alussa palaverieissakaan he eivät uskaltaneet sanoa omia mielipiteitään. Joillakin oli tunne myös siitä, ettei heidän mielipiteilleen edes jäänyt aikaa palaverieissa. Vanhemmat olivat tästä antaneetkin palautetta sosiaalityöntekijälle.

Pitäis tuoda niinkun heti siinä alakuvaihees jo niinkun vanhemmille esille se, että mitä moni vanhempi varmaankin pelkää, ku lapsi viedään pois, että heiltä viedään myös se vanhemmuus. Ja näinhän se asia ei ole, että he pysyy niinkun vanhempana siitä huolimatta vaikka ne lapset ei oo kotona. Et se pitäis niinku tuoda hyvin niinku ja muistuttaa vanhempia siitä. (H2)

Ei tahdo edes muistaa enää, mutta kaikki oli sillä lailla nii sekavaa, että ku ei yhtään tienny missä mennään, että tavallaan oli vaan mentävä mukana ku oli ihan pihalla näistä asioista. Eikä ollu mitään semmosta suunnitelmaa, koko ajan vaan niinku katottiin eikä ollu semmosta selkeetä, että nyt täällä ollaan tää aika ja sitte tapahtuu sitä tai tätä, mutta kaikki johti niinku ihan alusta asti siihen, että mistään kotiutuksesta tai tälläisestä ei puhuttu vaan se otettiin niinku tavallaan viranomaisten puolelta heti semmonen jotenki kanta tai tämmönen, että tää lapsi laitostetaan.(H6)

Varsinki alussa oli ne palaverit sielä semmosia, että saatettiin viimeisenä kysyä, kysyä, et jäi jotai viis minuuttia koko palaverista aikaa sitte

vanhemmille tuua asioita esiin. Mistä me kyllä sitte sanottiinki ja soitettiin heti perään, että nii, että sitä ei nähty kumminkaa tärkeäksi meitä kuulla. (H4)

Ja sitten pakkailin niitä tavaroita ku meillä oli niinku kaks tuntia aikaa ja siinä ne sano, että pitää olla pitkäks aikaa vaatteita. Se vaan sanotii, että pitää olla pitkäks aikaa. Että sit sosiaalityöntekijälle annoin palautetta, että olis saatu olla edes se yks yö ja vaikka sitten ois siirrytty. Et mä oisin kerenny rauhottuu sisäisesti ja mä oisin kerenny puhua lasten kans erilailla, mutta no kyllä ne nyt sitte sanoo, että niinku siinä tuli virhe, että näin ei ois pitäny mennä, mutta se ny meni. (H5)

Jokaisessa haastattelussa tuli esille se, että sosiaalityöntekijää on erittäin vaikea saada kiinni. Vanhemmat kyllä ymmärtävät sen, että sosiaalityöntekijöillä on paljon töitä, mutta silti se harmittaa, kun ei saa häneen yhteyttä halutessaan. Yhdessä haastattelussa toki tuli esiin, että sosiaalityöntekijään on todella helppo saada yhteys ja jos hän ei heti vastaa puheluun, niin sosiaalityöntekijä soittaa aina takaisin.

No tota tota kyllä mun täytyy sanoo, että kyllä sosiaalityöntekijään on vaikeeta saada [yhteys], että kyllä mä niinku täs ku lapsi lähti nyt eka hatkoille, nii siinä oli se, että ku lapsihan ei alkuun oikeen ottanu yhteyttä kehenkään muuhun ku muhun. Mä olin vähä niinku väsähdyksis siinä kohtaa, että mun teki mieli sanoo sille, että ihan sama pysytele ja tee mitä haluat. Että niinkun siinä kohtaa mä ajattelin, että mun mielestä olis ollu kiva kun mä olisin saanu siltä, siltä jonku jutun ja systeemin, että mitä mun kannattaa sanoo lapselle, kun se soittaa mulle, etten mä nyt voi sanoo sille, että no pysy siellä, että ihan sama mulle. Niin en saanu sitä yhteyttä koskaan sitte. (H3)

Kaiken kaikkiaan siihen lastensuojelutyöntekijään on erittäin vaikea ollu saada yhteyttä sillon ku on tarvinnu että. Mäki oon niinkun pistäny useampia tekstiviestejä ja useamman kerran yrittäny soittaa ja sitte ku on ollu näitä yhteisiä palaveerauksia nii mä oon sanonu ääneen siinä, että että mäki oon yrittäny sua tavotella monet kerrat, mutta sä et oo viesteihin etkä puheluihin vastannu, ni kielsi kaiken. Sano että ei oo tullu sulta minkäänlaisia viestejä eikä puheluita. (H6)

Mikä ihaninta niin tää sosiaalityöntekijä aina korostaa sitä, et jos tulee jotain, että harmittaa tai on on kysymyksiä tai askarruttaa niin hänelle voi aina soittaa. Ja mä sitte sanoinki sitä, että no kuinka, että mites se toteutuu, ku teil on se puhelinaika. Nii se sano, et joo hänelle voit soittaa, mutta hän soittaa sitten takasi, kun tuota niin hän huomaa, että oot soittanu, et hän soittaa varmasti takasi ja niin hän on myös tehny. Että se lupaus on niinku pitäny ja mä sanoin, että voi hyvänen aika, että tälläki ihmisellä on varmaan paljo perheitä, mut silti hän jaksaa niinku kantaa asiakkaista huolta. (H2)

Muutamassa haastattelussa tuli myös esiin se, kuinka vanhemmista tuntuu ristiriitaiselta, että sosiaalityöntekijällä ei ole aikaa viettää aikaa tai pitää yhteyttä lapseen, mutta silti hän päättää lapsen asioista.

Mä olisin toivonu sitä enemmän, että se olis niinku niinku vaikka soitellu lapselle aina joskus, mutta on se vissiin pari kertaa soittanukki, mut että en mä tiedä jotenki se on tuntunu oudolta, että se tekee päätökset niinku sijaishuollonyksikön raporttien mukaan ja sitte tuota, et se ei oo niinku, jotenki tuntuu, että tietääkö se nyt varmasti kokonaisuuden että. (H1)

Se on ne, jotka päättää mun lapsen asioista, niin niillä pitäis olla enemmän sitä aikaa olla. (H5)

Yhteistyö sijaishuollonyksiköiden kanssa toimii pääosin hyvin. Niin kuin edellä olen jo maininnut, on tärkeää muistaa, että vanhemmilla oli kokemuksia myös muista sijaishuollonyksiköistä kuin Pihakoivusta. Vanhempien mielestä lapsen kuulumisia soitellaan vanhemmille riittävän usein ja vanhempien mielipiteitä lapsen asioissa otetaan huomioon. Sitä pidettiin myös tärkeänä, että kerrotaan rehellisesti kuinka lapsella sijaishuollonyksikössä menee. Hyvää oli myös se, että sijaishuollonyksikköön saa aina yhteyden. Jos kysyy jotakin, niin ennemmin tai myöhemmin kysymykseen saa aina vastauksen. Yhdessä haastattelussa kerrottiin sen olevan hyvää, että sosiaalityöntekijään saa yhteyden edes yksikön kautta. Siitä vanhemmat myös pitivät, että yksiköt ottavat hyvin huomioon mahdollisuuksien mukaan myös lasten läheiset sukulaiset.

Et nyt mun on hyvä olla, mulle soitellaan sieltä niinkun viikottain ja kerrotaan kuulumiset, mitä lapselle kuuluu ja sitte, jos jotakin tapahtuu tai sattuu, nii siitä kerrotaan mulle välittömästi. Et nyt on niinku tuntunu se, että on tosiaan niinku arvostettu vanhempana ja on otettu niinku huomioon mielipiteet ja muuta. (H2)

Mutta sitte taas se yksikönjohtaja oli hirveen hyvä, että se otti paljon justiin kantaa siihen, että ei voi lapsellekaan antaa liikaa valtaa, et justiin semmosta, että mentäs lapsen ehdoilla koko ajan. (H4)

Mun mielestä hyvin infottiin asiasta ja mitä tahansa kysy niin kyllä ennemmin tai myöhemmin tuli vastaus sitten asioihin. (H6)

Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin, että myös sijaishuollonyksiköiden työskentelyssä olisi kehittämisen varaa. Sitä vanhemmat kaipaisivat enemmän, että sijaishuollonyksikön työntekijät ottaisivat enemmän sitä huomioon, kuinka hyvin vanhempi tuntee oman lapsensa. Joistakin yksiköistä olisi myös kaivattu enemmän yhteydenpitoa vanhempaan lapsen kuulumisten merkeissä.

H: Siellä on meillä ollu isot ongelmat et, meillä on ollu.. Ööö onko meillä kaks vai kolme palaveria ollu, että kun, kun meillä alko lapsen kanssa nämä ongelmat, niin ne ei ottanu niitä huomioon, nii minä soitin sit lastenpsykiatrialle ja mejän sosiaalityöntekijälle, nii sen jälkeen ne muuttu negatiiviseksi mua kohtaan.

EU-R: Tuntuuks susta jotenki, että sua ei osata niinku ehkä kohdata ihmisenä?

H: No joo. Ja niinku kuunnella, että, et monesti niinku saa sen vastauksen, että no joo mut me nähään lapsi erilaisena, ku sen arki on täällä. (H5)

Kumminkaan ei välttämättä ihan uskota suoraan sitte vaikka kaikki vanhemmat tuntoo parhaiten lapsensa, nii pitäs vaan niinku uskoa sitte niitä vanhempia. (H4)

Toi yhteydenpito oli vähän nihkeetä ennen ku mä siitä pariin kertaan sinne mainitsin, että että kun on luvattu ilmottaa vähintään kerran viikossa asioista nii ei mitään kuulunu ellet ite soittanu sinne. (H6)

Sitä myös toivottiin enemmän, että pidettäisiin kiinni niistä rajoista, mitä yhdessä on sovittu esimerkiksi palavereissa eikä lipsuttaisi sovituista säännöistä. Varsinkin avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten vanhemmat toivoivat sitä enemmän, että jos on sovittu, että tietyistä asioista päätetään yhdessä vanhempien kanssa, niin silloin asioista myös keskusteltaisiin vanhempien kanssa eikä sijaishuollonyksikkö tekisi päätöksiä yksin. Tämän asian vuoksi vanhemmat miettivät, että kokeeko lapsi sijaishuollonyksikössä asumisen liian mukavaksi. Esimerkiksi vaikka lapsi kuinka käyttäytyy huonosti niin hän silti aina saa viikkorahan ja saa osallistua hauskoihin reissuihin. Tämä palaute tuli myös sosiaalityöntekijöistä eikä vain sijaishuollonyksiköistä.

Että ehkä sitte taas toisaalta että nyt niinku pohtii sitä, ku lapsi tekee näitä katoamistemppeja ihan toistuvasti, nii vähä niinku pohtiiki, että pitäskö sitte kuitenkin olla se kovempi kuri vielä siinä, että niinkun se ymmärtäs, että oikeesti tapahtumilla on seuraukset, että ei

aina pääse menemään niinku tosta noin vaan. Että ehkä tällä lailla niinku, ku sitä taputellahan vähä päähän, niin ehkä sille tulee ittelle sitte semmonen tunne, että elämäs pystyy tekemään ihan mitä vaan että. Että se voi muuttaa sen oikeuden käsitystä ja tommosta. (H3)

Monta kertaa katottiin läpi sormien, että sehän sai ihan tavallaan pomputtaa ohjaajia miten tykkäs siinä välillä. (H6)

On ollu vähä niinku jo tavallaan väsyny siihe semmoseen, että jos niinku istutaa alas niin käytetään tunti aikaa semmoseen, että sovi-taan tiettyjä sääntöjä, nii et ei saa tulla ylilyöntejä ja muuta. No sitte kumminki ku niitä ylilyöntejä tuli, et kumminki lapsi pääsi niihin reisuihin ja kaikkiin ja vaikka sillä tuli tämmösiä. (H4)

Kun lapset tekevät vastoin sovittujen sääntöjen ja saavat kuitenkin sen saman, mitä olisivat saaneet hyvin käyttäytyessään, niin vanhemmille tulee tästä sellainen olo, että lapsilla on aivan liikaa valtaa ja oikeuksia eikä velvollisuuksia enää ollenkaan. Vanhempien mielestä sitä olisi tärkeää tuoda lapsille esiin, että kaikkien paikkojen sääntöjä tulee kunnioittaa. Kotona voi olla erilaiset säännöt kuin sijais-huollonyksikössä, mutta silti kaikkien paikkojen sääntöjä tulee kunnioittaa ja nou-dattaa.

Tuntuu, että niinku kaikki päätösvalta ja määräys on lapsilla, vanhempien pitää nykyään tehdä niin ku lapsi sanoo. On vaan velvollisuuksia, ei mitään oikeuksia ja omia niinku lapsia kohtaan. (H6)

Niin ne vaan niitä oikeuksia, aina vaan korostetaan, mut sitte ei mitään velevollisuuksia. Että mä sanoinki sielä viimeks sielä palaveris, että tässä tuntoo ittensä, että mulla on pelekästään velevollisuuksia lapsia kohtaan, mutta ei mitään oikeuksia. Että onko se vanhemman tehtävä vaan ne pelekät velvollisuudet. (H4)

Moni vanhempi kokee omaohjaajatyöskentelyn tärkeänä. Yksi vanhempi toi sitä esiin, että sillä ei hänelle ole niin paljon merkitystä, sillä pitäähän kaikkien ohjaajien tietää lapsen asioista. Hänelle ei ole väliä kenelle soittaa, kunhan vain saa purkaa ajatuksensa jollekin ja ne otetaan vastaan. Muut vanhemmat toivat sitä esiin, että mieluiten puhuvat asioista omaohjaajan kanssa.

Ja varsinki niinku alussa mä koin sen ehkä eniten tärkeeks ku on kaikki uutta, paljon ihmisiä niinku, että on se yks kehen mä voin, et tolle mä voin kertoa. (H5)

Omaohjaajalla on kyllä suuri merkitys. Se toimii hyvin ja tota niin ollaan niinkun tasavertasia siinä ku puhutaan lapsen asioista ja näin niin, kyllä sillä on mulle merkitystä. Ja mun täytyy sanoo, että ainakin nämä ohjaajat, mitä lapsella nyt on niin, on ne mulle tärkeitä. Ihan ihan niinku ihmisenäki jo. Että tuota niin kuitenkin heistä on tavallaan tullu niitä ystäviä sitte ja hoidetaan yhdes lapsen asioita. (H2)

Kyllä nyt kaikkien niitten ohjaajien kans tulee oltua tekemisis, et ketkä siellä nyt onkaan ja, jos mulla tulee asiaa niin mulle on ihan sama kenen kans mä siä puhun, että mä sitte haluan saada vastauksen tai haluan saada asiani sanottua siinä kohtaa, sillä hetkellä ku se asia on mun mieles. Että en mä ainakaan niinku itte rupee henkilökohtasesti odottamaan, että koska se tulee se mun lapsen omahoitaja, omaohjaaja sinne töihin. Koska kyllähän kaikkien kuuluu olla yhteisvastuullisesti asioista huolehtia. (H3)

Omaohjaajatyöskentelyssä pidettiin tärkeänä sitä, että on ainakin yksi ohjaaja, joka on perillä lapsen asioista. Jos kaikki hoitaisivat lapsen asioita yhteisvastuullisesti, saattaisi käydä niin, että pian kukaan ei niitä hoitaisi. Sitä pidettiin myös tärkeänä, että omaohjaaja tukee vanhempaa kasvattajana ja käy vanhemman kanssa erilaisia tilanteita läpi kuinka vanhempi voi niissä toimia.

Kyllä tuota niin niin siis paljon helepompihan se on tällä lailla, että siinä on omaohjaaja, mikä sitte paremmin tietää lapsen asiat ja sen kanssa sitten pystyy niistä keskustelemaan, että että jos siinä on kymmenen eri ohjaajaa jotka sitä päivittäin ohj.. taikka kattoo sen perään ja toimittelee asioista niin niin paljon jäis tietoa saamatta kumminkin päin ja ja ja kyllä mä oon sitä pitäny hyvänä, hyvänä ratkasuna tuota. (H6)

No kyllä sillä on merkitystä, että se pitäis olla mahdollisimman samalla lailla ajatteleva ja samanlaiset arvot elämäs mitä vanhemmillaki, koska sitte se tukee kans näiden sitä kasvatussuuntaa samaan suuntaan. Mutta tietystihän sitte vaikka sillä on muuten eri näkökulmat ja arvot niin se tietysti omissa puheissaan ja työssään kuitenkin arvostaa niitä, mitkä on vanhemmanki arvot. (H4)

Se on niinku konkreettisesti auttanu mua et kuinka mä voin toimia ja että lapsen kaa pärjää kotona ku ei se oo aina itsestäänselvää, mutta se on..Ei oo muitten kaa nii, että et semmosta mä toivoisin, et enkä vaan sitte ku joku kotiutuu vaan muutenki niinku nyt. (H5)

6.5 Sijaishuollon kehittäminen vanhempien näkökulmasta

Vanhemmat toivat esiin haastatteluissa paljon kehitettäviä asioita yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yleisesti ottaen he kokivat, että on vaikea saada apua perheeseen ennen kuin asiat ovat menneet jo todella huonoksi. Myös alaikäisten päihdehuolto Suomessa koettiin todella huonoksi. Sekin tuli esiin, että kuinka monella eri paikkakunnalla samat palvelut voivat olla niin erilaisilla järjestettyjä. Sen yksi vanhempi koki myös todella ikäväksi, että häntä seuraa joka paikkaan perättömät lastensuojeluilmoitukset, kun niitä ei voida pyyhkiä papereista pois. Jokaisessa haastattelussa tuli esiin myös se, että sosiaalityöntekijöitä on aivan liian vähän ja heillä on aivan liikaa asiakkaita.

Kukaan ei halua auttaa siinä vaiheessa, mut sitten ku se räjähtää käsiin, sitte halutaan auttaa, ku on saatu se syyllinen siihen. (H4)

Joo on se kyllä vääräs paikas säästetään sosiaalityöntekijöis tai niinku yleensäkki koko tähän liittyvis asiois että. (H1)

Se työmäärä mitä aina sanotaan, että se on suuri niinku yhtä sosiaalityöntekijää kohtaan. (H2)

Kehitettävänä asiana haluan vielä kerran tuloksista nostaa avoimuuden ja rehellisyyden tärkeyden. Vanhemmat kaipaivat kovasti sitä, että kerrottaisiin erilaisia vaihtoehtoja rehellisesti ja käytäisiin läpi, mitä erilaiset vaihtoehdot tarkoittavat siinä kohtaa, kun mietitään esimerkiksi kiireellisen sijoituksen jälkeen, miten jatketaan. Myös siihen kaivattaisiin enemmän huomiota, miten kiireelliset sijoitukset tehdään ja miten vanhemmat kohdataan. Vanhemmat miettivät sitä miksi ei ensin voida antaa apua kotiin ja selvittää asioita kunnolla ja vasta sen jälkeen sijoittaa lapsi, jos siltä vielä näyttää. Miksi pitää heti puuttua asioihin niin sanotusti kovalla kädellä.

Siinä ku sitä kysyttiin jotta onko niinku, tuntuuko että olis, että jos lapsi palais kotia, nii mä olin niinku, että no ei se ny kyllä näin, mutta siinä ei niinku mainittu sitä, että me saatais kotiaki sitte apua. Mä ajattelin, että me jäädään sitte vaan että se tuloo ny vaan takaasi ja kaikki jatkuu niinku ennenki. (H1)

Eikä meille edes kerrottu tälläsestä paikasta. Ois pitäny itte vain, mutta mäki ny aattelin, että kyllähän nämäki informoidaan, että on tämmönen vaihtoehto. (H6)

Että kyllä mun mielestä sinne perheeseen täytyy ensiksi kokeilla ne kaikki muut keinot ja jos ei ne auta, niin sitte vasta lapset otetaan pois. Että pitäis olla inhimillisempää toimintaa, että tosiaan kohdattas se ihminen niinku ihmisenä eikä vaan tuota ajatella, että no se on se meidän ongelma. (H2)

Joidenkin vanhempien mielestä avohuollon tukitoimena sijoitus on liian lyhytaikainen. Sijoituksen tulisi olla pidempi, ettei asioilla tule kiire ja yhtäkkiä aletaankin puhumaan huostaanotosta. Yhtäkkiä voi tulla pakotettu tunne siitä, että nyt tämä pitää onnistua. Tämän sijoituksen aikana lapsi voisi viettää aikaa myös enemmän kotona.

Se ois vaan niinku pitempi se jakso ja sitte lapsi kävis useammin kotona, et se niinku pikku hiljaa kasvas takasi sinne kotiin eikä niin, että sitte siinä voi tulla lapselleki voi tulla se tunne, että nyt on pakko vähässä ajassa heti. Nii ja siitä tulee tavallaan, no siitä se jännite tulee, että kö nyt on vaan niinku pakko tota niin että saahaan onnistumaan tää. Nii, että jos se ois vaikka useamman vuoden voimassa semmonen yhteistyö. (H4)

Muutamassa haastattelussa tärkeänä tuli esiin sekin, että vanhempien lisäksi tärkeää olisi saada apua ja tukea myös perheen muille lapsille, jotka eivät ole sijaishuollon piirissä. Tukea kaivattaisiin koko perheelle. Muut lapset ovat myös eläneet niitä tilanteita kotona ja tilanteet ovat vaikuttaneet heihinkin jollakin tavalla. Yhdessä haastattelussa tuli esiin, että sisaruksille oltiin jo haettu apua ja toisessa haastattelussa vanhempi oli selvittänyt ammattilaisten avulla tarvitsevatko muut sisarukset apua tilanteessa. Myös sukulaisille kaivattiin apua ja tukea, mutta toki haastateltavat ymmärsivät, ettei ole resursseja tarjota apua koko suvulle. Mutta edes se olisi tärkeää, että läheiset sukulaiset saisivat pitää lapseen yhteyttä ja nähdä lasta.

Ettei olisi yhtään huono, että jos on varsinki pieniä, muita pieniä siinä perheessä, johon on sijoitettu lapset, että mitä kaikkea on joutunu nähäkään. Niin kannattais se kyllä pohtia sillä lailla, että se ois niinku semmonen kokonaisvaltainen hoitopaketti sillon kun otetaan lapsi huostaan tai sijoitukseen tai jotaki. Että katottais, että kaikille, sille perheelle katottais, että onko siellä muuta avun tarvetta. Koska sitte hän tämä taas voi ruokkia sitä ongelmakäyttäytymistä tulevaisuudes niille pienille. Koska niinku nää on nähny sun kotiperheessä ongelmakäyttäytymistä, niin ne saattaa ruveta pitämään sitä normaalina, millonka ne sitten voi ruveta ite käyttäytymään teininä samalla lailla ja sul on siinä valmis oravanpyörä taas. (H3)

Niin jotenkin aattelis, että että kuitenkin tämä on niinku tavallaan tää koskettaa koko perhettä. Toki mä ymmärrän sen, etteihän siinä nyt kaikkia sukulaisia voi mitenkään ottaa niinku, mutta edes ne lähimmät. (H2)

Vanhemmat toivovat myös enemmän, että kun sijoitus on edennyt jo pitkälle, niin vanhempi saisi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa käydä läpi ja koota menneitä vuosia ja tapahtumia sekä tunteita, mitä prosessi on herättänyt.

H: Niinku tommonenki ois tosi tärkeätä, että kun se on se vaihe ohi niin vanhemman kans mentäis niinku iha oikeesti kaikki kohat läpi.

EU-R: Niin niin, et mitä on niinku tapahtunu ja miksi.

H: Nii ja mitkä tunteet on vanhemmalla ollu. (H5)

Sijaishuollon alussa on tärkeää sanoittaa sitä moneen kertaan vanhemmalle, että sijaishuollonyksikköön voi aina soittaa, kun jokin mieltä painaa. Sitä pidettiin myös tärkeänä, että kerrotaan päivärytmistä sekä säännöistä, mitä paikassa on käytössä. Alussa olisi myös tärkeää saada päivittäin puhelu yksiköstä, jossa kerrottaisiin lapsen kuulumiset. Yksi haastateltava toi esille, että oli kuin olisi kestänyt ikuisuus, kun yksiköstä soitettiin vasta kahden päivän kuluttua kuulumisia vanhemmalle siitä, kun lapsi oli yksikköön saapunut. Haastattelussa tuli esiin, että vanhempi oli epävarma voiko hän itse soittaa yksikköön ja kysyä lapsensa kuulumisia. Yhdessä haastattelussa tuli myös esiin se, että on myös todella tärkeää selvittää vanhempien lisäksi lapselle se, mistä syistä lapsi on yksikössä. Haastatteluissa tuli esiin se, että se jo helpottaisi, kun vanhemmalla olisi jonkinlainen esite, josta hän voisi lukea asioita sijaishuollosta ja itse paikasta.

Sekin on jo niinku tärkeä tieto sille henkilölle, että sä tiedät, että sä voit ottaa yhteyttä ja se on sallittua. Koska kyllä siinä varmaan jää monelle vanhemmalle mieleen, että no voinko mä nyt sitte ottaa sinne yhteyttä. Että se olis niinku hyvä asia että sitä edes hoettais, että soita, soita meille tai tuu käymään, koska järkyttyneen ihmisen on helepompi ehkä puhua kasvotusten ku puhelimessa. Että totta kai se on akuutti tilanne sille nuorelle ja se pitää hoitaa ihan niinku aivan akuutisti, mutta totta kai sille vanhemmallekin ehkä joku plakaatti joku paperi, että toimi näin tässä tilanteessa nyt, kun sä jäät kuitenkin ihan järkyttyneenä kattoon sitä sun lastas. (H3)

Ja sitte semmonen, että se ois hirveän hyvä lapsenki kannalta, että selvitetään tarkasti se lähtökohta, että minkä takia laps sitten on sielä lopujen lopuks. (H4)

Et ku ihminen on sokkitilas, nii eihän se pysty ottamaan niinku tietoa sillä hetkellä vastaan. Ja tuota se tosiaan, että kun annetaan se paperi, tulostettu ja sanotaan, et sä voit aina koska tuntuu siltä, niin soittaa. Nii se on jo niinku semmonen merkki sille vanhemmalle, että okei että no tuolta mä uskallan varmaan kysyä. Koska niitä kysymyksiä tulee ihan tasan tarkkaan. Niitä tulee koko ajan sijotuksen aikana, joku askarruttaa mieltä ja se, että sä voit jollekin soittaa, sä voit tosiaan jostakin lukee, mitä ne sun oikeudet on ja ruveta selvittämään asioita nii sekin niinku auttaa jo vanhempia jonkun verran. (H2)

Haastatteluissa tuli esiin myös kehitysehdotus omaohjaajatyöskentelyyn. Omaohjaajalla, vanhemmalla ja lapsella yhdessä voisi aina tietyn väliajoin olla keskusteluhetki, jossa käydään läpi nykyistä tilannetta. Mietitään onko päästy asioissa eteenpäin vai ei ja mikä siihen on vaikuttanut.

Että enempi vois niinku tavallaan ohjata näissä, että vaikka, että tietyin väliajoin, et nyt istutaan ja jutellaan näistä asioista. No mitä sä nyt oot mieltä, no miten sun mielestä nyt menee tai niinku et ooksä nyt ajatellut asioita kun... Tavallaan vähä ulkopuolinen, ku että vanhemman pitäis se niinku alottaa ja käydä. (H6)

Sitä toivottaisiin myös enemmän, että vanhempi saisi käydä esimerkiksi sijaishuollonyksikön ohjaajan kanssa läpi erilaisia tilanteita, mitä lapsen kanssa on tullut eteen. Tilanteista keskusteleminen toisi erilaisia näkökulmia ja ehdotuksia miten vanhempi voisi toimia toisin lapsen kanssa. Tällaisilla keskusteluilla on myös merkitystä sitten, kun ajatellaan lapsen kotiin paluuta. Yksi vanhempi näin tekeekin lapsen omaohjaajan kanssa, mutta toivoisi tällaisia keskusteluja muidenkin kanssa.

Se on niinku ottanu aikaa ja tullu ja ollaa istuttu sitte ja se on niinku konkreettisesti auttanu mua et kuinka mä voin toimia, että lapsen kaa pärjää kotona ku ei se oo aina niin itsestäänselvää, mutta se on.. Ei oo muitten kaa nii, että. Et semmosta mä toivoisin että. Enkä vaan sitte ku joku kotiutuu vaan muutenki. Niinku nyt, että kyllähän meillä on aivan eri tilanne lasten niinku just, että ne on, ikää alkaa olemaan, alkaa olee eri ajat nyt, miten pitää iteki toimia ja miettiä. Että niinku se on sit aivan eri tilanne taas olla täysin vanhempana maanantaista sunnuntaihin. Että sitte taas niinku tulee, että siinä mä toivon, että siihenki olis, että sitte on se, että tuki jotenki, että miten sitte niinku toimia, et kumminki mulla on ollu yli viis vuotta lapset pois kotoa. Se on pitkä aika ja ne oli pieniä sillon, nyt ne on isoja. Aivan eri asia. (H5)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vanhemman omaan jaksamiseen liittyy teoriassani kuvaamat kriisinvaiheet. Haastateltavistani jotkut olivat pitkällä kriisinvaiheissa ja jotkut vasta selvinneet sokkitilasta. Moni kuvasi sijaishuollon alun aikaista sokkitilaansa niin, ettei ole oikein pystynyt ottamaan silloin mitään vastaan ja kaikki oli sekavaa. Yhdessä haastattelussa tuli esiin, että kotiin meneminen oli vaikeaa, kun siellä lapsista muistuttivat heidän tyhjät sänkynsä. Kujalan (2003, 31) teoriasta sokkitilan vaiheesta löytyi vanhempien puheeseen paljon yhtäläisyyksiä. Sokkitilassa vanhemman on vaikea keskittyä lapsen sijoitukseen liittyvään palaveriin tai asiakirjoihin sekä ymmärtää, mitä niissä on. Kotona monet asiat muistuttavat lapsesta. Aarnio (2016, 311) tuo esiin sitä, että liian äkkiä tapahtunut sijoitus voi aiheuttaa hämmennystä ja silloin vanhemman olisi tärkeää saada kuuntelija ja riittävä tuen antaja. Monet vanhemmat kertoivat juuri siitä, että sijoitus tapahtui liian nopeasti ja vanhemmat jäivät usein tyhjän päälle yksin ilman riittävää tukea. Joissakin haastatteluissa tuli esille kuinka vanhemmat olivat käyttäytyneet kriisin toisessa vaiheessa. Vanhemmalla oli ollut sisällään suurta vihaa ja hän koki, ettei yhteistyö sujunut tässä vaiheessa oikein kenenkään kanssa. Jollakin vanhemmalla oli ollut yhdessä vaiheessa univaikeuksia. Kujala (2003, 32) sanoo, että viha on kaikissa kriiseissä luonnollinen tunne ja se voi auttaa myös muuttamaan asioita eteenpäin. Hänen mukaansa kriisin toisessa vaiheessa myös univaikeudet ovat yleisiä. Heikkinen-Peltonen ym. (2014, 70) kuvaavat kriisin kolmannessa vaiheessa, että ihminen pystyy jo käsittelemään hieman tapahtunutta sekä tekemään suunnitelmia ja muutoksia, jotka auttavat elämässä eteenpäin. Viimeisessä vaiheessa pahin kriisi on ohi ja vanhempi on valmis käsittelemään syitä lapsen sijoitukseen ja tekemään töitä tavoitteiden eteen. Vanhempi haluaa toimia vanhempana niiden voimien ja mahdollisuuksien mukaan, mitä hänellä on. (Kujala 2003, 33.) Joistakin vanhemmista huomasin, että he ovat vahvasti jo kriisin viimeisessä vaiheessa. Usein he kuvasivat oman jaksamisensakin tällä hetkellä hyväksi. He olivat hyväksyneet sijoituksen syyt ja olivat valmiita työskentelemään tavoitteiden eteen. Jotkut vanhemmat elivät vielä kahden viimeisimmän kriisin välivaihetta. Jotkut saattoivat elää vielä kriisin toista vaihetta, mutta mielestäni kaikki olivat päässeet jo ensimmäisen vaiheen yli.

Tutkimuksestani kävi ilmi, että vanhempien jaksaminen on ollut ääri rajoilla varsinkin sijaishuollon alussa sekä sijaishuollon aikana silloin, kun yhteistyö ei sijaishuollonyksikön tai sosiaalityöntekijän tai kummankaan kanssa ole toiminut. Epätietoisuus asioista, jatkuvat huonot tapahtumat ja huonon vanhemman tunteet sekä asioiden kanssa yksin jääminen koettiin raskaaksi. Kivistö-Pyhtilä (2008, 14) tuo esiin, että kokemus yksinjäämisestä kaventaa ihmisen toimijuutta ja läsnä on epävarmuutta sekä epäselvyyttä. Kun vanhemman kokemukseen vastataan tunteita tunnistamalla ja työstämällä niitä, vanhemman toimijuus vahvistuu.

Tuen tarpeet ja tuen riittävyyden kokemukset vaihtelivat haastatteluissa. Useissa haastatteluissa tuli esille se, että monia vanhempia helpottaa, kun saa puhua ajatuksistaan ja mielipiteistään jonkun kanssa avoimesti ja rehellisesti. Jotkut vanhemmat kävivätkin terapeutin kanssa keskustelemassa ja joillakin oli ollut tai on perhetyötä. Useasta haastattelusta tuli esiin, että tuen hakeminen on pitkälti vanhemman oman aktiivisuuden varassa niin kuin Pitkänenkin (2011, 47) toteaa. Yksi vanhempi koki sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksikön tuen olevan riittävää, muut tukipalvelut olisivat tulleet liian raskaaksi. Joissakin haastatteluissa tuli ilmi, että lapsen omaohjaaja on antanut vanhemmalle paljon tukea. Tiiviillä ja toimivalla yhteistyöllä on merkitystä vanhemman oman tilanteen tukemiselle. (Pitkänen 2011, 119.) Jollakin oli sukulaisia ja ystäviä tukena prosessissa, jollakin oli vain viranomaiset. Kaikilla haastateltavilla oli tällä hetkellä edes yksi henkilö, jonka kanssa he voivat puhua asioista. Usein kyllä tuli esiin se, että sosiaalityöntekijältä olisi kaivattu enemmän tukea vaikka yhteistyö hänen kanssaan sujuisikin. Jokaisessa haastattelussa tuli esiin, että sosiaalityöntekijällä tulisi olla enemmän aikaa panostaa omiin asiakkaisiinsa ja antaa heille enemmän tukea. Aarnio (2016, 315) on samaa mieltä vanhempien kanssa siitä, että vanhemmille tulisi järjestää aikaa riittävään keskusteluun sijoitusprosessin aikana, mutta tähän tarvittaisiin pienemmät asiakasmäärät yhtä sosiaalityöntekijää kohden.

Opinnäytteen alussa esitin kysymyksen siitä vaikuttaako sijoitusmuoto vanhemman tuen saantiin. Haastattelujeni perusteella avohuollontukitoimena sijoitetun lapsen vanhemmat olivat saaneet tukipalveluna perhetyötä sosiaalityöntekijän tarjoamana. Myös yhdellä huostaanotetun lapsen vanhemmalla oli perhetyötä, mutta tämä tuki-

palvelu oli lähtöisin sijaishuollonyksiköstä. Haastattelujeni mukaan tuen saantiin vaikuttaa sijoitusmuoto sekä myös se, millaisia palveluja sijaishuollonyksikön palveluihin kuuluu.

Haastatteluista kävi ilmi, että vain yhdelle oli tarjottu ja myöskin tehty vanhemman oma asiakassuunnitelma. Suunnitelman laatimisesta vastuussa on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tarvittaessa suunnitelmaa laaditaan yhdessä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden kanssa. Vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman yhtenä tarkoituksena on arvioida niitä avun ja tuen tarpeita, joita vanhemmalla saattaa olla. Toisena tarkoituksena tämän suunnitelman tulisi tukea ja edistää perheen mahdollisuutta yhdistyä uudelleen. (Räty 2015, 279, 281.)

Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja sijaishuollonyksiköiden kanssa sujuu pääosin ihan hyvin. Tokikin vanhemmat löysivät myös asioita, joissa olisi kehittämisen varaa. Pääosin vanhemmilla oli sellainen tunne, että heidän on annettu olla vanhempia omalle lapselleen sijaishuollosta huolimatta. Jotkut kokivat vanhemmuutensa olevan rajattua. Haastatteluista nousi esiin, että varsinkin alussa oltiin usein epävarmoja siitä millaiset oikeudet vanhemmalla säilyy omaan lapseensa sijaishuollon aikana. Monet vanhemmat kertoivat, että heille oli kyllä ainakin jossain vaiheessa selvennetty sitten millaiset oikeudet heillä säilyy. Joillakin vanhemmilla oli kokemuksia siitä, että heidän mielipiteensä on otettu hyvin huomioon sijaishuollon prosessin aikana ja joidenkin mielestä ei ole otettu. Vanhemmille tulee aina selvittää huostaanottoon johtaneet syyt ja perustelut. Jo ennen sijoituksen valmistelua vanhempien on koko ajan tiedettävä vaihtoehdot ja niiden seuraamukset. Näin vältetään yllätykset, kun asiakkaat ovat tietoisia asioiden etenemisestä ja heillä on jokaisessa vaiheessa mahdollisuus tuoda oma mielipiteensä julki. (THL 2017c.) Kuunneltaessa vanhempien mielipiteitä on hyvä ottaa huomioon teoriassa esiin tuotu asia siitä, että työntekijän on tärkeää ymmärtää, että vanhemmalla voi olla erilainen ajatusmaailma ja käsitys asioista kuin itsellä on ja näin hyväksyä asiakas omana persoonanaan. (Viinikka, Sourander, & Oksanen 2014, 70.)

Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa koettiin suurimmaksi osaksi hyväksi, mutta muutamasta haastattelusta tuli ilmi, ettei yhteistyö suju ollenkaan. Luottamusta sosiaalityöntekijään tuo sovituista asioista kiinni pitäminen, vanhemman pitäminen ajan tasalla asioista sekä avoimuus ja rehellisyys. Yhdessä haastattelussa tuli esiin,

että luottamus lastensuojeluun on mennyt täysin. Siihen on vaikuttanut se, että mikään edellä mainituista asioista ei ollut toiminut. Luottamusta oli vienyt etenkin se, että sovituista asioista ei oltu pidetty kiinni sosiaalityöntekijän eikä sijaishuollonyksikönkään toimesta. Joissakin haastatteluissa koettiin tärkeäksi se, että saa sosiaalityöntekijän tuen omaan kasvatukseen. Onnistumisista kehuminen luo motivaatiota jatkaa eteenpäin. Niissä haastatteluissa yhteistyö tuntui sujuvan sosiaalityöntekijän kanssa, kun vanhempi kokee olevansa sosiaalityöntekijän kanssa tasa-arvoinen. Myös sen kerrottiin tuntuvan hyvältä, jos sosiaalityöntekijä puolustaa vanhempaa lapsen edessä kasvatukseen liittyvissä asioissa. Työntekijöiden asenteella ja valankäytöllä on merkitystä, sille miten vanhemmat kokevat sijoituksen aikaisen prosessin. Työntekijän asenne voi olla positiivinen, hyväksyvä sekä avoin vanhemman näkemyksille ja siihen kuinka näkee perheen tai päinvastoin vanhemman voi nähdä ongelmallisena, joka ei tee hyvää vanhemman ja työntekijän yhteistyölle. (Fine & Mandell 2014, 201, 203.)

Sosiaalityöntekijän kanssa tehtävästä yhteistyöstä vanhemmat toivovat rehellisempää ja avoimempaa keskustelua asioista. Tuotaisiin esille eri vaihtoehdot ja mitä mikäkin vaihtoehto tuo tullessaan. Joillakin vanhemmilla oli myös sellainen tunne, että heitä vain syytetään tilanteesta eikä näin ollen heidän mielipiteitäänkään oteta huomioon. Myös vanhempien kunnioittamisessa ja kohtaamisessa olisi parantamisen varaa. Tarkoitus ei ole syyllistää vanhempia vaan etsiä syy siihen, miksi lapsi voi pahoin. (Mahkonen 2010, 131.) Siksi on tärkeää, että lapsen ja perheen asioita käsitellään täsmällisesti oikein, vääristelemättä asioita. Syyllistäminen on vallankäyttöä, varsinkin jos siihen liittyy epäsuoraa vihjailua ja vanhemmuuden kyseenalaistamista ilman asioiden selvittämistä. (Ikonen 2013, 53, 259.)

Jokaisessa haastattelussa vanhemmat toivat sitä esiin, että on kovin harmillista, että sosiaalityöntekijöitä on liian vähän ja jokaisella sosiaalityöntekijällä on liian paljon asiakkaita. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuskin harmittaa, mutta oli myös kokemuksia, jolloin sosiaalityöntekijän vaihtuminen oli ollut vain hyvä asia. Vanhemmista oli hyvin harmittavaa se, että sosiaalityöntekijää on todella vaikea saada kiinni. Myös se oli surullista, että sosiaalityöntekijä viettää liian vähän aikaa lapsen kanssa ja päättää silti tämän asioista. Positiivista on kuitenkin, että edes yhdessä haastattelussa vanhemmalla ei ollut mitään negatiivista sanottavaa sosiaalityöntekijästä.

Yhteistyö sijaishuollonyksiköiden kanssa koettiin pääosin hyväksi. Sijaishuollonyksikköön saa aina yhteyden ja vanhempien mielipiteitä otetaan hyvin huomioon. Lapsen kuulumisia soitellaan riittävän usein ja kerrotaan myös rehellisesti, miten lapsen edeltävä viikko on mennyt. Sitä pidettiin myös tärkeänä, että vanhempaa pidetään riittävän usein ajan tasalla, jos jotakin sattuu. Teoriassa olen kertonut, että sijaishuollonyksikön työntekijöillä on merkittävä rooli lapsen ja hänelle läheisten ihmisten yhteydenpidon toteutumisessa. Yksiköt pitävät säännöllisesti yhteyttä vanhempiin sekä tukevat lapsen ja vanhempien välistä yhteydenpitoa. Parhaimmillaan huoltoisuus jakautuu tasaisesti näiden toimijoiden kesken. (Helavirta 2016, 207, 212-213.) Monet vanhemmat pitävät omaohjaajatyöskentelyä tärkeänä ja moni kertoikin omaohjaajan olevan luottohenkilö, jolle puhuu asioista mieluiten. Vanhemman ja omaohjaajan suhteella on vaikutusta lapseen, kun suhde on hyvä ja toimiva, ei viesti kulje vain lapsen kautta vaan vanhemmat ja omaohjaaja vaihtavat ajatuksia myös keskenään. Lapsen vointi on tällöin yhteinen ilon- tai huolenaihe. (Kiiskinen & Eskelinen 2013, 18.)

Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin, että työntekijät varsinkin sijaishuollonyksiköissä voisivat joskus ottaa enemmän huomioon vanhemman asiantuntijuuden oman lapsensa kanssa. Joskus vanhemmalla voi olla parempi käsitys miten toimia joissakin tilanteissa kuin työntekijöillä. Kekkonen (2012, 36,38) on asiasta samaa mieltä, sillä kun puhutaan vanhemmuudesta, perheestä ja perheen välisistä ihmissuhteista, paras tieto on vanhemmilla eikä työntekijöillä. Vanhempien oma asiantuntijuus omasta lapsesta tulisikin nähdä arvokkaana ja näin työntekijät sekä vanhemmat voivat yhdistää työskentelyssä voimavaransa. (Kekkonen 2012, 36,38.)

Teoriaosiossa on tuotu esiin, että sijaishuollonyksikön tulisi edistää lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa (Laiho 2010, 189). Haastatteluissa tuli esiin se, että hyvin yksiköt pyrkivät tähän. Yhdessä haastattelussa kerrottiin, että sijaishuollonyksikkö oli lähtenyt järjestämään lasten tapaamista lähellä asuvien sukulaisten kanssa ja nykyään tapaamiset toteutuvat usein, josta oltiin mielissään. Vaikka tuki sijaishuollonyksikön toimesta on pääosin hyvää ja yhteistyö toimii, niin silti alkuun toivottaisiin enemmän tukea. Vanhemmalle tulisi kertoa yksikön käytännöistä sekä moneen kertaan sanoittaa vanhemmalle, että he voivat soittaa sinne milloin ta-

hansa, kun siltä tuntuu ja jutella. Myös sitä voi sanoittaa, että siellä saa tulla käymään. Yhteydenottoja sijaishuollonyksikön puolesta voisi myös olla vanhempaan alussa päivittäin, sillä vanhempi voi olla itse ujo ja tietämätön siitä, että voiko hän itse olla yksikköön yhteydessä. Teoriassa olen kertonut, että sijaishuollonyksikön edustajan on tärkeää muistaa, että käy vanhemman kanssa läpi sijaishuollossa käytettävät käsitteet ja tarjoaa vanhemmalle tarvittaessa keskusteluapua. (THL 2017b.)

Sijaishuollon kehittämiseen saatiin monia ehdotuksia haastattelujen kautta. Näitä samoja asioita olen tuonut esiin myös opinnäytetyön teoriaosiossa. Haastatteluissa tuli monesti esiin se, että sijaishuollon prosessissa ei oteta koko perhettä huomioon vaan huomio usein keskittyy vain sijoitettavaan lapseen. Joissakin tapauksissa vanhemmat oli huomioitu, mutta vanhemmat kaipaisivat apua myös perheen muille sisaruksille ja lähimmille sukulaisille. Teoriassani Pitkänen (2011, 22) tuo esiin, että kotiutumiseen tarvittavien tukitoimien järjestäminen koko perheelle on tärkeää sijaishuollon aikana. Rädyn (2015, 3) mukaan, sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa järjestää tukitoimia vanhemmille tai muulle lapsen kasvatuksesta vastaavalle henkilölle. Perheen muiden lasten tukemisesta ei puhuta ollenkaan. Haastatteluissa oli keskustelua myös siitä, että sijaishuollonyksikkö voisi antaa vanhemmalle esimerkiksi jonkinlaisen esitteen, jossa lukee mitä sijaishuolto tarkoittaa, tietoa sijaishuollonyksiköstä sekä sen käytännöistä. Teoriassani olen ottanut esiin kaksi esimerkkiä tällaisesta esitteestä (Voikukkia-vanhemmat & Sanna Käkelä-Petäys)

Yksi vanhempi toi esiin myös sen, että tietyin väliajoin omaohjaajalla, vanhemmilla ja lapsella voisi olla yhteinen hetki, jossa käydään läpi sen hetkistä tilannetta ja miettään mennyttä, tulevaa ja sitä missä on onnistuttu ja missä voitaisiin onnistua vielä paremmin. Sitä kaivattaisiin, että vanhempi saisi yhdessä omaohjaajan kanssa pohtia tilanteita, joita kohtaa lapsen kanssa ja vanhempi voisi yhdessä työntekijän kanssa miettiä, miten voisi toimia toisin. Pelkkä kuulumisten kysely ei johda mihinkään vaan erilaisten tilanteiden pohtiminen tuo vanhemmalle itsevarmuutta pärjätä lapsen kanssa. Työntekijöiden on tärkeää luoda ympäristö, missä ei ole vain turvallista myöntää tarvitsevansa apua, vaan avun tulee myös olla helposti saatavilla ja käytettävissä sekä sopia tarkoitukseen (Miller 2010, 14). Vanhemmat pitivät sitä myös tärkeänä kehittämisen kohtana, että he saisivat jossain vaiheessa prosessia keskustella tapahtumista sosiaalityöntekijän kanssa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut haastavaa, mutta samalla myös kovin antoisaa ja opettavaista. Olen iloinen siitä, että uskalsin lähteä tekemään opinnäytetyötä kyseisestä aiheesta. Huomaan itsestäni, että olen oppinut paljon sekä kasvanut prosessin aikana ja hyppy tuntemattomaan on vahvistanut minua ihmisenä. Aihe minulla oli oikeastaan jo pitkään mielessä ennen opinnäytetyön aloittamista. Työskennellessäni lastensuojelun sijaishuollossa näin joskus, että vanhempien jaksaminen on ääri rajoilla ja mietin onko heille tarjottu minkäänlaisia tukipalveluita. Minulle tuli sellainen olo, että monet vanhemmat jätetään vain yksin asioiden kanssa. Monesti mietin, että onko sijaishuollon työntekijöillä tehtävissä vielä jotain enemmän vanhempien tukemiseksi. Aihetta aloin tutkimaan selvittääkseni, ovatko vanhemmat niin yksin kuin se joskus minulle näyttäytyy ja mikä vanhempien tunne on tilanteesta. Haastattelujen edetessä minulle alkoi valjeta vastaus kysymykseeni. Suurin osa vanhemmista jää asioiden kanssa yksin ja hankkii itse itselleen tarvittavat tukipalvelut, jos hankkivat. Yksi tärkeä asia on huomioida myös, onko tarjottu tuki aina oikeanlaista tukea vanhemman mielestä. Kaiken pyörremyrskyn keskellä tämä vaatii vanhemmilta piileviä voimavaroja sekä tahdon voimaa mennä asioissa eteenpäin. Haastatteluissa tuli esiin myös niitä vanhempia, joita olivat tukeneet sosiaalityöntekijät tai sijaishuollonyksikön työntekijät. Pidän tärkeänä tätä tulosta, etteivät kaikki sijaishuoltoon kohdistuvat asiat ole vain negatiivisia. Yhden perheen kohdalla minut sai surulliseksi heidän kuvauksensa siitä, kuinka heitä on kohdeltu. Heidän kertomansa lause kertoo paljon: ”Luottamus lastensuojeluun on mennyt täysin”. Joku voi ajatella, että asioiden sujuminen on asiakkaasta kiinni, mutta kyllä se on myös työntekijöistäkin kiinni. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan ole merkitystä sillä, kenestä se on kiinni, tämän perheen tunne on kuitenkin aito. Täytyisikin miettiä, mitä voisi tehdä toisin, jotta tämä tunne muuttuisi.

Opinnäytetyöni teoriaosaan alan olla tyytyväinen. Siihen olisi ollut paljon asiaa, mutta tekstiä täytyi vain yrittää tiivistää. Loppujen lopuksi siinä on opinnäytetyöhöni tärkeimmät asiat kuvattuna. Teoriaosiossa on asioita, joita minun olisi ollut hyvä joskus pysähtyä miettimään työskennellessäni lastensuojelun sijaishuollossa. Työskennellessämme Sosionomina (AMK) on hyvä välillä pysähtyä pohtimaan tekemäämme työtä ja tapaa tehdä sitä. Työssä oppii aina jotain uutta ja jokainen päivä

on erilainen. Tämän takia ei myöskään ajattelumme saa pysähtyä. Siksi näenkin tärkeänä, että näemme jokaisen asiakkaan omana itsenään ja teemme työtä asiakkaiden tarpeiden mukaan. Tämä vaatii luovuutta ja kekseliäisyyttä emmekä saa jäähmettyä tiettyyn muottiin tai tapaan tehdä työtä.

Tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää tulevassa sosiaali- ja terveystyöpalvelujen uudistuksessa. Tällaisen muutoksen keskellä olisi hyvä paikka rakentaa sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille selkeä järjestelmä, josta he saisivat apua ja tukea omaan tilanteeseensa. Pidän kovasti ajatuksesta, että vanhemmalla olisi oma työntekijä, joka ei ole lapsen sosiaalityöntekijä tai omaohjaaja sijaishuollonyksiköstä. Jokainen vanhempi voisi itse päättää haluaako olla omatyöntekijänsä kanssa tiiviisti vai harvemmin yhteistyössä. Mutta kun se huono hetki tulee, on tärkeää, että on joku jolle voi soittaa ja puhua asioista puolueettomasti. Toivon, että nyt käynnissä oleva LAPE-hanke muuttaa tilannetta, jotta enää kukaan ei pysty jäämään palveluiden väliseen kuiluun, ei edes lastensuojelun vanhemmat.

Haluan kovasti kiittää niitä ihmisiä, joita sain haastatella opinnäytetyöhöni. Aiheeni on kovin arvokas ja minä sekä haastateltavani toivomme, että opinnäytetyöllä ja haastateltavien vastauksilla on vaikuttavuutta tulevaisuudessa sijaishuollon prosesseihin. Kiitän myös yhteistyöorganisaatitani Pihakoivua, joka osaltaan teki tämän opinnäytetyön teon mahdolliseksi. Mikään toiminta tai palvelu ei ole ikinä valmis vaan aina voidaan kehittyä lisää. Itse tajusin prosessin aikana tärkeän seikan. Työntekijät eivät voi olettaa asioita vaan asiat pitää kysyä ja puhua auki avoimesti sekä rehellisesti. Jokaisen sijaishuollon työntekijän olisi hyvä käydä vanhempien kanssa vastaavanlainen keskustelu, mitä minä heidän kanssaan haastatteluissa kävin. Tällainen keskustelu auttaa ymmärtämään vanhempia ja heidän toimintaansa sijaishuollon aikana. Vanhemmilta nousi esiin hyviä esimerkkejä siitä, miten sijaishuollon prosessia voitaisiin vielä kehittää. Ennen kaikkea työntekijän on hyvä ajatella työssään toimimista niin, että toimii niin kuin tahtoisi itseään kohdeltavan. Tämä tuo sosiaalialan työhön sitä kaivattua inhimillisyyttä.

LÄHTEET

- Aarnio, N. 2016. Huostaanoton jälkipuinti ja uudet oivallukset: Eräs huostaanotto-prosessi äidin näkökulmasta. Teoksessa: R. Enroos. T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Aarnio, N. 2017. Lape-hanketyöntekijä, erityis- ja vaativan tason palvelut. Seinäjoen kaupunki. Haastattelu. 24.4.2017.
- Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojelulta: Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 24. [Viitattu 11.3.2017]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-278-2>
- Cameron, G. 2014. Creating Positive systems of Child and Family Welfare: Questions and Suggestions. Teoksessa: G. Cameron. M. Fine. S. Maiter. K. Frensch. & N. Freymond. Creating Positive Systems of Child and Family Welfare: Congruence with the Everyday Lives of Children and Parents. [Verkkokirja.] Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division. [Viitattu 5.4.2017.] Saatavana Ebsco-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassaolon ensi vaiheet sijais-huoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa: R. Enroos. T. Heino & T. Pösö. (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Fine, M. & Mandell, D. 2014. See Us. Hear Us. Work with Us: Families and Family and Child Services. Teoksessa: G. Cameron. M. Fine. S. Maiter. K. Frensch. & N. Freymond. Creating Positive Systems of Child and Family Welfare: Congruence with the Everyday Lives of Children and Parents. [Verkkokirja.] Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division. [Viitattu 5.4.2017.] Saatavana Ebsco-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Granlund, J. 2014. Perhetyön kehittäminen lastenkodissa- tavoitteena huostaan otetun lapsen vanhemman parempi tukeminen. Arcada - Nylands svenska yrkeshögskola. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. [Viitattu 3.4.2017.] Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014062913260>
- Heikkinen-Peltonen, R. Innamaa, M. & Virta, M. 2014. Mieli ja terveys. Helsinki: Edita.
- Heino, T. 2014. Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa: J. Lammi-Taskula. & S. Karvonen. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

- Helavirta, S. 2016. Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa: R. Enroos. T. Heino. & T. Pösö. (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Helminen, J. 2006. Alkusanat. Teoksessa: J. Helminen. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee: sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Helminen, J. 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? Teoksessa: J. Helminen. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee: sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjauksen lähtökohtia ja käytäntöjä. Teoksessa: J. Helminen. (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uud.p. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa: R. Enroos. T. Heino. & T. Pösö. (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Hyytinen, R. 2007. Lapsi, huumeperhe ja toivo: lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. Ensi- ja turvakotiiton julkaisu 37.
- Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä: suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Vehmersalmi: Radium-kirjat. LaSu-sarja 2.
- Järvi, I. 30.9.2015. Huostaanotettujen lasten vanhemmat: haluamme tulla kohdatuiksi ihmisinä. [Verkkosivu]. Lastensuojelun keskusliitto.[Viitattu 18.3.2017]. Saatavana: <https://www.lskl.fi/teemat/lastensuojelu/huostaan-otettujen-lasten-vanhemmat-haluamme-tulla-kohdatuiksi-ihmisina/>
- Järvinen, R. Lankinen, A. Taajamo, T. Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. 2.uud.p. Helsinki: Edita.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena: Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksia 72. Väitöskirja. [Viitattu 20.2.2017]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80013/7ca705d5-e5be-415f-b70b-4b862c8e707f.pdf?sequence=1>

- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.
- Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. SILTA-kolmion käyttö ammatillisen omahoitoisuuden vahvistajana. Teoksessa: P. Kiiskinen. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa: Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Uud.p. Helsinki: Pelastaa lapset.
- Kivistö-Pyhtilä, T. 2008. Huostaanotto ja siitä selviytyminen –vanhemman näkökulma. Perheterapia 24 (4), 6-15. (Helsinki: Suomen mielenterveysseura)
- Koivuluoma, K. Pasanen, J. & Santalahti, N. 2009. Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista huostaanottoprosessin aikana. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Hyvinvointiala. Opinnäytetyö. [Viitattu 3.4.2017.] Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jamk-1237967730-9>
- Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet: Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Lastensuojelu 2014. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 25. [Viitattu 21.3.2017]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015120422151>
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2016. Lastensuojelu 2015. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 20. [Viitattu 18.1.2017]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016122031615>
- Kurkinen, A. 2012. Äidin kriisi lapsen sijoituksessa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. [Viitattu 3.4.2017.] Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201204034062>
- Käkelä-Petäys, S. 2016. Vanhemmille suunnatun kirjallisen oppaan suunnittelu ja toteutus lastensuojeluyksikkö Leppälintuun. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala, sosionomin tutkinto-ohjelma. [Viitattu 3.4.2017.] Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016060712222>
- L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
- L. 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki
- Laiho, K. 2010. Lastensuojelu. Teoksessa: A. Kananoja. M. Lähteinen. & P. Marjamäki. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 2.uud.laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Lipponen, K. Litovaara, A. & Katajainen, A. 2016. Voimaa: hyvän elämän polku. Helsinki: Duodecim.

- Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3.uud.laitos. Helsinki. Edita.
- Mattila, K-P. 2010. Asiakkaana ihminen: työnä huolenpito ja auttaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Miller, S. 2010. Supporting parents: Improving Outcomes For Children, Families And Communities.[Verkkokirja.] Berkshire: McGraw-Hill Education. [Viitattu 5.4.2017.] Saatavana Ebrary-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Mäkelä, A. 2014. Vertaistukiryhmätoimintaa Palvelukeskus Hiekkarinteelle sijoitet-
tujen lasten vanhemmille. Lapin ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusoh-
jelma. Opinnäytetyö ylempi AMK. [Viitattu 31.3.2017.] Saatavana:
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014121519891>
- Pellikka, M. Yksikönjohtaja. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu. Sähköpostihaastat-
telu 6.9.2017.
- Perälä, M-L. Kanste, O. Halme, N. Pitkänen, T. Kuussaari, K. Partanen, A. & Ny-
känen, S. 2014. Vanhempi päihdepalveluissa – tuki, osallisuus ja yhteistoi-
minta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Terveyden ja hyvinvoin-
nin laitos. Raportti 21.
- Pesonen, A. 2006. Hyväksytyksi tulemisen kokemus sosiaali- ja terveysalan autta-
misyössä. Teoksessa: J. Helminen. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee:
sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-
kustannus.
- Pihakoivu. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Pihakoivu. Ylistaro:Lastensuojeluyksikkö
Pihakoivu. [Viitattu 20.7.2017]. Saatavana: <http://www.pihakoivu.fi/>
- Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka!: vanhempien tukeminen lapsen huostaan-
otossa. Helsinki: Socca. Soccan ja Heikki Waris –instituution julkaisusarja nro
26.
- Poikela, R. 2010. Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellista-
massa: kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Helsinki: Helsingin yli-
opisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2010:5.
- Pösö, T. 2016. Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teok-
sessa: R. Enroos. T. Heino. & T. Pösö. (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun
vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Ranta, T. 2017. Toiminnanjohtaja. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu. Sähköposti-
haastattelu 6.9.2017.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. 3.uud.p. Helsinki:
Edita.

- Salmela, A. 2010. Sijoitettujen lasten vanhempien kokemuksia lastensuojelupalveluista Kuopiossa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö. [Viitattu 3.4.2017.] Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010092913309>
- Shireman, Joan F. 2015. Critical Issues in Child Welfare. [Verkkokirja.] 2.p. Columbia: University Press. [Viitattu 21.4.2017.] Saatavana Ebrary-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Sinkkonen, J. 2015. Huostaanotettu lapsi ja nuori. Teoksessa: J. Sinkkonen. & K. Tervonen-Arnkil. (toim.) Lapsi uusissa oloissa: tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.
- Sinkkonen, J. 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa: J. Sinkkonen. & K. Tervonen-Arnkil. (toim.) Lapsi uusissa oloissa: tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. [Verkkosivu.] [Viitattu 21.4.2017.] Saatavana: <http://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/kuvaus>
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2017a. Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana. [Verkkosivu]. [Viitattu 12.3.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/huoltajan-oikeudet-sijaishuollon-aikana>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2017b. Yhteistyö lapsen syntymävanhempien kanssa. [Verkkosivu]. [Viitattu 12.3.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/yhteistyo-lapsen-syntymavanhempien-kanssa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2017c. Työskentely vanhempien ja läheisten kanssa. [Verkkosivu]. [Viitattu 12.3.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-huostaanottovaiheessa/tyoskentely-vanhempien-ja-laheisten-kanssa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 30.12.2014. Kasvatuskumppanuus. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.2.2017]. Saatavana: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus
- Tukipuu. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Tukipuu: perhekuntoutus ja perheohjaus. [Viitattu 6.9.2017]. Saatavana: <http://www.tukipuu.com/index.html>

- Vierula, T. 2016. Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa: R. Enroos, T. Heino. & T. Pösö. (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Viinikka, A. Sourander, J. & Oksanen, E. 2014. Reflektiivinen työote. Teoksessa: Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Virolainen, H. & Virolainen, I. 2016. Mielen voima: mielen vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin. Helsinki: Viisas elämä.
- VOIKUKKIA-toiminta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.3.2017]. Saatavana: <http://www.voikukkia.fi/>
- Voikukkia-vanhemmat. Ei päiväystä. Opas sinulle, jonka perhettä koskettaa lapsen sijoitus tai huostaanotto. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 18.3.2017]. Saatavana: https://www.thl.fi/documents/647345/808044/Vanhemman+Opas_voikukkia.pdf/168645a2-8f77-4250-ba6b-b304c52e0dc3

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupahakemus

Liite 2: Saatekirje vanhemmille

Liite 3: Haastattelurunko

Liite 1. Tutkimuslupahakemus

Tutkimuslupahakemus

Opiskelen Seinäjoen ammattikorkeakoulussa Sosionomiksi (AMK). Teen opinnäytetyöni sijoitettujen lasten vanhempien tuen tarpeesta sekä heidän omasta jaksamisestaan. Tutkimukseni on laadullinen ja kerään aineistoni haastattelujen avulla. Suunnitelmana on toteuttaa haastattelut kesän 2017 aikana.

Pyydän lastensuojeluyksikkö Pihakoivulta yhteistyötä ja lupaa saada heidän asiakkaiden vanhempia koskevia yhteystietoja opinnäytetyötäni varten, käyttää tarvittaessa heidän tilojaan haastatteluja varten sekä sovittaessa muuta tarpeellista haastatteluni toteuttamiseksi.

Minua koskee vaitiolovelvollisuus laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 15§:n mukaan. Tutkimukseeni keräämäni aineiston tulen hävittämään heti saatuani tutkimuksen valmiiksi eikä haastattelumateriaalia anneta ulkopuolisten nähtäväksi. Opinnäytetyössä käytän haastattelusta saamaani materiaalia niin, että asiakkaita ei tunnisteta.

Liitteenä opinnäytetyösuunnitelma.

Päiväys: 12.2.17

Paikkakunta: SJK

Emilia Uusi-Ranta

Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun
edustaja

Liite 2: Saatekirje vanhemmille

Arvoisa vanhempi,

kiitos, että osallistut tutkimukseeni. Opiskelen Seinäjoen ammattikorkeakoulussa Sosionomiksi (AMK) ja teen opinnäytetyötäni vanhemman omasta jaksamisesta ja tuen tarpeista lapsen sijaishuollon aikana. Tutkimuksessa henkilöllisyyttäsi ei tule esille millään tavalla ja Pihakoivun työntekijät eivät tule tietämään, ketkä ovat osallistuneet haastatteluihin. Toivon, että et ajattele myöskään minua Pihakoivun työntekijänä, vaan tässä hetkessä opiskelijana, joka tekee opinnäytetyötä.

Toivon, että tutkimukseni kautta saadaan vanhempien tunteita ja roolia lapsen sijoitukseen liittyvissä asioissa enemmän esille sekä tunnistetuksi. Toiseksi toivon, että tutkimukseni herättää sosiaalialan ammattilaisia siihen, että myös vanhemmat tarvitsevat tukea niin sijaishuollosta nouseviin kysymyksiin kuin myös omaan jaksamiseensa. Lapsen sijoituksen aikana tärkeää on, että lapsi nähdään edelleen osana perhettään eikä siitä irrallisena. Tämän vuoksi vanhemmuuden toteutumiseen sijoituksenkin aikana tulee antaa mahdollisuus. Tärkeintä on selvittää se, että mitä sinulle kuuluu ja kuinka se voitaisiin ottaa paremmin huomioon.

Aineistoa kerään teemahaastattelun avulla, jossa tarkoituksena on, että haastattelun eteneminen on vapaamuotoista ja keskustelun omaista. Toivon kuitenkin, että keskustelussamme puhutaan ainakin mm. seuraavista asioista:

- Millainen sijoituksen alkutilanne oli sinulle
- Millainen oma jaksamisesi on ollut lapsen sijaishuollon aikana ja millaista tukea kaipaat,
- Millaisena koet vanhemmuutesi toteutumisen sijaishuollon aikana,
- Millaisena koet yhteistyön Pihakoivun henkilökunnan ja oman kuntasi sosiaalivyöntekijän kanssa
- ja mihin asioihin kaipaisit kehitystä tai muutosta vanhemman kanssa työskentelyyn?

Haastattelussa keskustelumme tallennan nauhurilla, jotta pystyn paremmin keskittymään käymäämme keskusteluun. Kun opinnäytetyöni on valmis, poistan kaikki keskustelumme materiaalit. Saamiani tietoja käytän vain tutkimukseeni. Jos sinulla on jotain kysyttävää, käänny rohkeasti puoleeni.

Yhteistyöterveisin Emilia Uusi-Ranta

Liite 3: Haastattelurunko

Taustatiedot: Sukupuoli, sijoitusmuoto, kauanko lapsi/lapset ovat olleet sijoituksessa.

Pääkysymys: Miten olet kokenut lapsesi sijoituksen ja miltä se sinusta tuntuu?

1. Millaista tietoa sinulla oli sijaishuollosta, kun lapsesi sijoitettiin?
 - a. Miten selvää ja perusteltua sijoituksen syy/syyt sinulle olivat?
 - b. Millainen tieto sinulla oli omista oikeuksistasi vielä vanhempana?
 - c. Sijoituksen tavoitteena on aina perheen jälleenyhdistäminen, miten tätä asiaa tuotiin sinulle esiin sijoituksen alkuvaiheessa?

2. Millaisena koet vanhemmuutesi toteutumisen sijaishuollon aikana?
 - a. Millaista yhteistyö on Pihakoivun kanssa sijoitukseen liittyvissä asioissa?
 - b. Millaisena koet mahdollisuutesi vaikuttaa lapsesi asioihin?
 - c. Mitä merkitystä lapsesi omaohjaajalla on sinulle?
 - d. Millaista yhteistyö on sosiaalityöntekijän kanssa sijoitukseen liittyvissä asioissa?
 - e. Miten sosiaalityöntekijä huomioi sinut sijoituksessa?
 - i. Tarjottiinko sinulle omaa asiakassuunnitelmaa?

3. Millaisena olet kokenut oman jaksamisesi lapsesi sijoituksen aikana?
 - a. Miten oma jaksamisesi otettiin sijoituksen alkuvaiheessa huomioon?
 - b. Millaista tukea olisit kaivannut alussa?
 - c. Millainen oma jaksamisesi on tällä hetkellä?
 - d. Millaista tukea kaipaisit nyt omaan jaksamiseesi?
 - e. Millaisena koit oman tukiverkostosi alussa? Entä tällä hetkellä?

4. Millaisissa asioissa kaipaisit kehitystä vanhemman kanssa työskentelyyn lapsen sijoituksen aikana sosiaalityöntekijältä ja Pihakoivulta?
 - a. Miten Pihakoivu voisi tukea paremmin sinun jaksamistasi ja vanhemmuutta?
 - b. Miten sosiaalityöntekijä voisi tukea paremmin jaksamistasi ja vanhemmuutta?
 - c. Millaista konkreettista apua tai tukea kaipaisit enemmän?
 - d. Millaista tietoa haluaisitte kuulla enemmän?